

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΕΝΩΣΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
Βρυσακίου 15 & Κλάδου, 105 55 Αθήνα
τηλ.: 210 3215 146 / fax: 210 3215 147
e-mail: sadas-pea@tee.gr • www.sadas-pea.gr

‘ARCHITEKTONES’
JOURNAL OF THE ASSOCIATION OF GREEK ARCHITECTS
Issue 69, Cycle B, May/June 2008
Vrussakiou 15 & Kladou, 105 55 Athens
tel.: +30 210 3215 146 / fax: +30 210 3215 147

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: Παναγιώτης Γεωργακόπουλος
Αντιπρόεδρος: Γιώργος Νικολάου
Γεν. Γραμματέας: Βασίλης Χατζηκίδης
Ταμίας: Αριστοτέλης Θεοχαρόπουλος
Ειδ. Γραμματέας: Θανάσης Μπούμπης
Μέλη: Πόλυ Γεωργακοπούλου
Στέφανος Ζαφειρόπουλος
Μαρία Κουρμπανά
Δημήτρης Μαραβέας
Κώστας Μπαρδάκης
Κώστας Μπελιμπασάκης
Ουρανία Οικονόμου
Γιώργος Παπαναστασίου
Αιμιλία Ρόδη
Κώστας Σκλιάς

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ-ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ Παναγιώτης Γεωργακόπουλος

Τα ενυπόγραφα άρθρα εκφράζουν
τις απόψεις των συντακτών τους.
Οι επίσημες θέσεις του ΣΑΔΑΣ και των άλλων
Συλλόγων Αρχιτεκτόνων δημοσιεύονται στη
στήλη Δραστηριότητες του συλλόγου.

Τιμή τεύχους 0,003 €

ΕΚΔΟΤΗΣ

Σωτήρης Δημακόπουλος
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΚΔΟΣΗΣ-ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΗ 3D Σ. Δημακοπούλου & ΣΙΑ ΕΕ
Βουλιαγμένης 49, 116 36 Αθήνα
τηλ.: 210 9235 487-9
fax: 210 9222 743

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

Όλγα Σπμαιοφορίδου
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Γιώργος Καλομνίδης
ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
Βιργινία Παυλίδου
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΩΝ

Λάμπης Δορλής
ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
Βάνα Διαμαντοπούλου
Αρετή Κατή
Μέλπω Παπαδοπούλου
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
Νίκη Δανιηλίδου
DTP SERVICE

Sharpen

ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ
Αφοι Αθ. Τσακίρη ΑΕ
Κηφισού 18 ΑΘΗΝΑ
τηλ.: 210 5124 578, 210 5126 570
ΑΠΟΣΤΟΛΗ: Ευάγγελος Μοσχόφης

αρχιτέκτονες

Περιοδικό του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ | τεύχος 69 – περίοδος Β | Μάιος/Ιούνιος 2008

Εξώφυλλο: Καλλιπολη, Πειραιάς
[πηγή: www.flickr.com]

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Όλγα Βενεταίνου
Διονύσης Καννάς
Ειρήνη Κουφέλη
Αμαλία Κωτσάκη
Έλενα Λαϊνά
Μιχάλης Λεφαντζής
Άννα Μελανίτου
Ναταλία Μπαζαίου
Βασιλική Παναγιωτοπούλου
Δημήτρης Πολυχρονόπουλος
Μάρω Σίνου
Φραγκίσκα Χρυσολούρη

Ανταποκριτές:
Αριστοτέλης Δημητρακόπουλος
[Κύπρος]
Νεκτάριος Κεφαλογιάννης
[Βαρκελώνη]
Δημήτρης Μανίκας [Βιέννη]
Εμμανουήλ Ντούρλιας [Παρίσι]
Γ. Προκάκης, Α. Καλαντιδής
[Βερολίνο]

Υπεύθυνος από Δ.Σ.:
Γιώργος Νικολάου
Γραμματεία Σ.Ε.: Στέλλα Ρίζου

Επιθυμία του Συλλόγου είναι, να αξιοποιήσει τις απόψεις όλων των συναδέλφων μέσα από τις σελίδες του περιοδικού. Είναι δυνατόν, όλες οι συνεργασίες που θα αποστέλλονται στο περιοδικό, είτε υπό μορφή παρουσιάσεων έργων, θέσεων και επιστολών να καταχωρούνται στις σελίδες του.

Η Σ.Ε. ενημερώνει όλους τους συναδέλφους που επιθυμούν να αποστείλουν υλικό, να τηρούν τις αναγκαίες τεχνικές προδιαγραφές που ισχύουν για το περιοδικό.

Κάθε συνάδελφος που εκδηλώνει την πρόθεσή του για αρθρογραφία στα προγραμματισμένα αφιερώματα πρέπει να αποστέλει πρώτα ενημερωτική περιλήψη του άρθρου του.

Τα κείμενα πρέπει να είναι αποθηκευμένα σε δισκέτα και να συνοδεύονται από PRINT-OUT και φωτογραφικό υλικό, για άρθρα αφιερωμάτων η έκτασή τους πρέπει να κυμαίνεται από 1000-1200 λέξεις (συμπεριλαμβανομένων των παραπομπών ή των σημειώσεων), για άρθρα επικαίρων 700 λέξεις και για επιστολές 400 λέξεις.

Είναι απαραίτητη προϋπόθεση για περαιτέρω επεξεργασία από την Σ.Ε. το υλικό να αποστέλλεται μόνο στη Γραμματεία του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση των βιβλίων για βιβλιοπαρουσίαση.

Θα είναι πολύ χρήσιμο για όλους το περιοδικό να ΔΙΑΒΑΖΕΤΑΙ και να ασκείται κριτική για το περιεχόμενο και την εμφάνισή του από όλους τους συναδέλφους.

Περιεχόμενα

18 «Σημείωμα της σύνταξης»

Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α

- 20 «Δραστηριότητες Δ.Σ. ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ»σ
25 «Ο αρχιτέκτονας Θουκυδίδης Π. Βαλεντής»
27 «Διεθνείς διακρίσεις ελλήνων αρχιτεκτόνων»
30 **Ε. Ντούρλιας**, «Το 13ο διαμέρισμα του Παρισιού και το στοίχημα της σύγχρονης αρχιτεκτονικής»
33 **Μ. Καρδαμίτση-Αδάμη**, «ICAM 14»
35 **Α. Κωτσάκη**, «Χτίζοντας ναούς στις αρχές του 21ου αιώνα»

Π Ρ Α Σ Ι Ν Ο Β Η Μ Α

- 46 «Ενεργειακή απόδοση κτηρίων – Εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα»
47 **Γ. Γεωργιάδης**, «Μία προσέγγιση στον νέο νόμο για τον περιορισμό της ενεργειακής κατανάλωσης των κτηρίων»
49 **Α. Πισκατζής**, «Το «Πράσινο» Κοινοτικό πλαίσιο και η ελληνική αναληψία»

Α Φ Ι Ε Ρ Ω Μ Α

Η αρχιτεκτονική στα γρανάζια του νόμου

[Επιμέλεια: Α. Μελανίτου]

- 60 **Α. Μελανίτου**, «Νομοθεσία και δομημένο περιβάλλον»
64 **Χρ. Πολύδωρας**, «Νομοθεσία: εργαλείο δημιουργίας ή εμπόδιο έκφρασης;»
65 **Χρ. Δίπλας**, «Ο ΓΟΚ φτιάχνει κουτιά για κουτούς»
68 **Μ. Κατσαρός**, «Ανάμεσα στην πρακτικότητα και την ποιητική»
72 **Κ. Γράψας**, «Δόμηση εκτός σχεδίου»
74 **Β. Αγαπίου**, «Αρχιτεκτονική και νομοθεσία στην Ελλάδα»
78 **Φ. Αναιρούση, Μ. Ευαγγελίδου**, «Πολεοδομικά Σχέδια: μια όψη του θεσμικού πλαισίου της αρχιτεκτονικής»

Το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει το αρχιτεκτονικό έργο προσδιορίζεται από τα αδιέξοδα που καθημερινά αντιμετωπίζουμε.

Η ελεύθερη αρχιτεκτονική έκφραση πολλές φορές είναι αδύνατη. Η παραγωγή του δομημένου περιβάλλοντος συχνά δεν μας ικανοποιεί. Η νομοθεσία ευθύνεται και σε ποιο βαθμό; Στόχος του αφιερώματος είναι ο προσδιορισμός και η διατύπωση των προβλημάτων που προκαλεί το ισχύον θεσμικό πλαίσιο στην αρχιτεκτονική διαδικασία, στο δομημένο περιβάλλον καθώς και των πιθανών προτάσεων επίλυσής τους.

Τα κείμενα που λάβαμε κατέδειξαν τον σκεπτικισμό των συναδέλφων ελευθέρων επαγγελματιών απέναντι στο ισχύον θεσμικό πλαίσιο. Αναφέρθηκαν ακόμη και στον τρόπο έκδοσης των οικοδομικών αδειών που δεν περιλαμβάνονταν στους στόχους του αφιερώματος. Δεν κάλυψαν όμως το αντικείμενο καθόλου από την πλευρά του ελέγχου των κατασκευών. Οι καθ' ύλην αρμόδιοι, οι υπάλληλοι, εμφάνισαν αναστολή στη διατύπωση των απόψεών τους χωρίς την άδεια της Διοίκησης, και σαφώς δεν εξάντλησαν το ζήτημα που έχει πολλές παραμέτρους.

Το αφιέρωμα αποτελεί την εισαγωγή σε αυτό το κρίσιμο θέμα, επισημαίνει πώς πραγματικά εντοπίζονται προβλήματα σε πολλούς τομείς, δεν προσεγγίζει ασφαλώς όλα τα ζητήματα και βεβαίως απαιτείται στο μέλλον περαιτέρω διερεύνηση με στόχευση σε συγκεκριμένα θέματα ή προτάσεις.

Άποψη κλιμακοστασίου πολυκατοικίας αδελφών Μιχαηλίδη, στη γωνία των οδών Ζαΐμη και Στουρνάρη, αρχ. Θ.Π. Βαλεντίς, 1933

Δυστυχώς όμως η συνάντηση αυτή ακόμη δεν έχει πραγματοποιηθεί.

Ο ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων αποτελεί τη μοναδική, διαχρονική και έγκυρη έκφραση των Ελλήνων Αρχιτεκτόνων. Διασφαλίζει επίσης, την εμπειρία που απαιτείται για τη δημιουργία πολιτιστικών γεγονότων.

Όπως γνωρίζετε ο Σύλλογος Αρχιτεκτόνων μαζί με τα περιφερειακά του Τμήματα και Συλλόγους, έχει καθιερώσει πετυχημένους θεσμούς, όπως:
– Την τριενάλε των Βραβείων Αρχιτεκτονικού Έργου, στην Αθήνα.
– Την μπιενάλε Πανελλήνια Έκθεση Αρχιτεκτονικού Έργου, στη Πάτρα.
– Την περιοδική Έκθεση Αρχιτεκτονικού Έργου, στη Θεσσαλονίκη.

Παράλληλα σε ένα μικρό κτήριο των τριών δωματίων, με τους βοηθητικούς του χώρους που στεγάζεται η τετραμελής γραμματεία του Συλλόγου, εκτός από τις συνεδριάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου:

- Συντάσσεται και εκδίδεται το διμηνιαίο περιοδικό του Συλλόγου «ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ», το μοναδικό επιστημονικό περιοδικό για την Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα, με σταθερή έκδοση.
- Λειτουργεί βιβλιοθήκη Αρχιτεκτονικής, η οποία είναι ανοικτή καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας.
- Λειτουργεί εντευκτήριο των νέων Αρχιτεκτόνων.
- Συνεδριάζουν οι Μόνιμες Επιστημονικές Επιτροπές του Συλλόγου:
 - Επιτροπή Άσκησης επαγγέλματος – Ειδικότητες – Πτυχία – Θεσμοί.
 - » Επαγγελματικών Θεμάτων Συναδέλφων – Αμοιβές,
 - » Ασφαλιστικού.
 - » Θεσμικού Πλαισίου Μελετών και Έργων.
 - » Πολεοδομίας – Πολεοδομικής Νομοθεσίας.
 - » Διεθνών Σχέσεων.
 - » Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς.
 - » Νέων Αρχιτεκτόνων.
 - » Εκπαίδευσης
 - » Αρχιτεκτονικών Διαγωνισμών.
 - » Περιοδικού ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ – Εκδόσεων
 - » Δημοσίων Σχέσεων – Συνεργασιών.
 - » Εκδηλώσεων Αρχιτεκτονικής.
 - » Αρχιτεκτονικού Ελέγχου.

• Συνεδριάζουν όλες οι έκτακτες Επιτροπές που συγκροτούνται στη βάση των θεμάτων επικαιρότητας και των επιστημονικών δράσεων του Συλλόγου (Εκθέσεις, Βραβεία, Ημερίδες, Συνέδρια κ.λπ.).

• Πραγματοποιούνται οι Συνεδριάσεις του Συντονιστικού Οργάνου Συλλόγων και Τμημάτων της Περιφέρειας.

• Πραγματοποιούνται Συνεδριάσεις με Επιστημονικούς, Εκπαιδευτικούς και Επαγγελματικούς Φορείς της Χώρας και συναντήσεις με ξένες αντιπροσωπείες.

Κατά συνέπεια Κύριε Υπουργέ, το κτήριο στο οποίο στεγάζεται ο Σύλλογος μας δεν επαρκεί και δεν μπορεί να καλύψει το σύνολο των δραστηριοτήτων μας. Γι' αυτό το λόγο, επανειλημμένα, όπως και στο τελευταίο έγγραφο μας, στις 15-01-2007 στον προκάτοχό σας Υπουργό ζητήσαμε να μας παραχωρηθεί, το όμορο κτήριο επί της οδού Κλάδου, ιδιοκτησίας ΥΠΠΟ, το οποίο είναι ερειπωμένο και εγκαταλελειμμένο, με σκοπό να διαμορφωθεί σε χώρο Συνεδριακών Εκδηλώσεων και χώρο Εκθέσεων, για την προβολή της Αρχιτεκτονικής. Η ανάπτυξη ενός «ευπρεπούς» χώρου αρχιτεκτονικής αναφοράς, στο ιστορικό κέντρο της πόλης και ιδιαίτερα στην περιοχή της Πλάκας, είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη στήριξη και ανάδειξη του ρόλου της Αρχιτεκτονικής, την προβολή της αρχιτεκτονικής δημιουργίας, τη διάχυση των ιδεών της, στην ελληνική κοινωνία και τη διασφάλιση ότι η Αρχιτεκτονική αποτελεί γνώρισμα της ιστορίας και του πολιτισμού, αναπόσπαστο στοιχείο των βιώσιμων αστικών και χωρικών πολιτικών.

Χωρίς να μηδενίζουμε την αξία του διατηρητέου κτηρίου που μας έχει παραχωρήσει το Υπουργείο Πολιτισμού, το κτήριο που στεγάζεται ο Σύλλογος Αρχιτεκτόνων είναι πενιχρότατο, σε σχέση με τα κτήρια που διαθέτουν τα άλλα Κράτη Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στους αντίστοιχους Συλλόγους Αρχιτεκτόνων των Χωρών τους. Για παράδειγμα, σας επισυνάπτουμε φωτογραφίες του κτηρίου του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων Ρώμης, που έχει παραχωρηθεί από το Υπουργείο Πολιτισμού Ιταλίας.

Κύριε Υπουργέ,

Με κατεύθυνση την προώθηση κοινών πολιτιστικών δράσεων, με άξονα την αρχιτεκτονική δημιουργία, την αρχιτεκτονική κληρονομιά και το ρόλο της στην εξέλιξη της κοινωνίας, σας ζητάμε εκ νέου συνάντηση, για ανταλλαγή απόψεων και για να σας καταθέσουμε ένα νέο πλαίσιο δράσης και συνεργασίας μαζί σας.

Θέματα της συνάντησης μας θα αποτελέσουν:

- 1) Ανασυγκρότηση του Δικτύου Αρχιτεκτονικής.
- 2) Συνεργασία για τον καθορισμό εκδηλώσεων με θέμα «Εβδομάδα Αρχιτεκτονικής».
- 3) Αναβάθμιση της έδρας του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων.
- 4) Συνεργασία για την υλοποίηση της 11ης Biennale Αρχιτεκτονικής Βενετίας. Όπως γνωρίζετε ο Σύλλογος Αρχιτεκτόνων και το Υπουργείο Πολιτισμού συνεργάστηκαν εποικοδομητικά για την επιτυχία της συμμετοχής μας στις τρεις τελευταίες Biennale της Βενετίας (2002, 2004, 2006). Προσδοκούμε στην ανανέωση της συνεργασίας μας για την υλοποίηση της 11ης Biennale.

Κύριε Υπουργέ,

Για πιο ολοκληρωμένη ενημέρωσή σας, ανταλλαγή απόψεων και ανάπτυξη της συνεργασίας μας, σας ζητάμε να μας ορίσετε σύντομα συνάντηση.

Πρόσκληση Συμμετοχής για Βραβεία Mies van der Rohe 2009

Τα βραβεία απονέμονται κάθε 2 χρόνια από το 1988 και μετά, σε υλοποιημένο αρχιτεκτονικό έργο ενός ευρωπαϊού αρχιτέκτονα ή μιας ομάδας.

Η διαδικασία οργανώνεται από το Ίδρυμα Mies van der Rohe στη Βαρκελώνη και υποστηρίζεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Κάθε χώρα επιλέγει 5 έργα μέσω του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων.

Σε ένα από τα διακεκριμένα αυτά έργα απονέμεται το Βραβείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη σύγχρονη Αρχιτεκτονική και σε ένα πρωτοεμφανιζόμενο Αρχιτέκτονα ή ομάδα απονέμεται Ειδική Μνεία.

Επίσης επιλεγμένα από τις συμμετοχές έργα δημοσιεύονται και εκτίθενται.

Η ημερομηνία ολοκλήρωσης των προτεινόμενων έργων πρέπει να είναι από 1 Ιανουαρίου 2007 έως 31 Δεκεμβρίου 2008.

Όσοι συνάδελφοι επιθυμούν να συμμετάσχουν, καλούνται να υποβάλουν τα έργα τους (ντοσιέ με φωτογραφίες και σχέδια), στον ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων [Βρυσακίου 15, Μοναστηράκι, 10555 Αθήνα, τηλ. (210) 3215.146 και (210) 3215.147] έως και την **Τετάρτη 10 Σεπτεμβρίου 2008** και ώρα 14:00 μ.μ.

Ο αρχιτέκτονας Θουκυδίδης Π. Βαλεντής

Δελτίο Τύπου

πάνω: Ο Θουκυδίδης Βαλεντής στο εργαστήριό του μέση: Κτίριο γραφείων στην οδό Σανταρόζα, 1954
κάτω: Πολυκατοικία Κ. Στριγγλη στην οδό Λαζαίων, 1936
δεξιά: Πολυκατοικία Γ. Σταθάκη στο Λυσιατρείο, 1933

Το Τμήμα Αρχιτεκτόνων της Πολυτεχνικής Σχολής του ΑΠΘ σε συνεργασία με τα Αρχεία Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής του Μουσείου Μπενάκη, παρουσίασαν στις 8 Μαΐου 2008 την έκθεση: «Ο αρχιτέκτονας Θουκυδίδης Π. Βαλεντής».

Η έκθεση είχε σκοπό να παρουσιάσει το αρχιτεκτονικό έργο του Θουκυδίδα Βαλεντή μέσα από την προσέγγιση των σχεδιαστικών προτάσεων και των συνθετικών χειρισμών που το χαρακτηρίζουν. Ταυτόχρονα επικέρησε τη συσχέτιση του έργου αυτού με την αντίστοιχη παραγωγή

σύγχρονών του ελλήνων και ξένων αρχιτεκτόνων. Η μετά από συστηματική έρευνα παρουσίαση της κριτικής αντιμετώπισης του έργου του Βαλεντή, έχει στόχο να συμβάλει τελικά στην κατανόηση και την ερμηνεία της σύγχρονης ελληνικής αρχιτεκτονικής.

Ο Θουκυδίδης Βαλεντής (1908-1982), μετά την αποφοίτησή του το 1930 από την Ανώτατη Σχολή Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ, στα πενήντα περίπου χρόνια που δουλεύει, ακολουθεί τρεις παράλληλες πορείες:

Αρχιτέκτονας στέλεχος του δημόσιου τομέα:
1930-1932, στο Πρόγραμμα Κατασκευής Σχολικών Κτηρίων του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, 1935-1960, στέλεχος και αργότερα προϊστάμενος Διευθύνσεων του Υπουργείου Αεροπορίας.
Από το 1950 έως το 1952 αποσπάται στη Διεύθυνση Έργων Ανασυγκροτήσεως του Υπουργείου Δημοσίων Έργων.

Αρχιτέκτονας ελεύθερος επαγγελματίας:
1931-1980, ελεύθερος επαγγελματίας.
Στο διάστημα 1931-1935, συνεργάζεται με τον αρχιτέκτονα Κ.Θ. Λάσκαρι σε έναν Αρχιτεκτονικό Διαγωνισμό και για τέσσερα χρόνια με τον αρχιτέκτονα Πολύβιο Μιχαηλίδη.

Ακαδημαϊκός δάσκαλος:
1943-1950, επιμελήτης στην Έδρα Οικοδομικής και στη συνέχεια στην Έδρα Ειδικής Κτηριολογίας και Αρχιτεκτονικών Συνθέσεων, 1961-1965, καθηγητής στην Έδρα Κτηριολογίας του Τμήματος Αρχιτεκτόνων της Πολυτεχνικής Σχολής του ΑΠΘ,

1965-1974, καθηγητής στην Έδρα Κτηριολογίας και Αρχιτεκτονικών Συνθέσεων του ΕΜΠ, 1976, ομότιμος καθηγητής του ΕΜΠ.

Στην έκθεση περιλαμβάνονταν αρχιτεκτονικά σχέδια, σκίτσα, φωτογραφίες και μακέτες δημοσίων και ιδιωτικών κτηρίων που πραγματοποιήθηκαν από τον αρχιτέκτονα.

Για τη μελέτη του έργου του Θ. Βαλεντί και την οργάνωση της έκθεσης χρησιμοποιήθηκε αρχαιολογικό υλικό ποικίλης προέλευσης, δημοσιευμένο και προφορικό. Αναλυτικά χρησιμοποιήθηκε υλικό από: το Αρχείο του Θ. Βαλεντί, που ανήκε στα παιδιά του, Μ. και Π. Βαλεντί, και σήμερα έχει παραχωρηθεί στα ΑΝΑ του Μουσείου Μπενάκη, το Αρχείο της Διεύθυνσης Τεχνικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, που εναπόκειται σήμερα στα Γενικά Αρχεία του Κράτους στην Αθήνα, το Αρχείο του Οργανισμού Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος-Τμήμα Θεσσαλονίκης, και άλλα αρχεία ιδιωτών, το Αρχείο των φοιτητικών εργασιών του ΕΜΠ, που φυλάσσονταν στο σπουδαστήριο του Τομέα 1 Αρχιτεκτονικού Σχεδιασμού, το Αρχείο των φοιτητικών φακέλων του ΑΠΘ, τα μητρώα του ΤΕΕ, πρόσφατες φωτογραφίες κτηρίων, μακέτες κτηρίων, προφορικές συνεντεύξεις, δημοσιευμένο πληροφοριακό υλικό και συγκριτικό/παράλληλο υλικό.

Την έκθεση επιμελήθηκαν οι: Χ. Σαχανά, επίκουρη καθηγήτρια ΑΠΘ, Α. Στεφανίδου, επίκουρη καθηγήτρια ΑΠΘ, Σ. Τσιτρίδου, επίκουρη καθηγήτρια ΑΠΘ, Α. Σαμουηλίδου, αρχιτέκτων, ARCHKT design & construction

Την Τρίτη 20 Μαΐου 2008 στο αμφιθέατρο του Μουσείου Μπενάκη πραγματοποιήθηκε εκδήλωση με θέμα: «Ο αρχιτέκτονας Θουκυδίδης Π. Βαλεντίς (1908-1982) και το έργο του» με ομιλητές τους Δημήτρη Φατούρο, Μάρω Αδάμη, Δημήτρη Αντωνάκης, Νικόλαο Καλογήρου, Αγνή Παπαϊωάννου, Χρύσα Σαχανά και Αιμιλία Στεφανίδου

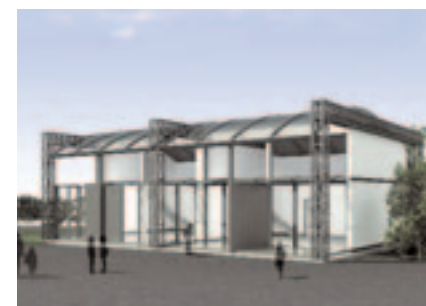
Στο πλαίσιο της έκθεσης κυκλοφόρησε εξαιρετικά επιμελημένο βιβλίο-κατάλογος με τα έργα του Θ. Βαλεντί καθώς και κείμενα μαθητών του και άλλων καταξιωμένων συναδέλφων.

Διεθνείς διακρίσεις ελλήνων αρχιτεκτόνων

Europe 40 Under 40®

Με το βραβείο Europe 40 Under 40® τιμήθηκαν οι Έλληνες αρχιτέκτονες Κωστής Ουγγρίνης² και Μαριάνθη Λιάπη³ λαμβάνοντας έτσι 2 θέσεις ανάμεσα στα 40 νέα ανερχόμενα talenta, κάτω των 40 ετών, στην Ευρώπη για το 2008. Το

Η συμμετοχή των Κ. Ουγγρίνη και Μ. Λιάπη αφορούσε τη μελέτη «Dream of B» για την αναβάθμιση του Β' Συγκροτήματος του Φιλανθρωπικού Σωματείου «Άσυλο του Παιδιού» στη Θεσσαλονίκη. Το «Άσυλο του Παιδιού» είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός που, από το 1919, επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στη σωστή κάλυψη

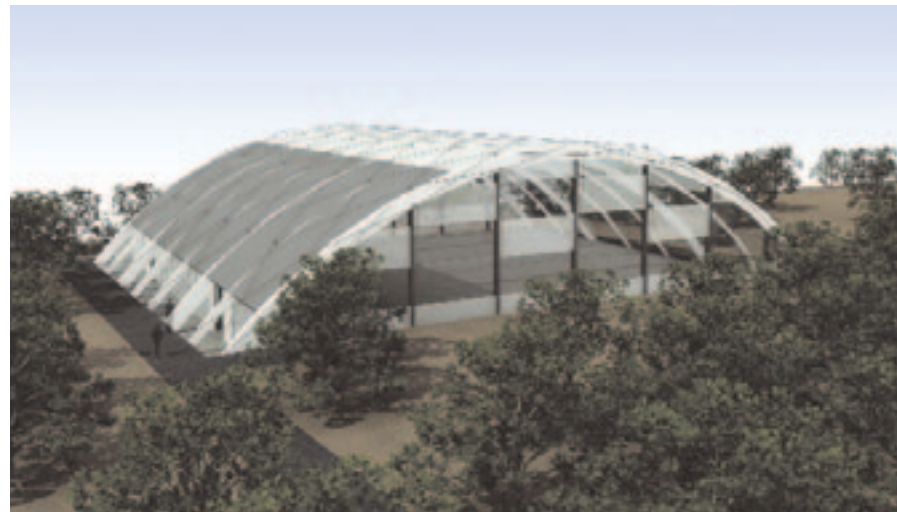

Europe 40 Under 40® είναι ένα ετήσιο πρόγραμμα βράβευσης της επερχόμενης ταλαντούχας γενιάς Ευρωπαίων αρχιτεκτόνων και designers που πρόκειται να επηρεάσουν το μέλλον της Ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής, τόσο θεωρητικά όσο και σχεδιαστικά. Οι 40 παραλήπτες των φετινών βραβείων που διοργανώθηκαν από το European Centre for Architecture Art Design and Urban Studies σε συνεργασία με το Chicago Athenaeum: Museum of Architecture and Design γεωγραφικά κατανομούνται σε 15 χώρες της Ευρώπης: Βέλγιο, Κροατία, Δανία, Γαλλία, Γερμανία, Μεγάλη Βρετανία, Ελλάδα, Ιταλία, Ολλανδία, Νορβηγία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρωσία, Τουρκία και Ισπανία.

Τα έργα που διακρίθηκαν στα βραβεία Europe 40 Under 40® για το 2008 θα συστήσουν μια έκθεση που θα παρουσιαστεί στην Ευρώπη και την Αμερική συνοδευόμενη από έναν κατάλογο. Περισσότερες πληροφορίες για τους 40 παραλήπτες του φετινού βραβείου και τα έργα τους υπάρχουν στο διαδίκτυο στις ιστοσελίδες <http://www.chi-athenaeum.org/eurore40/> και <http://www.europeanarch.eu/>

ψη των βασικών αναγκών (όπως στέγαση, σίτιση, ανάπαυση) και στη συνεχή βελτίωση της διαπαιδαγώγησης παιδιών εργαζομένων γονέων ηλικίας 3 ως 12 ετών. Στεγάζεται σε δύο συγκροτήματα στην ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης, το Α' στο κέντρο της πόλης και το Β' στην Πυλαία.

Η μελέτη επεμβαίνει σε υπάρχοντες χώρους και δημιουργεί νέους, επεκτείνοντας το σύνολο των εγκαταστάσεων με ένα κτήριο υπηρεσιών σίτισης και συγκεντρώσεων (εικ. 1), ένα κτήριο πολλαπλών χρήσεων με δυνατότητα ανεξάρτητης λειτουργίας (εικ. 2) και ένα γυμναστήριο χωρητικότητας 600 θεατών (εικ. 3). Το κτηριολογικό της μελέτης «πατάει» σε διαγράμματα χώρου-χρόνου, στα οποία αναλύθηκαν τα ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά των χώρων καθώς και οι μεταξύ τους σχέσεις. Τα δυναμικά αυτά διαγράμματα «περάστηκαν» στην υπάρχουσα κατάσταση και καθόρισαν τις επεμβάσεις τόσο του στεγασμένου όσο και του εξωτερικού χώρου, δημιουργώντας ευμετάβλητες λειτουργικές ζώνες, αυξομειούμενων χωρικών

χαρακτηριστικών, με δυνατότητες αλληλοδιείσδυσης.

Ο σχεδιασμός κατευθύνεται από τις αρχές τις μεταβλητότητας και της προσαρμοστικότητας, οι οποίες θέτουν λειτουργικές και χωρικές παραμέτρους για ένα πιο ρευστό, ευπροσάρμοστο περιβάλλον. Επίσης αποφασίστηκε μια σύγχρονη αισθητική ώστε οι νέες επεμβάσεις να είναι άμεσα ορατές, αναδεικνύοντας την κτηριακή ιστορία του συγκροτήματος και θέτοντας νέα χωρόσημα στη μακριά ιστορία του Σωματείου. Η μεταβλητότητα προσεγγίζεται σε δύο επίπεδα, ένα μηχανικό και ένα αντιληπτικό. Όλες οι φυσικές αλλαγές μεταβολής χώρων λαμβάνουν χώρα με τη χρήση συστημάτων κίνησης που εφαρμόζονται μεταξύ ελαφρών στοιχείων πλήρωσης και μεταλλικής κατασκευής, επιτρέποντας μεταβολές στο μεγαλύτερο μέρος των στοιχείων επικάλυψης και των εσωτερικών διαχωριστικών. Για λόγους ασφαλείας οι αλλαγές γίνονται μέσω ανθρώπινης επιλογής και όχι αυτόματα. Επιπρόσθετα, μικρότεροι «αναδιπλούμενοι» χώροι σχεδιάστηκαν για να τοποθετούνται μέσα σε μεγαλύτερους, είτε αναρτημένοι από την οροφή, είτε φουσκωτοί στερεωμένοι στο πάτωμα, στεγάζοντας δραστηριότητες με διαφορετικούς βαθμούς ιδιωτικότητας. Τα περισσότερα στοιχεία των όψεων, επίσης, έχουν τη δυνατότητα να μετακινούνται προς τα πάνω ή προς το πλάι δημιουργώντας επεκτάσεις του εσωτερικού χώρου ή ημι-αυτόνομους χώρους. Οι αντιληπτικές αλλαγές βασίζονται στη χρήση «έξυπνων» υλικών ικανών να μεταβάλλουν τα φυσικά τους χαρακτηριστικά, κυρίως πολυμερή με θερμοχρωμική ή φωτοευαίσθητη διαφάνεια, καθώς και υλικά μετατροπής ενέργειας, όπως είναι τα πιεζο-ηλεκτρικά φωτιζόμενα πλακίδια. Οι προγραμματισμένες αντιδράσεις των υλικών αυτών θα «προβάλλουν» αφαιρετικά μηνύματα στα παιδιά και τους εργαζομένους, αναβαθμίζοντας τον χώρο από παθητικό περιβάλλον στοιχείο σε ενεργητικό. Το συνολικό αποτέλεσμα

της επέμβασης έχει στόχο να ενισχύσει την επικοινωνία ανάμεσα στον χώρο και τους ανθρώπους που τον χρησιμοποιούν, και κατά συνέπεια την ανάπτυξη ισχυρότερων συναισθηματικών δεσμών, ενισχύοντας μια συνειδητή χρήση του χώρου με σεβασμό.

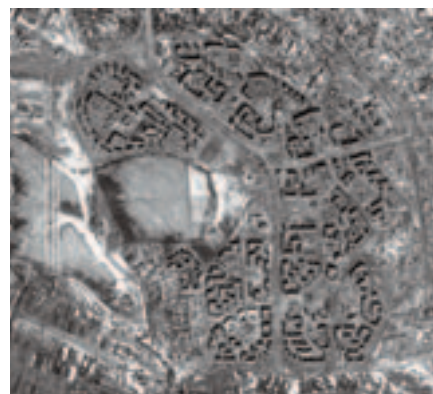
Διεθνής Ανοικτός Διαγωνισμός για τον «Αρχιτεκτονικό και αστικό σχεδιασμό του Δημόσιου Κέντρου της περιοχής κατοικίας του Σύχιφ στο Λβιβ (Ουκρανία)»

Α΄ Βραβείο: αρχιτεκτονικό γραφείο* «Δομόρινθος – Α. Μπόμπου-Αραχωβίτου, Γ. Αραχωβίτης και Συνεργάτες ΕΕ»

Το Σύχιφ είναι μια περιοχική κατοικίας 145.000 κατοίκων, η οποία οικοδομήθηκε στην αρχή της δεκαετίας του '80 στην εποχή της Σοβιετικής Ένωσης. Με την κατάρρευση του καθεστώτος το έργο έμεινε ανολοκλήρωτο με ουσιαστική έλλειψη τη μη ύπαρξη του Πολιτικού, Πολιτιστικού, Οικονομικού του Κέντρου.

Αγωνοθέτης ήταν το Αρχιτεκτονικό Γραφείο του Τμήματος Πολεοδομικής Ανάπτυξης του Συμβουλίου Πόλεως του Λβιβ. Τοπικό παράρτημα της Εθνικής Ένωσης των Αρχιτεκτόνων της Ουκρανίας και τα μέλη της επιτροπής διαγωνισμού συμπεριέλαβαν 14 εμπειρογνώμονες από την Ουκρανία, τον Καναδά, την Πολωνία, την Αυστρία, τη Γερμανία και τη Γαλλία. Ο σκοπός του διαγωνισμού ήταν να επιλεγεί η καλύτερη ιδέα για την ανάπτυξη του δημόσιου κέντρου της περιοχής κατοικίας Σύχιφ στο Λβιβ από άποψη χώρου, λειτουργικότητας, αισθητικής, τοπίου, τεχνικής και λειτουργικής οργάνωσης, καθώς επίσης και της περάτωσης του αρχιτεκτονικού και αστικού σχεδιασμού, αυτού του πολύ σημαντικού δημόσιου χώρου του Σύχιφ. Συμμετείχαν⁹ 9 αρχιτεκτονικά γραφεία από Ελλάδα, Σουηδία, Γαλλία, Πολωνία, Ουκρανία.

Η εικόνα του πολεοδομικού τοπίου είναι μιας άναρχης, με τεράστια ομοιόμορφα οικοδομήματα, ισοπεδωτικής και χαοτικής διαμόρφωσης της οποίας λείπει ο κεντρικός συνδετικός ιστός.

Χωρισμένη στα δύο από ένα μεγάλο κενό (140 μ. το μέγιστο και 90 μ. το ελάχιστο), το οποίο αναπτύσσεται παράπλευρα της κεντρικής λεωφόρου Chernovyi Kalyny από βορρά προς νότο, η πόλη μοιάζει σαν ένα σώμα χωρίς σποδυλική στήλη. Αντίστοιχα και το παρακείμενο Πάρκο-Δάσος του Σύχιφ, παραμένει απροσπέλαστο, μουντό, απειλητικό, αποτρεπτικό έχοντας κρυμμένες τις δυνατότητες απόλαυσης που μπορεί να προσφέρει στους κατοίκους.

Η πρόκληση του διαγωνισμού: Να μετατρέψουμε το Σύχιφ από περιοχική κατοικίας-πνωτήριο, σε μια δυναμική, ζωντανή και πολλαπλών κοινωνικών δραστηριοτήτων πόλη, πυρήνα προσέλκυσης νέων κοινωνικών στρωμάτων και δυναμικής οικονομικής ανάπτυξης. Το νέο κέντρο καταλαμβάνει μία έκταση αστικής ανάπτυξης εμβαδού 60 εκταρίων και μια περιοχική πάρκου-δάσους 90 εκταρίων. Το συνολικό εμβαδόν των κτηρίων υπολογίζεται ~ 400.000 τ.μ.

Μελετήθηκε σύμφωνα με τις αρχές της «Αειφόρου Ανάπτυξης» όσον αφορά: την κυκλοφορία, τη διαχείριση υδάτινων πόρων, των αποβλήτων, την αξιοποίηση της ηλιακής ακτινοβολίας και φυσικού αερισμού των κτηρίων, την αξιοποίηση της κλωρίδας και του δάσους και των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας. Το νέο κέντρο αναπτύσσεται σε τρεις βασικές ενότητες:

1. Το Αστικό Κέντρο-Ρεματιά (Urban Stream Center). Αναπτύσσεται, απλώνεται, ελίσσεται σαν ποτάμι σ' όλο τον ελεύθερο χώρο κατά μήκος της λεωφόρου Chernovyi Kalyny. Συνθέτει ένα αστικό πολυλειτουργικό κέντρο που συγκεντρώνει όλες τις καθημερινές δημόσιες κοινωνικές ασχολίες των κατοίκων σε τοπικό επίπεδο. Επαναφέρει τη χαμένη συνείδηση της πολύβουης ζωντανής, αστικής πόλης. Ραχοκοκαλιά της και κύριος άξονας, ο εσωτερικός πεζόδρομος. Δομημένο σε μικρή φιλική προς τον άνθρωπο κλίμακα, εξισορροπεί το μεγάλης κλίμακας παράπλευρο κτηριακό όγκο της πόλης. Η γραμμική του ανάπτυξη εξασφαλίζει πολύ καλή σύνδεση με όλους τους υφιστάμενους τομείς κατοικίας. Η επικάλυψη των δωματίων του με ένα συνεχή κυματιστό φυτεμένο κέλφος ολοκληρώνει τη σύνθεση δημιουργώντας μια ιδιαί-

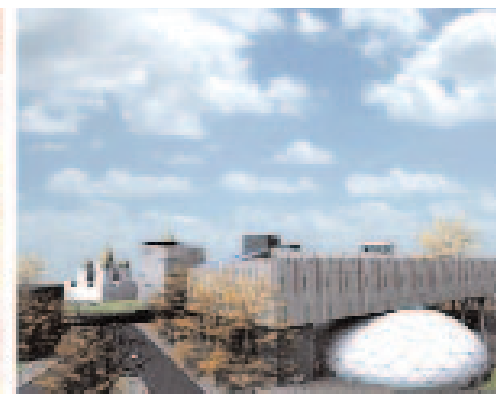
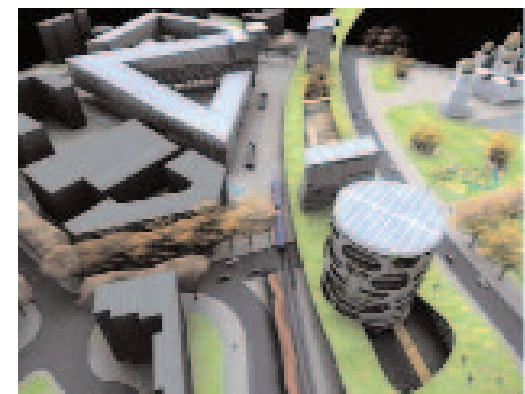
τερα πρωτότυπη και με ταυτότητα οντότητα, που συνεισφέρει στην Αειφόρο Ανάπτυξη της πόλης.

2. Ο Δημόσιος Κεντρικός Πυρήνας οργανώνεται στο μέσον και καθέτως προς το Αστικό Κέντρο. Συμπίπτει με το γεωγραφικό «κέντρο βάρους» του οικισμού, στον χώρο της σημερινής κεντρικής πλατείας. Ο σχεδιασμός του είναι πιο αυστηρός με άμεση αναφορά και διάλογο με την ιστορική μεσαιωνική πλατεία του Λβιβ. Είναι η καρδιά της πόλης με όλες τις αντίστοιχες δημόσιες κεντρικές διοικητικές, πολιτιστικές, οικονομικές δραστηριότητες. Είναι σε άμεση επαφή με τα σημερινά δημόσια κτήρια της πόλης: τις εκκλησίες, το σινεμά, την πλατεία. Διαθέτει εξαιρετική προσβασιμότητα με όλα τα δημόσια μεταφορικά μέσα.

3. Το Πάρκο-Δάσος, ο φυσικός πνεύμονας ζωής του Σύχιφ. Το πρώτο τμήμα του σε άμεση επαφή με τον Δημόσιο Κεντρικό Πυρήνα αναπτύσσεται σε Αστικό Πάρκο με ανάλογες δραστηριότητες (με αλές, περιπάτους κ.λπ.). Ο υπόλοιπος χώρος αναβαθμίζεται, εξωραϊζεται, λειτουργεί σαν χώρος ελεύθερου φυσικού δάσους, με τις αντίστοιχες λειτουργίες, μέχρι τον ποταμό Ζούμπρα.

Σημειώσεις

1. Συνεργάτες: Στελίνα Τσίφτη, Susanne Seiting, Peter Schmitt.
2. Κωστής Ουγγρίνης, αρχιτέκτων ΑΠΘ, Harvard Un., διδάσκων στις Αρχιτεκτονικές Σχολές ΑΠΘ και Χαλάνων.
3. Μαριάνθη Λιάπη, αρχιτέκτων ΑΠΘ, M.Arch MIT.
4. Στην Ελληνική ομάδα συμμετείχαν: Αρχιτέκτονες: Λ. Μπόμπου-Αραχωβίτου, Γ. Αραχωβίτης. Συνεργάτες Αρχ/νες: Μ. Γουρνιανάκης, Ν. Καίσαρος, Π. Γούλιαρης, Δ. Γκιουζέπας, Γ. Τσάρας, Π. Χωροφά. Σύμβουλοι: Κ. Μωραΐτης (αρχιτέκτων, αναπληρωτής καθηγητής ΕΜΠ), Γ. Τσολάκης (αρχιτέκτων) Κ. Σερράος (πολεοδόμος, επίκουρος καθηγητής ΕΜΠ), Κ. Ζέκκος (συγκοινωνιολόγος), Κ. Μόρμωρη (αρχιτέκτων, ενεργειακός σχεδιασμός), Π. Αντωνάρπουλος (πολιτικός μηχανικός, υδραυλικός), Γ. Παϊσίδης (ειδικός φωτισμός), Ν. Ζαχαριάδης (οικονομικός σύμβουλος).
5. Β΄ Βραβείο: Στο σουηδικό αρχιτεκτονικό γραφείο «Krook & Tjader». Γ΄ Βραβείο: Δεν απενεμήθη.

πάνω: Πρόσφατα ο Σύλλογος Αρχιτεκτόνων του Λονδίνου (RIBA London) σε συνεργασία με το Συμβούλιο Τέχνης της Αγγλίας πραγματοποίησε διαγωνισμό ιδεών με τίτλο: «Χώροι Τέχνης του Μέλλοντος» προσκαλώντας τους αρχιτέκτονες του Λονδίνου και τους σπουδαστές αρχιτεκτονικής της αγγλικής πρωτεύουσας να συμμετάσχουν σε αυτό, με σκοπό να επαναπροσδιοριστεί η μορφή και των μελλοντικών χώρων τέχνης. Το πρώτο βραβείο δόθηκε στην ομάδα των Manuel Shvartzberg, Γιάννη Κανακάκη (αρχιτέκτονες) και Fabian Faltn (συγγραφέα). Η συμμετοχή τους πήρε τη μορφή μιας εφημερίδας των Financial Times όπου σχολιάζονταν επίκαιρα θέματα τέχνης και η φυσιογνωμία των μελλοντικών χώρων τέχνης. Το δεύτερο βραβείο δόθηκε στον αρχιτέκτονα David Kohh, και το τρίτο βραβείο στον Ashley Seaborne, φοιτητή αρχιτεκτονικής του University of East London

κάτω δεξιά: Περιοχή Σύχιφ (υπάρχουσα κατάσταση)

δίπλα αριστερά και δεξιά: Η βραβευμένη πρόταση για το νέο Αστικό Κέντρο στο Σύχιφ

Το 13ο διαμέρισμα του Παρισιού και το στοίχημα της σύγχρονης αρχιτεκτονικής

Εμμανουήλ Ντούρθιας, αρχιτέκτων, ανταποκριτής Παρισιού

Μέχρι πρόσφατα το ερώτημα σχετικά με το πού χτυπά η καρδιά της σύγχρονης αρχιτεκτονικής στη Γαλλική πρωτεύουσα είχε μια σχετικά εύκολη απάντηση.

Το φουτουριστικό quartier της Défense συνελήφθη και σχεδιάστηκε από τη δεκαετία του '60 έτσι ώστε να αποτελεί μια διαχρονική, αξιόπιστη και σχετικά αυθόρμητη απάντηση σε ένα τέτοιο ερώτημα. Άλλωστε νέα projects όπως ο πρόσφατα βραβευμένος πύργος των Morphosis συνεχίζουν να τροφοδοτούν με διεθνές αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον τη βορειοδυτική αυτή πύλη της πόλης.

Τα τελευταία χρόνια ωστόσο, στο τοπίο προστίθεται ένας εναλλακτικός πόλος αρχιτεκτονικής που σχεδιάζεται και υλοποιείται εδώ και 20 χρόνια και που πλέον λαμβάνει μορφή και ζωή συγκεντρώνοντας χαρακτηριστικά και ποιότητες ικανές να ξεφινίσουν ευχάριστα ακόμα και τους πιο απαιτητικούς λάτρεις της σύγχρονης αρχιτεκτονικής.

Πρόκειται για τη διαμόρφωση της αριστερής όχθης του Σηκουάνα, την περίφημη Rive-Gauche, ανάμεσα στον σταθμό Austerlitz και το Boulevard Massena.

Η άλλοτε υποβαθμισμένη περιοχή με τις βιομηχανικές εγκαταστάσεις και τη σημαδεμένη γη από τις ράγες των τρένων, που επιλέχθηκε για να φιλοξενήσει τη νέα Εθνική Βιβλιοθήκη του D. Perrault στα τέλη του '80 δεν αρκέστηκε μόνο σε αυτό το έργο φάρο για να αναπτυχθεί μέσα από τις αυτοματοποιημένες «διαδικασίες» της παντού αδυσώπητης αγοράς αλλά εντάχθηκε σε ένα ολοκληρωμένο, φιλόδοξο και ριψοκίνδυνο σχέδιο ανάπτυξης που σπάνια συναντά κανείς ακόμα και στις πιο ανεπτυγμένες πόλεις.

Όσοι γνώρισαν την περιοχή πριν ή αμέσως μετά την κατασκευή της Εθνικής Βιβλιοθήκης, τότε που τα φώτα της δημοσιότητας φανέρωναν τις ελλείψεις αλλά και τις δυνατότητες της, δυσκολεύονται να ταυτίσουν εκείνη την πραγματική no-man's land με το σημερινό, σύγχρονο, πλήρες, υπερ-σχεδιασμένο κομμάτι πόλης.

Η σημερινή σχεδόν αιφνιδιαστική εικόνα είναι προϊόν της πολιτικής ωριμότητας των ιθυνόντων αλλά και ενός πρωτόγνωρου συντονισμού χωροτακτών, πολεοδόμων, αρχιτεκτόνων και κατασκευαστών που επέδειξαν απaráμιλλη επαγγελματική μαεστρία.

Στην πορεία βέβαια δεν έλειψαν οι ενστάσεις, κυρίως από αυτούς που αμφισβητούσαν τη δυνατότητα των σχεδιαστών να εμψυχίσουν τη ζωή στη δημιουργία τους όσο τέλεια και να είναι. Μιλούσαν έτσι για μια ασφικτική παρουσία του design που θα στερούσε τη δυνατότητα στους χρήστες του χώρου να συμμετέχουν στη διαμόρφωση του, δίνοντας του εκείνη τη γνώριμη αύρα πόλης.

Είναι γεγονός ότι για πολύ καιρό τα άδεια κελύφη των πολυτελών γραφείων, οι κοινωνικές υποδομές και οι πολυκατοικίες, όλα έργα εξαιρετικής ποιότητας, συχνά με διάσημες υπογραφές καθώς ξεπηδούσαν με ταχύτατους ρυθ-

μούς το ένα δίπλα στ' άλλο έμοιαζαν με μακέτες σε φυσικό μέγεθος. Όμορφα αλλά άψυχα και ασύνδετα. Οι οδικόί άξονες και ο εν γένει αστικός εξοπλισμός, τέλεια δείγματα της ανεπτυγμένης βιομηχανίας προκατασκευής στη Γαλλία παρέμεναν απελπιστικά έρημοι συνθέτοντας την εικόνα ενός ματαιόδοξου rendering που καυχιέται για την πιστότητα του.

Ευτυχώς η σημερινή εικόνα είναι πολύ διαφορετική ως αποτέλεσμα μιας επιτυχούς μίξεως χρήσεων και πληθυσμών. Η Εθνική Βιβλιοθήκη και ο πολυ-κινηματογράφος δια χειρός Wilimotte, τοποθετημένος έξω στο μαλακό υπογάστριο της ακανούσ πλατείας της, τα μοδάτα bistros και οι brasseries, βοήθησαν ώστε η περιοχή να ανοικτεί στην υπόλοιπη πόλη.

Σε μια προσπάθεια διατήρησης της ιστορικής μνήμης πολλά από τα προϋπάρχοντα βιομηχανικά κελύφη κρίθηκαν διατηρητέα και επαναχρησιμοποιήθηκαν για να στεγάσουν πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις, μολιάζοντας δημιουργικά το αστικό αυτό σύνολο με το γνώριμο ύφος των Γάλλων φοιτητών.

Το μεγαλύτερο όμως στοίχημα ήταν η πολιτική για τα logements που εφαρμόστηκε και που ασφαλώς εντάσσεται στα πλαίσια του ευρύτερου προβληματισμού γύρω από το μεγάλο οικιστικό πρόβλημα του Παρισιού.

Κι αυτό γιατί προγραμματίστηκε ένας μεγάλος αριθμός κατοικιών, γύρω στις 5000, μισές από τις οποίες κοινωνικού χαρακτήρα, χωρίς εκπτώσεις στην αρχιτεκτονική ποιότητα που αποτελεί πλέον βασική επιδίωξη για το Παρίσι και αποφεύγοντας σχεδιαστικά λάθη του παρελθόντος που θα δημιουργούσαν εστίες περιθωριοποίησης και υποβάθμισης.

Υπό την μπαγκέτα του Cr. de-Portzamparc' που έθεσε τις σχεδιαστικές αρχές, το ύφος και τη φιλοσοφία του χώρου και τον συντονισμό των Yv. Lion και Br. Fortier, οι κατοικίες που με γοργούς ρυθμούς αποδίδονται στο κοινό αποτελούν μια ανάσα φρέσκου αέρα εφαρμόζοντας στην πράξη ό,τι πιο τολμηρό και νεανικό έχει να δώσει το γαλλικό αρχιτεκτονικό πνεύμα.

Ένας γαλαξίας αρχιτεκτονικών γραφείων, γνωστών και μη, καταθέτουν με ίσους όρους τις προτάσεις τους για τη ζωή στο Παρίσι στον 21^ο αιώνα και ξεφινιάζουν με τις φόρμες, τα χρώματα, τις υφές, τα υλικά.

Δύσκολο να συναντήσει κανείς μεγαλύτερο αρχιτεκτονικό πλουραλισμό.

Ένα πλουραλισμό που σίγουρα επιδέχεται κριτικής αλλά εντυπωσιάζει όταν γίνεται αντιληπτός ως ένα από τα βασικά όπλα για την επίτευξη του οράματος μιας επιτυχημένης αστικής ανάπτυξης. Η αρχιτεκτονική ως στοίχημα.

Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι το 13^ο διαμέρισμα του Παρισιού στο οποίο εντάσσεται η παραπάνω επέμβαση καυχιέται πλέον ανοικτά για τα αρχιτεκτονικά μαθήματα που παραδίδει.

Ούτε είναι τυχαίο ότι ανάμεσα στις άλλες χρήσεις που φιλοξενούνται είναι και αυτή μιας σχολής Αρχιτεκτονικής² τοποθετημένης με τολμηρή, αυτάρεσκη, διάθεση στο πιο δύστροπο (ίσως και φλύαρο) δημιούργημα ενός από τους πλέον ανατρεπτικούς και αμφιλεγόμενους Γάλλους αρχιτέκτονες, του Fr. Borel.

Αν και η συνολική εικόνα από μόνη της αρκεί για να κρίνουμε την επιτυχία της επέμβασης με όρους αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος, ας δοκιμάσουμε να την κρίνουμε έστω και για λίγα λεπτά, με τα μάτια κλειστά, μέσα από τους συναρπαστικούς, γνώριμους ήχους μιας ζωντανής πόλης.

Σημειώσεις

1. Πρώτο βραβείο Pritzker για Γάλλο αρχιτέκτονα το 1994.
2. Ecole d'Architecture Paris-Val de Seine.

Χρήσιμα links: www.parisrivegauche.com

ICAM 14

Μάρω Αδάμη-Καρδαμίτση, αρχιτέκτων, καθηγήτρια ΕΜΠ, υπεύθυνη ANA Μουσείου Μπενάκη

Φινλανδία. Παρουσιάστηκαν είκοσι συνολικά ανακοινώσεις. Την Ελλάδα αντιπροσώπευσαν τα Αρχαία Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής (τα ANA είναι ενεργό μέλος του ICAM από το 1998) με ανακοίνωση στη 2^η συνεδρία, με θέμα «Τα ANA του Μουσείου Μπενάκη και η εκπαίδευση των αρχιτεκτόνων, αλλά και των μαθητών της στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης» από την καθηγήτρια, και μέλος της ΕΕ των ANA, Μάρω Καρδαμίτση-Αδάμη.

Κατά τη διάρκεια του συνεδρίου παρουσιάστηκαν πολλά ενδιαφέροντα θέματα. Οι εργασίες του συνεδρίου ξεκίνησαν με μια εισαγωγική παρουσίαση της σύγχρονης αρχιτεκτονικής εμπειρίας στη Νορβηγία από την αρχιτέκτονα και εκδότρη του περιοδικού *Arkitektur N*, Ingerid Helsing Almaas.

Κατά την πρώτη συνεδρίαση εξετάσθηκε το θέμα της συλλογής σπολίων, μεγαλύτερων τμημάτων κτηρίων ή ακόμα και ολόκληρων κτηρίων – όταν αυτά βρίσκονται υπό την απειλή της κατεδάφισης ή ολικής παραμόρφωσης. Ενδεικτικά αναφέρθηκε και η περίπτωση των ανοιχτών μουσείων αρχιτεκτονικής, όπου μεταφέρονται και συγκεντρώνονται τύποι κτηρίων δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο ένα «ζωντανό» βιβλίο ιστορίας αρχιτεκτονικής.

Η δεύτερη συνεδρίαση ήταν αφιερωμένη στην αρχιτεκτονική εκπαίδευση μέσα στα αρχιτεκτονικά μουσεία. Εξετάσθηκε το κατά πόσον οι εργασίες που πραγματοποιούνται κατά τη διάρκεια των σπουδών ενός αρχιτέκτονα μπορούν ή και πρέπει να αποτελούν αντικείμενο αρχιτεκτονικής συλλογής, σε ποιο βαθμό και σε τι έκταση μπορεί να γίνει κάτι τέτοιο. Θα έπρεπε, δηλαδή, να συλλέγονται όλες οι εργασίες όλων των φοιτητών, ανεξαρτήτως της ποιότητας ή θα έπρεπε να γίνεται κάποια επιλογή; Αυτή η επιλογή θα είχε κάποιο κόστος, π.χ. ότι δεν υπάρχει κάποιο στοιχείο σύγκρισης για ότι παραμένει στο αρχείο ή ακόμη ότι αυτή είναι αυθαίρετη καθώς υπόκειται στην κρίση του εκάστοτε συλλέκτη. Πρόκειται για ένα τεράστιο όγκο υλικού που αυξάνεται με σταθερό ρυθμό και χωρίς χρονικό όριο. Είναι άρα εφικτή η φύλαξη ενός τέτοιου υλικού, με τι όρους και με ποιο τίμημα; Εξετάσθηκε ακόμα το θέμα της χρησιμότητας αυτών των συλλογών στη μετέπειτα εκπαίδευση των νεότερων αρχιτεκτόνων.

Από τις 24 έως τις 30 Μαΐου πραγματοποιήθηκε στο Όσλο το 14^ο Διεθνές Συνέδριο της Διεθνούς Συνομοσπονδίας Αρχιτεκτονικών Μουσείων (International Confederation of Architectural Museums). Το ICAM ιδρύθηκε πριν είκοσι περίπου χρόνια, τον Αύγουστο του 1979, στο Ελσίνκι της Φινλανδίας, και αριθμεί σήμερα πάνω από 100 μέλη, από την Ευρώπη, την Αμερική, την Ασία και την Ωκεανία. Σκοπός του ICAM είναι η βελτίωση της ποιότητας του δομημένου περιβάλλοντος μέσα από την ευαισθητοποίηση του ευρύτερου κοινού και τη συνειδητοποίηση των ευθυνών κάθε πολίτη ως μονάδα αλλά και ως σύνολο στη διατήρηση της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς και την προστασία της.

Στη φετινή συνάντηση έλαβαν μέρος 108 σύεδροι απ' όλον τον κόσμο. Φέτος για πρώτη φορά συμμετείχαν και συνέδριοι από τη Νότιο Κορέα. Τα θέματα του συνεδρίου ήταν:

1. Συλλέγοντας Αρχιτεκτονική (*Collecting Architecture*).
2. Αρχιτεκτονικά Μουσεία και Αρχιτεκτονική εκπαίδευση (*Architectural Museums and Architectural education*).
3. Περιοδεύουσες εκθέσεις (*Travelling exhibitions*).
4. Έκδοση Αρχιτεκτονικών Βιβλίων (*Architectural book publishing*).
5. Επιλογή: Μεταξύ ιδεατού και πραγματικότητας (*Selection: Between ideal and reality*).

Με ανακοινώσεις συμμετείχαν αντιπρόσωποι αρχείων και μουσείων από Αγγλία, Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ελβετία, Ισπανία, ΗΠΑ, Νορβηγία, Ολλανδία, Σουηδία,

πάνω: Εθνική Όπερα του Όσλο, Νορβηγία, αρχ. Snohetta

πάνω δεξιά και αριστερά: Μουσείο Hedmark, Νορβηγία, αρχ. Sverre Fehn
πάνω δεξιά κάτω: Ρομανική Βασιλική Hamar, αρχ. Lund & Slaatto

Το θέμα της τρίτης συνεδρίας αποτέλεσαν οι περιοδικές/μεταφερόμενες εκθέσεις. Οι ομιλητές αναφέρθηκαν στις δυσκολίες που συνεχίζουν να υπάρχουν ακόμα και σήμερα στη μεταφορά πρωτότυπου αρχαιακού υλικού. Αναφέρθηκαν κυρίως και στις ευκολίες που υπάρχουν σήμερα –π.χ. αποστολή ψηφιακών αντιγράφων συλλογών ή ψηφιακών πανώ έκθεσης προς εκτύπωση– για την ευκολότερη, οικονομικότερη και ταχύτερη μεταφορά εκθέσεων από χώρα σε χώρα, αλλά και στους κινδύνους που ενέχει κάτι τέτοιο – π.χ. απώλεια ελέγχου του τρόπου παρουσίασης ή χρήσης του υλικού.

Η τέταρτη συνεδρίαση ήταν για πρώτη φορά αφιερωμένη στο θέμα *Αρχιτεκτονικές εκδόσεις*. Πιο συγκεκριμένα στο παρόν και το μέλλον των αρχιτεκτονικών εκδόσεων, όπως αυτό μπορεί να διαμορφωθεί στη σύγχρονη εποχή με την εξέλιξη των τεχνικών μέσων, της γραφιστικής και των εκδοτικών δεδομένων. Παρουσιάστηκαν δύο πολύ ενδιαφέρουσες, όσο και αντίθετες, απόψεις, αυτή του μεγάλου και πιο εμπορικού εκδοτικού οίκου Routledge και αυτή του μικρότερου και πιο «παραδοσιακού» γερμανικού εκδοτικού Lars Mueller Books.

Την πέμπτη συνεδρία απασχόλησε το θέμα αυτής καθαυτής της συλλογής αρχείων. Κεντρικός άξονας της συνεδρίας αυτής το θέμα της *Επιλογής*: επιλογή στο τι αρχεία συλλέγουμε, επιλογή ανάμεσα στο υλικό του κάθε αρχείου, επιλογή ανάμεσα σε ένα τεράστιο και δύσκολα διαχειριζόμενο όγκο υλικού και ενός πιο μικρού και εύκολου στη διαχείριση και πρόσβαση υλικού. Συζητήθηκε μεταξύ άλλων το θέμα της χρονοβόρας καταγραφής ενός μεγάλου αρχιτεκτονικού αρχείου, το οποίο ίσως να περιέχει υλικό που δεν είναι τόσο σημαντικό ή ενδιαφέρον, το οποίο σημαίνει και μεγαλύτερη οικονομική επιβάρυνση για τον φορέα που το φιλοξε-

νεί – τόσο από άποψη εργασιακού χρόνου όσο και από έκτασης χώρου αποθήκευσης. Ποια είναι τα κριτήρια που θα οδηγούν κάθε φορά στις επιλογές που πρέπει να γίνουν;

Στις 6 ημέρες του συνεδρίου πραγματοποιήθηκαν εκ παράλλου πολύ ενδιαφέρουσες επισκέψεις, όπως στη νέα Εθνική Όπερα του Όσλο από τους αρχιτέκτονες Snohetta, που σχεδίασαν και τη νέα Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας, στα ανάκτορα, στο Μουσείο Πολιτιστικής Ιστορίας –ένα από τα πρώτα ανοικτά μουσεία στον κόσμο– της Νορβηγίας, στο Μουσείο Hedmark όπου πάνω σε μεσαιωνικά ερείπια έχει επέλθει ένας από τους πιο γνωστούς σύγχρονους Νορβηγούς αρχιτέκτονες –ο Sverre Fehn– μετατρέποντας τον χώρο σε μουσείο, στο Hamar όπου οι αρχιτέκτονες Lund & Slaatto δημιούργησαν ένα νέο χώρο λατρείας σκεπάζοντας την ερειπωμένη ρομανική βασιλική, στον εκδοτικό οίκο Gyldendal – ένα ακόμα έργο του Sverre Fehn, σε κτήρια από τη μεσοπολεμική αλλά και τη μεταπολεμική περίοδο και στα Γενικά Αρχεία του Κράτους, που στεγάζονται σήμερα σε στοές καταφυγίων από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Στην καταληκτική Γενική Συνέλευση έγινε ο τυπικός απολογισμός του προηγούμενου δίχρονου κύκλου εργασιών – από το προηγούμενο συνέδριο του ICAM στην Αθήνα και τις ενδιάμεσες συναντήσεις των επιμέρους εσωτερικών ομάδων του ICAM. Μια τέτοια ομάδα είναι και το ICAM Mediterraneo που επιχειρεί να περιλάβει όλες τις μεσογειακές χώρες και μέλος της οποίας αποτελούν και τα ANA.

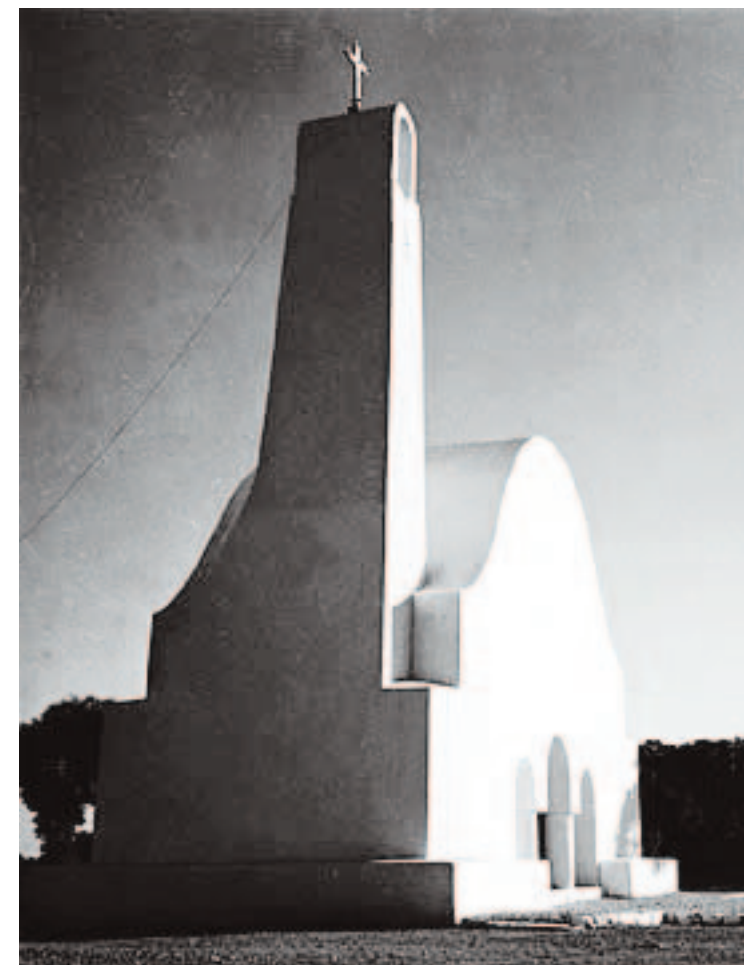
Τέλος αποφασίστηκε ομόφωνα η ανάληψη του 15ου διεθνούς συνεδρίου του ICAM από το Musée national des monuments françaises. Το συνέδριο θα διεξαχθεί στο Παρίσι το 2010. Η θεματολογία του συνεδρίου θα ανακοινωθεί εν καιρώ.

Χτίζοντας ναούς στις αρχές του 21ου αιώνα

Αμαλία Κωτσάκη, αρχιτέκτων, επίκ. καθηγήτρια Αρχιτεκτονικής Σχολής Πολυτεχνείου Χανίων

Είναι κοινός τόπος ότι ένας από τους τομείς όπου εμφανίζονται δυσεπίλυτα αρχιτεκτονικά προβλήματα, τα οποία αγγίζουν τα όρια του αδιεξόδου, είναι ο τομέας της ναοδομίας. Αποτελεί ευτύχημα και είναι πολύ παρήγορο και συνάμα ελπιδοφόρο το γεγονός ότι ο καθ' ύλην αρμόδιος φορέας, η Ιερά Σύνοδος της Ελλάδας συνειδητοποίησε το εύρος του προβλήματος και για πρώτη φορά στα χρονικά πήρε την πρωτοβουλία δια της Συνοδικής Επιτροπής Ακαδημίας Εκκλησιαστικών Τεχνών να οργανώσει με τη συνεργασία του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου το 1^ο Διεθνές Συνέδριο Ναοδομίας με τίτλο «Παράδοση και Νεωτερικότητα στη Σύγχρονη Ναοδομία», το οποίο πραγματοποιήθηκε στις 6 και 7 Ιουνίου 2008 στην αίθουσα «Γ. Κρατιδίωτης» του Υπουργείου Εξωτερικών. Η διαπίστωση της ανάγκης να αποδοθεί σήμερα στους ναούς ένας νέος διευρυμένος ρόλος πέραν του λατρευτικού δύσκολα μπορεί να αμφισβητηθεί. Εκτός από τόποι λατρείας δηλαδή, οι

κάτω: Πρεσβυτήριον Αγίου Γεωργίου στο Καβούρι, αρχ. Π. Σακελλάριος, 1949-50

ναοί καλούνται να αποτελέσουν χώρους πολλών κοινωνικών δραστηριοτήτων. Συνακόλουθα είναι η επιτακτική ανάγκη διεύρυνσης του κτηριολογικού τους προγράμματος, αλλά και η προσαρμογή τους στις νέες απαιτήσεις των σύγχρονων συστημάτων τεχνολογικής αιχμής.

Σε ότι αφορά την ορθόδοξη ναοδομία, ο 20^{ος} αιώνας σηματοδοτήθηκε από τη διερεύνηση της ελληνικότητας κυρίως μέσα στο πνεύμα και τις αρχές του μοντερνισμού. Εκφράστηκε αρχικά από τη γενιά του '30 και εξελίχθηκε μεταπολεμικά κατά τη δεκαετία του '60. Όμως οι προσπάθειες αυτές σταδιακά ατόνησαν και έτσι στις μέρες μας καταλήγουν συχνά σε έναν ιδιόμορφο «νεοβυζαντινισμό». Πλέον η μίμηση μορφών του παρελθόντος και οι διάφορες αποδόσεις τους γίνονται όλο και πιο συνήθεις αλλά όλο και με λιγότερο νόημα. Αντίστοιχα η αδυναμία σχεδιασμού ιερών κτηρίων που εκφράζουν την εποχή μας προβάλλει εντονότερα από ποτέ. Ας σημειωθεί ότι υπάρχει ανάγκη για κατασκευή περί των 45 ναών ετησίως στην Ελλάδα χωρίς να υπολογίζονται οι τεράστιες ανάγκες της ομογένειας. Επίσης δεν θα πρέπει να μας διαφεύγει ότι πολύ μεγάλο ποσοστό του μνημειακού μας πλούτου αποτελείται από ορθόδοξους ναούς.

Το ερώτημα λοιπόν που τίθεται αναφέρεται στους τρόπους με τους οποίους σήμερα μπορούμε να αναζητήσουμε και να προσδιορίσουμε το νέο μέσα στους όρους που έχει θέσει εδώ και αιώνες η παράδοση της ορθόδοξης ναοδομίας.

Αναλυτικότερα το συνέδριο αναφέρθηκε στη διερεύνηση της σύγχρονης δραστηριότητας στον τομέα της ναοδομίας, στην εξεύρεση και ανάδειξη των δημιουργικών της δυνάμεων, σκοπεύοντας στη διατύπωση μιας νεωτερικής άποψης σε ότι αφορά:

Α) Την αναζήτηση τρόπων συσχετισμού της σύγχρονης ορθόδοξης ναοδομίας με την παράδοση.

Πώς οι αρχές που διέπουν την ορθόδοξη ναοδομία σχηματοποιούνται σήμερα; Τι ρόλο έχουν σε αυτή τη σχηματοποίηση τα νέα υλικά, οι νέοι τρόποι δόμησης αλλά και το νέο κτηριολογικό πρόγραμμα το οποίο καλούμαστε να εφαρμόσουμε στους ναούς; Πώς υπεισέρχονται νέες θεωρήσεις για τη σύνθεση στον σχεδιασμό των ναών; Πώς σχετίζονται οι ναοί με έννοιες του φυσικού αλλά και του αστικού τοπίου;

Β) Τη διαχείριση του οικοδομικού πλούτου με σημερινούς όρους.

Γ) Τη συγκρότηση των τοπικών δυνάμεων και τον προσανατολισμό τους στην ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων κάθε περιοχής μέσω του σχεδιασμού των συγχρόνων ναών.

Μέσα από την προώθηση νέων προτάσεων σχεδιασμού των εκκλησιών και προτάσεων διαχείρισης του υφισταμένου κτηριακού πλούτου, το συνέδριο στόχευσε στην ενδυνάμωση ενός λανθάνοντα δημιουργικού προβληματισμού σε ότι αφορά στα παραπάνω ζητήματα. Ο άμεσος στόχος άλλωστε δεν ήταν να ανακαλυφθούν τόσο νέα νοήματα, όσο να εγγραφούν τα νοήματα που έχουν κληρονομηθεί, στην εποχή μας.

Οι εισηγήσεις έγκριτων ομιλητών κατανεμημένες σε πέντε θεματικές (θεωρητική, θεολογική προσέγγιση του Ιερού, Σύγχρονες προσεγγίσεις στον σχεδιασμό των Ι. Ναών, Η μορφή του Ιερού Ναού και η στατική της προσέγγιση, Νέες τεχνολογίες, Ένταξη Ι. Ναών στο φυσικό και αστικό περιβάλλον, Σύγχρονες προσεγγίσεις στον σχεδιασμό Ι. Ναών με διεθνή αρχιτεκτονικά ρεύματα και τοπική εκκλησιαστική αρχιτεκτονική και διάκοσμος) διερεύνησαν μεγάλο αριθμό θεμάτων και το εύρος προσεγγίσεων υπήρξε εντυπωσιακό. Ανάμεσα σε άλλους, τις απόψεις τους ανέπτυξαν οι αρχιτέκτονες καθηγητές Ν. Μουτσόπουλος, Χ. Μπούρας, Γ. Προκοπίου, Μ. Αδάμη, Γ. Πανέτσος, Σ. Μαμαλούκος, Π. Κουφόπουλος, οι συνάδελφοι Β. Μποζινέκη και Κ. Γκάρτζος αλλά οι Χρίστος Γιανναράς, Ν. Ζίας, π. Θωμάς Συνοδινός και Ιωάννης Καρούσος συμβάλλοντας στη διεπιστημονικότητα της προσέγγισης.

Ως συμπέρασμα διατυπώθηκε ότι διαπιστώνεται μεγάλο έλλειμμα παιδείας σε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη (αρχιτέκτονες, εκκλησία και κοινό), επιβάλλεται η διενέργεια αρχιτεκτονικών διαγωνισμών για ανέγερση ναών με την απαραίτητη δημοσιοποίησή τους, αξιοκρατικό σύστημα ανάθεσης των μελετών, ένταξη του μαθήματος της ναοδομίας (έστω ως κατ' επιλογήν) στις αρχιτεκτονικές σχολές και βέβαια συνέχιση του διαλόγου πάνω σε αυτά τα τόσο κρίσιμα ζητήματα.

πάνω και κάτω: Άγιος Ραφαήλ, Κριτσά Σπείας, Κρήτη, αρχ. Ο. Σγουρός, 2005

ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ ΚΤΗΡΙΩΝ ΕΚΠΟΜΠΕΣ ΔΙΟΞΕΙΔΙΟΥ ΤΟΥ ΑΝΘΡΑΚΑ

Οι καταδίκες πέφτουν σαν το χαλάζι

Στις 21/1/2008 καταδικάστηκε η χώρα μας από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων επειδή η ελληνική κυβέρνηση παρέλειψε να συμμορφωθεί εμπρόθεσμα προς την κοινοτική οδηγία 2002/91ΕΚ και δεν ενσωμάτωσε στο δίκαιο της την κοινοτική νομοθεσία για την ενεργειακή απόδοση των κτηρίων μέχρι τις 4 Ιανουαρίου 2006, ως όφειλε. Η Ελλάδα αρχικά, ποιούσε τη νύσσα μη δίνοντας καν απάντηση στην Κομισιόν, ενώ στη συνέχεια ανέφερε ότι έχει ήδη έτοιμο σχέδιο νόμου προς ψήφιση από τη Βουλή, από τον Σεπτέμβριο του 2007, γεγονός που δεν τη γλίτωσε βέβαια από την καταδίκη.

Αυτή η καταδίκη πέρασε απαρατήρητη, οι κυρώσεις όμως από τον ΟΗΕ κατά της Ελλάδας για το μη σεβασμό των υποχρεώσεων που απορρέουν από το πρωτόκολλο του Κιότο που ακολουθήσαν μπήκαν στο επίκεντρο της δημοσιότητας. Εν τω μεταξύ επίκειται και άλλη παραπομπή της Ελλάδας για τον ίδιο λόγο στα Ευρωπαϊκά Δικαστήρια δεδομένου ότι οι Βρυξέλλες έχουν ενημερώσει από καιρό τις αρμόδιες ελληνικές αρχές ότι η αδυναμία της χώρας να έχει αξιόπιστες εκτιμήσεις ως προς το επίπεδο των ρύπων θα έχει επιπτώσεις, αφού επί της ουσίας το Πρωτόκολλο του Κιότο έχει ενσωματωθεί στη κοινοτική νομοθεσία, θεματοφύλακας της οποίας είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Έτσι, οι σχετικές υπηρεσίες που υπάγονται στον Έλληνα Επίτροπο, μετά τη προειδοποιητική επιστολή που έχει φτάσει ήδη στην Αθήνα, ετοιμάζονται να κλιμακώσουν τις πιέσεις και εφόσον το θεωρήσουν αναγκαίο θα περάσουν στο επόμενο στάδιο της παραπομπής της χώρας και πάλι στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο.

«Ώδινεν όρος...και έτεκεν μιν»

Μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα άρον άρον εμφανίσθηκε στη βουλή από το Υπουργείο Ανάπτυξης και ψηφίστηκε στις 14 Μαΐου ο Νόμος 2661(ΦΕΚ 89Α). (Το πλήρες κείμενο βρίσκεται στο site του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ)

Ο νέος νόμος μπορεί να χαρακτηριστεί ανεπαρκής αλλά κυρίως εκτός ελληνικής πραγματικότητας τόσο ως προς τον τρόπο παραγωγής των κτηρίων, όσο και ως προς την ισχύουσα πολεοδομική νομοθεσία, τη λειτουργία της Δημόσιας Διοίκησης και των ελεγκτικών μηχανισμών. Σε όλο το διάστημα που εκυοφορείτο υποτίθεται ο νέος νόμος δεν έγινε αξιόπιστη έρευνα γύρω από την αποδοτικότητα του ισχύοντος εδώ και

ένα τέταρτο του αιώνα κανονισμού θερμομονώσεως. Δεν έγινε κανένας σοβαρός έλεγχος ως προς την έκταση και την ποιότητα της εφαρμογής του. Δεν δοκιμάστηκε κανένα πρόσθετο μέτρο για να σταματήσει να καταστρατηγείται. Δεν έγινε καμιά έρευνα για το πώς συμπεριφέρθηκαν διάφορα υλικά μέσα στον χρόνο και σε σχέση με τους τρόπους εφαρμογής τους από την εντόπια παραγωγική διαδικασία. Δεν έγινε καμιά αξιόπιστη έρευνα για τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στις θερμοκρασίες της χώρας μας.

Επίσης στην αναμενόμενη ΚΥΑ για τις Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας δεν λαμβάνεται καμιά πρόνοια ώστε οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας κυρίως τα φωτοβολταϊκά αλλά και οι ανεμογεννήτριες να προωθούνται σε επίπεδο νοικοκυριών ή μικρών εκμεταλλεύσεων (πολυκατοικιών, κατοικιών, αγροκτημάτων επαγγελματικών κτηρίων). Τα μόνα κριτήρια για τη προώθησή τους αφορούν την προσέλκυση επενδύσεων και το επιχειρηματικό κέρδος.

Δεν έχει γίνει καμιά τροποποίηση στον ΓΟΚ και στις σχετικές διαδικασίες αδειών και ελέγχων, έστω και πιλοτικά, που να προετοιμάζει το έδαφος για ουσιαστική εφαρμογή των καθυστερημένων ρυθμίσεων για την ενεργειακή απόδοση των κτηρίων

Εύκολα μπορεί να υποθέσει κανείς ότι ο νομοθέτης δεν ενδιαφέρεται επί της ουσίας για το σοβαρό ζήτημα της εξοικονόμησης ενέργειας, αλλά απλά προσπαθεί να καλύψει όπως όπως το σκέλος των τυπικών υποχρεώσεων της χώρας απέναντι στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Και ακόμα αφήνει το θέμα να ψευτολυθεί από την εξάπλωση της τεχνολογίας των έξυπνων σπιτιών, λειτουργιών Instabus –έλεγχος όλων των ηλεκτρικών λειτουργιών και του νερού με τηλεχειριστήριο είτε από τηλέφωνο, είτε ασύρματο τοπικό δίκτυο (WLAN), είτε ακόμα από το Internet μέσω κινητού– στις λεγόμενες πολυτελείς κατοικίες (μεζοντετουπόλεις) ή κτήρια, που για να δικαιώνουν τα αστέρια τους θα πρέπει να επιδεικνύουν ενεργειακά πιστοποιητικά Α κλάσης. Διέξοδος καθόλου φιλική προς το περιβάλλον υπό το πρίσμα πολλών παραμέτρων, αλλά άριστη για το πλάσαρισμα και την υπερκατανάλωση νέων προϊόντων.

Επιτροπή ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ «για φιλική προς το περιβάλλον αρχιτεκτονική»

Μία προσέγγιση στον νέο νόμο για τον περιορισμό της ενεργειακής κατανάλωσης των κτηρίων

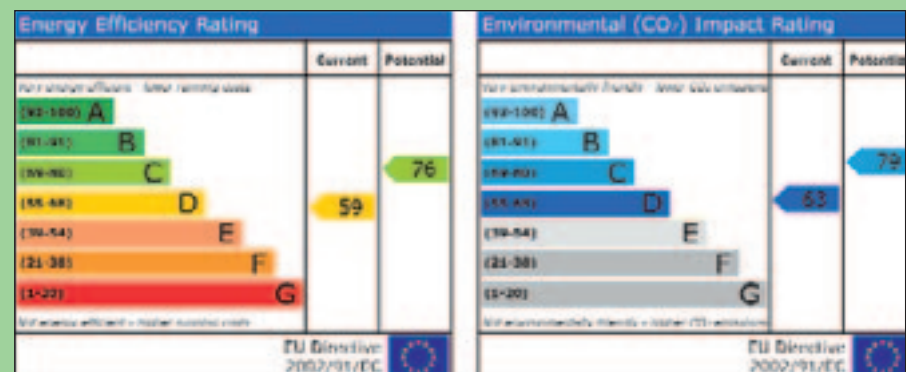
Μέχρι σήμερα δεν υπήρχε στην Ελλάδα ολοκληρωμένο σύστημα αξιολόγησης για την ενεργειακή συμπεριφορά των κτηρίων κατά τη λειτουργία τους. Ο Νόμος 3661 (ΦΕΚ 89Α) του ΥΠΑΝ «Μέτρα για τη μείωση της ενεργειακής κατανάλωσης των κτηρίων και άλλες διατάξεις»³ που ψηφίστηκε στις 14 Μαΐου κατ' εφαρμογή της οδηγίας 2002/ 91/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου έρχεται να καλύψει αυτό το κενό. Προβλέπει τον καθορισμό μεθόδου υπολογισμού της συνολικής ενεργειακής απόδοσης των κτηρίων, τη θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων ενεργειακής απόδοσης ανά κατηγορία χρήσης, καθώς και τη θέσπιση διαδικασίας διενέργειας των ενεργειακών επιθεωρήσεων και πιστοποίησης τους. Για κάθε νεοαναγειρόμενο κτήριο θα δημιουργηθεί δελτίο ενεργειακής ταυτότητας «ΔΕΤΑ» στο οποίο θα περιγράφεται το σύνολο των ενεργειακών χαρακτηριστικών του και θα ισχύει για 10 χρόνια. Υπεύθυνοι για την πιστοποίηση θα είναι μηχανικοί με κατάλληλη διαπίστευση, οι ενεργειακοί επιθεωρητές. Με βάση το ΔΕΤΑ το κτήριο θα κατατάσσεται στην αντίστοιχη κατηγορία ενεργειακής απόδοσης. (ΕΙΚ. 1)

Η μελέτη ενεργειακής απόδοσης θα ενσωματώ-

βλέπει τέλος την προσάρτηση πιστοποιητικού «ΔΕΤΑ» σε κάθε κτήριο που πωλείται ή ενοικιάζεται.

Οι ενεργειακοί επιθεωρητές θα αξιολογούν την ενεργειακή συμπεριφορά τόσο του κελύφους του κτηρίου (σχεδιασμός σε σχέση με τους κλιματολογικούς παράγοντες, έκθεση στον ήλιο, σκίαση από γειτονικές κατασκευές, αεροστεγανότητα, φυσικός αερισμός) όσο και των εγκαταστάσεων για θέρμανση, ψύξη, εξαερισμό, παραγωγή ζεστού νερού και τεχνητό φωτισμό. Θα λαμβάνεται επίσης υπ' όψιν η χρήση παθητικών ή ενεργητικών ηλιακών συστημάτων καθώς και συστημάτων που βασίζονται σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Θα ελέγχονται τέλος ανά τακτά διαστήματα ορισμένες κατηγορίες λεβήτων και κλιματιστικών εγκαταστάσεων με στόχο τη μείωση της ενεργειακής κατανάλωσης και τον περιορισμό των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα.

Καθώς η ενεργειακή κατάταξη ενός κτηρίου σε κλίμακα Α έως G ανάλογα με την ενεργειακή του απόδοση και τις εκπομπές CO₂ (ΕΙΚ. 1) θα επηρεάζει άμεσα και την εμπορική του αξία (καλύτερη βαθμολογία σημαίνει μικρότερη κατανάλωση ενέργειας και περιορισμένο λειτουργικό κόστος) αναμένονται ανακατατάξεις

Εικ. 1. Κατάταξη κτηρίου σε κατηγορία ανάλογα με την ενεργειακή του απόδοση και την εκπομπή CO₂

νεται στον φάκελο της οικοδομικής άδειας ανέγερσης νέων κτηρίων, αντικαθιστώντας τη μελέτη θερμομόνωσης. Ο ιδιοκτήτης, αμέσως μετά την ολοκλήρωση της κατασκευής ή της ριζικής ανακαίνισης, θα είναι επίσης υποχρεωμένος να ζητήσει την έκδοση πιστοποιητικού ενεργειακής απόδοσης. Σε νέα κτήρια άνω των 1000τμ θα ενσωματώνεται υποχρεωτικά και ένα τουλάχιστον εναλλακτικό σύστημα παροχής ενέργειας. Και στα υπάρχοντα όμως κτήρια αντίστοιχου μεγέθους που υφίστανται ριζική ανακαίνιση θα γίνονται οι απαραίτητες μετατροπές ώστε να καλυφθούν οι ελάχιστες απαιτήσεις ενεργειακής απόδοσης του Κανονισμού. Για υπάρχοντα κτήρια μικρότερου μεγέθους δεν είναι προς το παρόν υποχρεωτικό και πιθανόν να δοθεί περιθώριο στους ιδιοκτήτες τους περίπου 6 χρόνια από την ψήφιση του νόμου για τη διενέργεια επιθεώρησης. Ο Κανονισμός προ-

και στον τομέα της αγοράς ακινήτων. Για τις επιχειρήσεις η στέγαση σε χώρους με υψηλή κατάταξη θα προσδίδει κύρος και θα αποτελεί δείγμα «εταιρικής κοινωνικής ευθύνης», ενός όρου που μπήκε σχετικά πρόσφατα στη ζωή μας. Στην πράξη ο νόμος αυτός θα εφαρμοστεί στα μέσα περίπου του 2009, αφού εκδοθούν, σε διάστημα έξι μηνών, κοινές υπουργικές αποφάσεις των τριών συναρμόδιων υπουργείων (ΠΕ-ΧΩΔΕ, Ανάπτυξης και Οικονομικών) τόσο για την εφαρμογή του Κανονισμού, όσο και με ειδικότερες διατάξεις που θα αφορούν το πιστοποιητικό ενεργειακής απόδοσης και τους ενεργειακούς επιθεωρητές. Θα πρέπει να προηγηθεί επίσης η επιλογή των ιδιωτών ή των εταιριών παροχής υπηρεσιών ενέργειας που θα διενεργούν τις επιθεωρήσεις και να ολοκληρωθούν τα προγράμματα λογισμικού για τις μελέτες ενεργειακής απόδοσης των οικοδομικών αδειών.

Category	Flexibility
Energy CO ₂	Minimum standards at each level of the Code
Water	Minimum standard at Code entry level
Materials	Minimum standard at Code entry level
Surface water run-off	
Waste	No minimum standards
Pollution	
Health and wellbeing	
Management	
Indicators	

Εικ. 2. Τα βασικά κριτήρια αξιολόγησης στο βρετανικό σύστημα: Ενέργεια, εκπομπές CO₂, διαχείριση νερού. Επιπλέον κριτήρια: Υλικά, διαχείριση βρόχινου νερού, απορρίμματα, μόλυνση, υγεία, διαχείριση, οικολογία*

Εικ. 3. Τα κριτήρια αξιολόγησης στο γαλλικό σύστημα HQE: Τοποθεσία, ενέργεια, νερό, πρόγραμμα συντήρησης, θερμική, οπτική και ακουστική άνεση, υγιεινή, ποιότητα αέρα και νερού κ.ά.*

Η εφαρμογή του Κώδικα σε άλλες χώρες έγινε σταδιακά, σε διάστημα κάποιων χρόνων. Αρχικά η πιστοποίηση ήταν προαιρετική και προσέδιδε στο κτήριο μεγαλύτερη εμπορική αξία και κύρος στους ιδιοκτήτες του, ιδιαίτερα επιχειρήσεις. Υπήρξε δηλαδή χρόνος για την ενημέρωση, την ευαισθητοποίηση και την αποδοχή του από τους μηχανικούς και το κοινό. Η εφαρμογή του στην Ελλάδα απευθείας σαν υποχρεωτικό μέτρο, ίσως προκαλέσει σύγχυση και αντιδράσεις τον πρώτο καιρό. Θα βοηθούσε επίσης και ο προγραμματισμός παράλληλα ενός συστήματος επιδοτήσεων και κινήτρων για βιοκλιματικές κατασκευές, παθητικά ηλιακά συστήματα και εξοικονόμηση νερού, ιδιαίτερα σε κτήρια κατοικιών. Τέτοια κίνητρα σήμερα δεν υπάρχουν, είτε για απλές κατασκευές όπως ηλιακοί θερμοσίφωνες και συσκευές εξοικονόμησης νερού, ή για εγκατάσταση φωτοβολταϊκών συστημάτων και ανεμογεννητριών σε μικρή κλίμακα για την οποία μάλιστα υπάρχουν και

νομικά προβλήματα. Η ύπαρξη ενός ολοκληρωμένου συστήματος κινήτρων και επιδοτήσεων θα άνοιγε τον δρόμο για την αποδοχή από το ευρύ κοινό τόσο του συστήματος ενεργειακής πιστοποίησης όσο και των βιοκλιματικών κατασκευών γενικότερα.

Υπάρχουν βέβαια ορισμένα σημαντικά κριτήρια βιοκλιματικού σχεδιασμού, εκτός της ενέργειας, που δεν ενσωματώνονται στον νέο Κανονισμό, σύμφωνα τουλάχιστον με το κείμενο του νόμου 3661, μεταξύ άλλων η διαχείριση και η εξοικονόμηση νερού, τα υλικά, η επίδραση στο περιβάλλον λόγω της επιλογής τοποθεσίας και η ακουστική άνεση. Σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες αντίθετα ο Κώδικας «βιωσιμότητας» των κτηρίων –και όχι απλά «ενεργειακής απόδοσης»– έχει αρκετά ευρύτερο περιεχόμενο σε σχέση με τα καθαρά ενεργειακά κριτήρια της οδηγίας 2002/91/ΕΚ. Στο σύστημα της Μ. Βρετανίας (Code for Sustainable Homes)² (Εικ. 2), για παράδειγμα, λαμβάνονται υπ' όψιν οι εξής παράγοντες: Ενεργειακή απόδοση και εκπομπές CO₂, διαχείριση πόσιμου και βρόχινου νερού, διαχείριση οικοδομικών και οικιακών απορριμμάτων και υλικά κατασκευής. Στη Γαλλία εδώ και αρκετά χρόνια υπάρχει το σύστημα πιστοποίησης HQE (Haute qualité environnementale)³ (Εικ. 3), μιας πρωτοβουλίας για την οποία συνεργάζονται δημόσιοι φορείς και επιχειρήσεις. Τα κριτήρια αξιολόγησης είναι πολύπλευρα, και περιλαμβάνουν θέματα ενέργειας και νερού, θερμική οπτική και ακουστική άνεση, υγιεινή, ποιότητα εσωτερικού αέρα και επιλογή ή διαμόρφωση τοποθεσίας.

Για τη διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου συστήματος πιστοποίησης της βιωσιμότητας των κατασκευών, τέλος, θα έπρεπε να έχουμε στη διάθεσή μας συγκρίσιμα στοιχεία για τα υλικά και τα συστήματα που χρησιμοποιούνται στην κατασκευή, όπως για την ενσωματωμένη σε αυτά ενέργεια, το νερό που σπαταλιέται για την επεξεργασία τους, τη ζημία που προκαλείται στο περιβάλλον για την εξόρυξη, την επεξεργασία και τη μεταφορά τους και την καταστροφή μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων. Το ίδιο ισχύει

CODE	COUPEE	APPLICATIONS	CHARACTER	ENERGIE	PRODUITS	EAU	QUALITE	NOUVEAU OPERATIONS (EN ANNEE)
1000	GR	Tous	✓	✓	✓	✓	✓	27 Public - 10%
Passive	AI + EUR	Logements	✓	✓	✓	✓	✓	400 Public - 10%
LEED	USA	Tous	✓	✓	✓	✓	✓	400 Public - 10%
BREEAM	GB	Tous	✓	✓	✓	✓	✓	400 Public - 10%
Wwergo	CH	Tous	✓	✓	✓	✓	✓	400 (200) - 40-40 an Energie Public - 10%
Qualité Habitat & environnement	FR	Logements	✓	✓	✓	✓	✓	110 (200) - 40-40 an Energie Public - 10%
0-2000	CH	Tous	✓	✓	✓	✓	✓	
Top Quality	Australie	Tous	✓	✓	✓	✓	✓	
WELL-BEING	USA	Logements	✓	✓	✓	✓	✓	
0-1000	USA	Tous	✓	✓	✓	✓	✓	

Εικ. 4. Τα συστήματα πιστοποίησης που ισχύουν σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες και οι τομείς που αυτά καλύπτουν*

για τα χαρακτηριστικά των παθητικών ή ενεργητικών συστημάτων παραγωγής ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Σε άλλες χώρες αυτό επιτυγχάνεται, σε ένα βαθμό, με τη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου συστήματος πιστοποίησης και αξιολόγησης που περιλαμβάνει από κτήρια και οικοδομικά υλικά μέχρι ηλεκτρικές συσκευές και βιομηχανικές διαδικασίες (Εικ. 4).

Γεωργία Γεωργάλα αρχιτέκτων

Βιβλιογραφία

1. Entreprises & Construction Durable (FR). <http://www.constructiondurable.com/>
2. Code for Sustainable Homes (UK). <http://www.communities.gov.uk/planningandbuilding/buildingregulations/legislation/englandwales/codesustainable/>
3. Ν.3661 (ΦΕΚ 89Α 19-5-2008) «Μέτρα για τη μείωση της ενεργειακής κατανάλωσης των κτηρίων και άλλες διατάξεις». <http://www.parliament.gr/ergasies/nomode-tails.asp?lawid=585>
4. EPBD Buildings Platform. <http://www.buildingsplatform.org/>

Το «Πράσινο» Κοινωνικό πλαίσιο και η ελληνική αναγκαιότητα

Η Οδηγία για την ενεργειακή απόδοση των κτηρίων [Οδηγία 2002/91/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16/12/2002, περί της ενεργειακής απόδοσης των κτηρίων (ΕΕ L 1, 04.1.2003, σ. 65)], καθορίζει ότι τα νέα κτήρια πρέπει να πληρούν κάποιες συγκεκριμένες ελάχιστες απαιτήσεις ενεργειακής απόδοσης το οποίο καθορίζεται από κάθε κράτος μέλος σύμφωνα με μια κοινή μεθοδολογία αξιοποίησης. Τα υπάρχοντα κτήρια άνω των 1.000 τ.μ. τα οποία υποβάλλονται σε εκτεταμένους μεγέθους ανακαίνιση ή επισκευή, πρέπει επίσης να πληρούν αυτές τις ελάχιστες απαιτήσεις και, όταν κατασκευάζονται, πωλούνται ή μισθώνονται κτήρια, να εκδίδεται το λεγόμενο πιστοποιητικό επιδόσεων. Σημειώνεται ότι οι υποχρεώσεις της οδηγίας θα έπρεπε ήδη να αρχίσουν από την 1.1.2006. Η οδηγία αυτή εκτός των άλλων περιληπτικά:

- Θέτει τις βάσεις για μια κοινή μεθοδολογία για την αξιολόγηση της ενεργειακής συμπεριφοράς των κτηρίων.
- Θέτει ελάχιστες ενεργειακές απαιτήσεις για τα νέα κτήρια, καθώς και για την ανακατασκευή παλαιών κτηρίων μεγάλης επιφάνειας.
- Ορίζει την υποχρέωση για ενεργειακή σημαση των κτηρίων με έμφαση στον δημόσιο τομέα.

- Επιβάλλει ελέγχους της απόδοσης των καυστήρων και της θερμομόνωσης των κτηρίων.
- Επιβάλλει στους ιδιοκτήτες μεγάλων ακινήτων (συνολικής επιφάνειας άνω των 1.000 τ.μ.) που ανακατασκευάζουν τα κτήριά τους την υποχρέωση να προχωρήσουν σε εφαρμογή μέτρων εξοικονόμησης σε περίπτωση που το κόστος της ανακατασκευής ξεπερνά το 25% της αξίας του ακινήτου.
- Ενθαρρύνει τη χρήση ηλιακών συστημάτων και άλλων εφαρμογών ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ), καθώς και την προώθηση της συμπαραγωγής και συστημάτων τηλεθέρμανσης-τηλεψύξης.

Η Επιτροπή υιοθέτησε επίσης σχέδιο οδηγίας [COM (2003)739] για την προώθηση της ενεργειακής απόδοσης της τελικής χρήσης και την παροχή υπηρεσιών στον τομέα της ενέργειας, ώστε να υποστηριχθεί η ευρεία ανάπτυξη της ενεργειακής απόδοσης και οι φορείς παροχής στον τομέα της ενέργειας να μην πωλούν απλώς ενέργεια, αλλά να βοηθούν τους πελάτες τους να βελτιώσουν την ενεργειακή τους απόδοση και τη διαχείριση των ενεργειακών τους αναγκών. Μακροπρόθεσμα, η οδηγία θα αλλάξει ριζικά τον τρόπο διάθεσης της ενέργειας στην αγορά, οδηγώντας σε μεγάλη εξοικονόμηση ενέργειας.

Με βάση τα αποτελέσματα του προγράμματος του ΥΠΕΧΩΔΕ για την εξοικονόμηση ενέργειας στον οικιακό, εμπορικό και τριτογενή τομέα [Ενέργεια 2001] που ολοκληρώθηκε το 1995, προετοιμάστηκε και εκδόθηκε η υπ' αριθμ. 21475/2707 Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ 880/Β/19-8-1998) που αφορά τον καθορισμό μέτρων και όρων για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των κτηρίων για τον περιορισμό των εκπομπών του διοξειδίου του άνθρακα. Η βασική καινοτομία της κοινής υπουργικής απόφασης είναι η καθιέρωση του Ενεργειακού Πιστοποιητικού Κτηρίων, όπως προβλέπεται και από την οδηγία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας 96/76 της 13-9-93.

Ο κορμός της νέας αυτής προσπάθειας είναι ο Κανονισμός Ορθολογικής Χρήσης και Εξοικονόμησης Ενέργειας (ΚΟΧΕΕ), ο οποίος θα εκδοθεί σύμφωνα με το άρθρο 26 του Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού (ΓΟΚ) και θα αντικαταστήσει τον ισχύοντα κανονισμό θερμομόνωσης (ΚΥΑ 21475/4707, ΦΕΚ 880/Β/19.8.1998, «Περιορισμός των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα με τον καθορισμό μέτρων και όρων για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης κτηρίων»). Ο ΚΟΧΕΕ στοχεύει στην ελαχιστοποίηση των ενεργειακών αναγκών των κτηρίων άρα και της χρήσης συμβατικών μορφών ενέργειας, που είναι δυνατή με τη βοήθεια του κατάλληλου σχεδια-

σμού (βιοκλιματικού) σε συνδυασμό με την υποχρέωση τήρησης των προκαθορισμένων ορίων κατανάλωσης ενέργειας εξασφαλίζοντας παράλληλα θερμική και οπτική άνεση, υγιεινή και άνετη διαβίωση όλο τον χρόνο. Ειδικότερα, ο ΚΟΧΕΕ θέτει προδιαγραφές και κριτήρια σχεδιασμού για την εξασφάλιση θερμικής και οπτικής άνεσης, ποιότητας εσωτερικού αέρα, εξοικονόμησης ενέργειας και νερού, θέτοντας ανώτατα όρια κατανάλωσης ενέργειας για κάθε κατηγορία κτηρίου και μεθόδους εξοικονόμησης νερού, υποδεικνύει τους τρόπους υπολογισμού της ενεργειακής ταυτότητας κάθε κτηρίου, τον τρόπο διενέργειας ενεργειακής πιστοποίησης και ορίζει το σύστημα ενεργειακής βαθμονόμησης.

Η ενεργειακή βελτίωση υφιστάμενων κτηρίων είναι το σημαντικότερο βήμα στην προσπάθεια εξοικονόμησης της ενέργειας στον τομέα της εξυπηρέτησης κτηρίων στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Με αντίστοιχες έρευνες όπου έχουν λάβει χώρα και στην Ελλάδα, τεκμηριώνεται το γεγονός ότι η συντριπτική πλειοψηφία των κτηρίων δε διαθέτει θερμομόνωση, διότι τα κτήρια αυτά έχουν κατασκευαστεί πριν την εφαρμογή το 1979 του Κανονισμού Θερμομόνωσης. Ακόμη όσα κτήρια έχουν κατασκευαστεί μετά τη θέσπιση του κανονισμού διαθέτουν ελλιπή θερμομονώση, επειδή οι μελέτες δεν εφαρμόζονται πάντα κατά την κατασκευή από τον ανάδοχο εργολάβο για μείωση του κόστους. Ως αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης στον ελληνικό χώρο των κατασκευών η μέση ετήσια κατανάλωση ενέργειας για θέρμανση κυμαίνεται από 130 έως 180 kWh/m² ανά έτος, ενώ θα ήταν από 80 έως 110 kWh/m² ανά έτος, αν τα κτήρια αυτά διέθεταν, τη στοιχειώδη έστω, θερμομόνωση που προβλέπει ο σχετικός Κανονισμός. Ο ΚΟΧΕΕ αποτελεί την ελληνική απάντηση στην Οδηγία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα στον τομέα των κτηρίων.

Ως βασικό στόχο της ενεργειακής αναβάθμισης του κελύφους των κτηρίων ο ΚΟΧΕΕ προβλέπει στην εξωτερική θερμομόνωση του του κτηριακού κελύφους, ώστε αυτό να ανταποκρίνεται στις ελάχιστες απαιτήσεις του Κανονισμού Θερμομόνωσης. Όμως σύμφωνα με τον ΓΟΚ η εξωτερική θερμομόνωση είναι παράνομη διότι ρητά απαγορεύει την επέκταση πέραν της οικοδομικής γραμμής. Με αποτέλεσμα η διάταξη αυτή να επιβάλλεται να αναθεωρηθεί, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά στα όρια με δημόσιους/κοινόχρηστους χώρους.

Το πρόβλημα των γειτνιάσεων με όμορα οικοπέδα και σχέσεων αστικού δικαίου είναι ακόμη νομικά πιο περίπλοκο. Διότι αναφέρεται στις σχέσεις μεταξύ των συνιδιοκτητών σε ένα κτήριο και τη δύσκολη ως ακατόρθωτη προσπάθεια

για τη λήψη κοινών αποφάσεων. Η εμπειρία έχει δείξει ότι η συγκατάθεση όλων των ιδιοκτητών σε περιπτώσεις εργασιών ακόμη και εργασιών μικρής κλίμακας είναι σπάνια.

Παράδειγμα αποτελεί το πρόγραμμα Πρόσοψη του Δήμου Αθηναίων που είναι σε ισχύ για τον χρωματισμό των κτηρίων καθώς και το αντίστοιχο πρόγραμμα του ΥΠΕΧΩΔΕ που είχε πραγματοποιηθεί κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων Σε κεντρικούς άξονες στην Αθήνα.

Το πρόβλημα της ενεργειακής αναβάθμισης των υφιστάμενων κτηρίων φαντάζει άλυτο εξαιτίας του μεγάλου αριθμού παλαιών κτηρίων και της καθυστερημένης εφαρμογής του κανονισμού θερμομόνωσης στην Ελλάδα. Η αντίστοιχη πρόβλεψη για τη διεξαγωγή παρεμβάσεων στα κτήρια αυτά, που υπάρχει στον νέο ενεργειακό Κανονισμό, κινείται επομένως στη σωστή κατεύθυνση. Στην αγορά υπάρχουν πλήθος κατάλληλων υλικών για τον σκοπό αυτό καθώς και οι έλληνες μηχανικοί διαθέτουν πλέον την κατάλληλη τεχνογνωσία για την άρτια εφαρμογή τους. Ωστόσο δεν θα πρέπει να αμφισβητηθεί το γεγονός ότι οι δυνατότητες παρέμβασης περιορίζονται λόγω της μορφής δόμησης που εδώ και δεκαετίες εφαρμόζεται στην Ελλάδα. Ακόμη είναι αρκετά δύσκολο να απαιτήσει το κράτος από τους ιδιοκτήτες να προβούν σε επεμβάσεις του κτηριακού κελύφους χωρίς τη χορήγηση οικονομικών κινήτρων και το κόστος να επιβαρύνει αποκλειστικά τους ιδιοκτήτες. Θα πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν το γεγονός ότι η διάρκεια ζωής των παλαιών κτηρίων που υπολείπεται τις καθιστά στην αναβαθμισή τους ασύμφορες. Δυστυχώς ο ΚΟΧΕΕ παραμένει σε λήθαργο εδώ και χρόνια και ακόμη δεν έχει οριστικοποιηθεί ή αναθεωρηθεί ή ούτε έχει προαναγγελθεί η υποχρεωτική του ισχύς. Εν τω μεταξύ, η ευρωπαϊκή κοινοτική νομοθεσία εξελίσσεται βασιζόμενη στο γεγονός ότι τα δεδομένα της αγοράς μεταβάλλονται. Ακόμη δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η ωφέλιμη διάρκεια ζωής ενός κτηρίου έχει υπολογιστεί τουλάχιστον στα 50-60 χρόνια. Με άλλα λόγια, οι καθυστερήσεις και οι λανθάνουσες αποφάσεις και κατευθύνσεις που λαμβάνουν χώρα, θα επηρεάσουν αρνητικά τις δύο επόμενες γενιές. Αυτό έρχεται σε μετωπική σύγκρουση με το πρωτίστως αίτημα της αειφορίας: να αφήσουμε ένα βιώσιμο περιβάλλον στις μελλοντικές γενιές. Προφανώς, το ζήτημα της αειφορίας στον ελληνικό κατασκευαστικό κλάδο παραμένει ένα κοινωνικό αγκάθι, αφού για ακόμη μια φορά, απαιτείται πολιτική τόλμη και θάρρος χωρίς όμως κανείς να έχει τη διάθεση να δράσει.

Λευτέρης Πισικτζής
αρχιτέκτων

αφιέρωμα

Η αρχιτεκτονική
στα γρανάζια του νόμου

Επιμέλεια: Άννα Μελανίτου

Νομοθεσία και δομημένο περιβάλλον

της Άννας Μελανίτου, αρχιτέκτονας, μηχαν. συγκοινωνιολόγου, πολεοδόμου-χωροτάκτη

Κάθε εποχή έχει τους δικούς της κανονισμούς δόμησης, που εκφράζουν τον τρόπο διοίκησης, τον τρόπο δόμησης, το ποιος δομεί και γιατί. Οι παράγοντες αυτοί, τελικώς διαμορφώνουν το δομημένο περιβάλλον μέσα στο οποίο διαβίη η κοινωνία που τους εφαρμόζει.

Η ανάλυση των διαφόρων στοιχείων, όπως λειτουργικότητα, ποικιλία μορφών, επικοινωνία, αισθητικό αποτέλεσμα, συνθήκες διαβίωσης κ.λπ., σε συνδυασμό με τον τρόπο διαβίωσης και τα σταθερότυπα της κοινωνίας που εκφράζουν, οδηγούν στην αξιολόγηση των κανονισμών όπως αυτή προκύπτει από το αποτέλεσμα που εμφανίζει το δομημένο περιβάλλον.

Η σύγκριση των κανονισμών, επομένως δεν μπορεί να είναι μονοσήμαντη, αφού αποτελούν συνάρτηση πολλών παραγόντων.

Νομοθετικό πλαίσιο Γενικό θεσμικό πλαίσιο

– Η νεότερη Ελλάδα, εκτός από την αυθαίρετη δόμηση

που κατά καιρούς εφαρμόστηκε σε ευρεία κλίμακα, οικοδομήθηκε βασισμένη στα εξής θεμελιακά διατάγματα:

- α) ΝΔ 17.7/16.8.1923 (ΦΕΚ 228 Α),
 - β) ΓΟΚ '55,
 - γ) ΓΟΚ '73,
 - δ) ΓΟΚ '85 και επόμενες τροποποιήσεις του,
- που ελέγχουν κατά κύριο λόγο τις κατασκευές που βρίσκονται σε περιοχές εντός σχεδίου πόλεως όπου ισχύουν μόνο γενικές διατάξεις.
- Ειδικά διατάγματα περιοχών, που καθαρίζουν ειδικούς όρους δόμησης.
 - Η εκτός σχεδίου δόμηση ρυθμίζεται με το από 24/31.5.1985 ΠΔ (ΦΕΚ 270 Δ).

Εκτός των παραπάνω σωρεία άλλων διατάξεων και νόμων μπορούν να επηρεάσουν τη μορφή των κτηρίων και του δομημένου περιβάλλοντος, όπως:

- ειδικά διατάγματα που αφορούν είτε πολεοδομικές διατάξεις είτε ειδικές διατάξεις (διατηρητέο κτήριο, κτήριο υποκειμένου σε ΜΣΔ, διατάξεις που αφορούν ειδικά κτήρια κ.λπ.),

– αναπτυξιακοί νόμοι και κίνητρα, που προσδιορίζουν χρήσεις ή ειδικά κτήρια.

– Τα διατάγματα χρήσεων γης που καθορίζουν τις επιτρεπόμενες χρήσεις που μπορεί να έχει ένα κτήριο ανάλογα με τη θέση του σε κάποια περιοχή και τους όρους δόμησης αυτής.

– Τα διατάγματα Μεταφοράς Συντελεστού Δόμησης (ΜΣΔ), που αποτελούν πολεοδομικό εργαλείο διατήρησης ιδιαίτερων κτηρίων και δημιουργίας κοινωφελών και κοινόχρηστων χώρων σε αστικές πυκνοδομημένες και προβληματικές περιοχές, από τον εισαγωγικό του θεσμού Ν.880 έως τον Ν.3044, επλήγησαν στην εφαρμογή τους από το ΣτΕ και την αδιαφορία της Διοίκησης να ανταποκριθεί στο καθήκον της με την εκπόνηση μελετών περιοχών υποδοχής και κριτηρίων εφαρμογής σε υπάρχοντα κτήρια με υπέρβαση ΣΔ. Έτσι ένα εργαλείο αναμόρφωσης του αστικού δομημένου περιβάλλοντος παραμένει ουσιαστικά ανενεργό και τα προβλήματα που θα μπορούσε να επιλύσει χρονίζουν, άδικα, άλυτα

Αρχιτεκτονική δημιουργία

Σπάνια ο Αρχιτέκτων μπορεί να σχεδιάσει ελεύθερος από περιορισμούς. Αυτό συμβαίνει συνήθως όταν ασχολείται με κτήρια που δομούνται κάτω από ιδιαίτερες συνθήκες, για ειδικές χρήσεις και με ειδικούς όρους δόμησης που προσδιορίζονται επί τούτου: π.χ. ολυμπιακά έργα. Και στην περίπτωση αυτή όμως οι περιορισμοί έχουν προκύψει από την ανάλυση των αναγκών χρήσεων και της λειτουργικότητας που πρέπει να έχει το κτήριο, και τους θέτει ο ίδιος. Αυτό έχει σημασία για την κατανόηση της ποιότητας του δομημένου περιβάλλοντος γύρω μας.

Το άρτιο αποτέλεσμα από όλες τις απόψεις: μορφής, λειτουργίας, ποιότητας υλικών, αισθητικής και εν τέλει της σύνθεσης αυτών δεν είναι επιφανειακό παρά μόνον όταν ο δημιουργός είναι ο επιστήμων ο εκπαιδευμένος στο ιδιαίτερο αντικείμενο, δηλαδή ο αρχιτέκτων. Αυτός μπορεί πράγματι να ερμηνεύει τις γενικές διατάξεις του νόμου υπό το πρίσμα της επιστήμης του, ύστερα από τη μελέτη των ειδικών συνθηκών που κάθε φορά αντιμετωπίζει ώστε να αποδώσει το άρτιο αποτέλεσμα.

Δυστυχώς στην Ελλάδα αυτό δεν συμβαίνει. Στην διαδικασία παρεμβαίνουν πολλοί: στείρες Υπηρεσίες, ΣτΕ, πολυνομία με αντιφάσεις και κενά.

Κτήριο και δομημένο περιβάλλον

Η ζωή και η μορφή ενός κτηρίου εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως τα υλικά με τα οποία κατασκευάστηκε, από τον τρόπο με τον οποίο έχει δομηθεί αλλά κυρίως από τη χρήση που έχει ή την αχρησία στην οποία καταλήγει.

Ένας δομημένος χώρος υφίσταται πιέσεις αλλαγής συγκεκριμένων σταθερών στον χρόνο αναλόγως των κοινωνικών συνθηκών. Η νομοθεσία θα πρέπει να επιτρέπει αυτού του είδους τις διαρρυθμίσεις σε νομίμως υφιστάμενα κτήρια, βασισμένη στα λειτουργικά σταθερότυπα της χρήσης που επιθυμούμε και όχι σε νομικά σταθερότυπα: π.χ. τι σημαίνει ο χαρακτηρισμός αποθήκη; Γιατί μια αποθήκη δεν μπορεί να μετατραπεί σε εργαστήριο εάν έχει τις προϋποθέσεις λειτουργίας; τι σημαίνει χώρος κύριας χρήσης και τι βοηθητικής και γιατί δεν μπορεί να υπάρχει αντιστροφή των όρων εάν από τις λοιπές συνθήκες του κτηρίου αυτό αρχιτεκτονικά μπορεί να επιτευχθεί;

κάτω αριστερά: Παραλιακή Φαλήρου: εφαρμογή ΓΟΚ '73 και '85 σε οικόπεδα με μεγάλο συντελεστή δόμησης
κάτω δεξιά: Κέντρο Αθήνας (παλαιά φωτογραφία). Περιοχή που έχει αναπτυχθεί μέχρι το 1973 με εφαρμογή μεικτών διατάξεων και εμφανή τα στοιχεία των παλαιότερων διατάξεων

κάτω αριστερά: Ανάπτυξη νέων περιοχών σε μεγάλα οικόπεδα με μικρό συντελεστή δόμησης με τις διατάξεις του ΓΟΚ '85
κάτω δεξιά: Μελίσσια, βόρεια προάστια. Ανάπτυξη νέων περιοχών σε μεγάλα οικόπεδα και μέτριο συντελεστή δόμησης με τις διατάξεις του ΓΟΚ '85

πάνω: Απολλωνία Σίφνου και Δημητσάνα. Οικισμοί που αναπτύχθηκαν προ του 1923 με διαφορετικά χαρακτηριστικά

Τα παραπάνω ερωτήματα τίθενται, στις περιπτώσεις διαρρυθμίσεων, προσθηκών και εν γένει επαναχρησιμοποίησης υφισταμένων κτηρίων, από τον αρχιτέκτονα που ελέγχει τον χώρο και προσπαθεί αντιστοιχώντας σε συγκεκριμένες δομές χρήσεις ανάλογες με τις λεπτομέρειες που αυτός σχεδιάζει για τον καθένα από αυτούς για να δώσει νέα μορφή στον χώρο. Ιδιαίτερα μάλιστα όταν το υφιστάμενο κτήριο έχει δομηθεί με διαφορετικό θεσμικό πλαίσιο από το ισχύον.

Όμως όταν η δυνατότητα της ερμηνείας των κανονισμών δόμησης ανατίθεται στους νομικούς, μέσω δικαστικών προσφυγών, και τα συγκεκριμένα ερωτήματα όταν τίθενται, αλλοιώνουν το περιεχόμενο της έννοιας, μέσω νομολογίας, διότι ο ερμηνεύων τους κανόνες δεν είναι σε θέση να τους κατανοήσει επιστημονικά αρχιτεκτονικά, αλλά μόνον νομικά, δηλαδή μονοσήμαντα, περιοριστικά, άχρωμα και στρεβλωτικά το περιεχόμενό τους.

Σε κάθε περίπτωση νομικοί και δικαστές επιβάλλουν όρους δόμησης κατά το δοκούν, ερμηνεία αναπτυσσικών όρων σε περιοχές, αδυναμία εφαρμογής των κανόνων της επιστήμης στη δόμηση, με δεδομένη την ερμηνεία των κανόνων υπό το πρίσμα μιας λεκτικής αντιστοίχισης τους σε έννοιες που όμως έχουν ιδιαίτερο επιστημονικό περιεχόμενο και πολλές φορές δυναμική ερμηνεία στον χρόνο.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της δυναμικής ερμηνείας του κτηριολογικού περιεχομένου του πιο κοινού κτηρίου, αποτελεί η τυπολογία της κατοικίας. Ανάλογα με τη χρονική στιγμή που έχει κατασκευαστεί: μπορεί το μέγεθος να ποικίλλει, οι εσωτερικές λειτουργίες επίσης, η συνοχή και η συνέχεια των χώρων, μπορεί να έχει προσαρτήματα ιδιαίτερα όπως πλυσταριά, αποθήκες, στάβλους και χώρους στάθμευσης ή όχι, ανάλογα με τις ανάγκες των κατοίκων του και της εποχής. Πώς θα μπορούσε λοιπόν νομικά να αποδοθεί ένα κτηριολογικό πρόγραμμα;

Το περιβάλλον στο οποίο διαβιούμε τα τελευταία χρόνια δεν έχει δημιουργηθεί από τις προσπάθειες των αρχιτεκτόνων να εκφράσουν όσο το δυνατόν με τον καλύτερο τρόπο και με το αρτιότερο αισθητικό αποτέλεσμα τις ανάγκες της κοινωνίας, αλλά από τις ερμηνείες του νομοθετικού πλαισίου που αφορά τα δικαιώματα στη δόμηση κάθε ιδιοκτησίας. Και οι ερμηνείες δίδονται από δικαστές και Σύμβουλους της Επικρατείας χωρίς αρχιτεκτονική παιδεία και αντίληψη.

Σαφώς η αρχιτεκτονική δημιουργία έχει τους δικούς της κανόνες που δεν συμβαδίζουν πάντοτε με τη συγγή εκμετάλλευση της γης για κερδοσκοπικούς λόγους. Ο ΓΟΚ του '85 προσπάθησε να θέσει κανόνες αρχιτεκτονικής δημιουργίας στον τρόπο δόμησης, όμως η μη κατοχύρωση της αρχιτεκτονικής δημιουργίας μόνο στους καθ' ύλην αρμοδίους, τους αρχιτέκτονες, αλλά στους πάντες, προκαλεί τα προβλήματα που καθημερινά αντιμετωπίζουμε και το βιασμένο περιβάλλον που βλέπουμε.

Επισημαίνεται ότι ο καθορισμός του ΣΔ ενός οικοπέδου και οι αντίστοιχες διατάξεις που επιτρέπουν υπέρβαση του ΣΔ αναλόγως της χρήσης ή με χώρους που δεν προσμετρώνται στο ΣΔ μπορούν να δημιουργήσουν νομικά προβλήματα στην εξέλιξη ενός κτηρίου και τη μετατροπή του από νόμιμο σε αυθαίρετο.

Στη διαδικασία και τρόπο δόμησης παρεμβαίνουν:

- Υπηρεσίες:
- α) πολεοδομικά γραφεία με αρμοδιότητα τον έλεγχο αδειών και οικοδομών, συνήθως εξαντλούν τη δραστηριότητα τους στον έλεγχο των αδειών όσον αφορά την τοποθέτηση στο οικόπεδο και τα στοιχεία του ΔΚ και για τον έλεγχο των οικοδομών ασχολούνται αποκλειστικά με τις καταγγελίες,
- β) διάφορες αρμόδιες υπηρεσίες Υπουργείων και Νομαρ-

πάνω: Κάλυμνος και Φηρά Σαντορίνης. Οικισμοί που προϋπήρχαν του 1923 με διαφορετικά χαρακτηριστικά και εμφανή τα πρόσφατα στοιχεία δόμησης

χιών, που εξετάζουν και γνωμοδοτούν για θέματα ειδικού θεσμικού πλαισίου, το οποίο πολλές φορές ως μεταγενέστερο τροποποιεί γενικές πολεοδομικές διατάξεις αφού συνυπογράφει και ο Υπ.Πε.Χω.Δ.Ε. στην έκδοσή τους. Οι διατάξεις αυτές δεν μπορούν να εφαρμοστούν λόγω διαφορετικής ερμηνείας των Πολεοδομικών Υπηρεσιών που αναγνωρίζουν μόνο τις παλαιότερες διατάξεις και επιβάλλουν την άποψη τους στις άλλες υπηρεσίες όταν εκδίδουν τις απαραίτητες βεβαιώσεις που πρέπει να προσκομισθούν σ' αυτές. Συνέπεια των παραπάνω είναι να μην μπορούν να δομηθούν ειδικά κτήρια σε περιοχές γενικών διατάξεων ή να δομούνται νομότυπα και στη συνέχεια μετατρέπονται σε αυθαίρετα.

- Το ΣτΕ και δικαστικές αποφάσεις που νομολογούν και ουσιαστικά τροποποιούν το θεσμικό πλαίσιο
 - Οι ιδιοκτήτες δημιουργώντας αυθαιρεσίες
 - Οι κατασκευαστές
- και
- Οι μελετητές

Εκτός από το θεσμικό πλαίσιο υπάρχει ζήτημα πολλές φορές και με τους συναδέλφους-ελεγκτές υπαλλήλους των πολεοδομιών, που από ευθυνοφοβία ερμηνεύουν το θεσμικό πλαίσιο κατά το δοκούν, όσο το δυνατόν περιορισμένα.

Η διαμόρφωση των περιοχών είναι ανάλογη με το θεσμικό πλαίσιο δόμησης και την εποχή (βλέπε φωτογραφίες).

Προφανής η έλλειψη αρχών και αξιών στη σύγχρονη κοινωνία, όπου κατά την άποψη των Υπηρεσιών μέγα τμήμα

των οικοδομών έχει μικρές ή μεγάλες αυθαιρεσίες, για τον λόγο αυτό δεν ελέγχει, και η Πολιτεία δεν θέλει να επιβάλει τους κανόνες που έχει θεσμοθετήσει. Προφανώς είναι λανθασμένοι οι κανόνες που έχει θέσει.

Δείγμα της εποχής: το νομικό καθεστώς έχει αντικαταστήσει το νομικό πλαίσιο που αν και ανεπαρκές, υπ' αυτές τις συνθήκες είναι αδιέξοδο.

Αυτό προσδιορίζει λοιπόν ότι απαιτείται ένα νέο πλαίσιο, σε αντικατάσταση του ήδη υπάρχοντος, που να ανταποκρίνεται στη σύγχρονη εποχή ώστε να αποφευχθούν οι αγκυλώσεις, στρεβλώσεις και γενικώς αδυναμίες στην εφαρμογή του υπάρχοντος πλαισίου.

Το νέο θεσμικό πλαίσιο θα πρέπει να είναι απλό και γενικό, και επί τέλους, να επιλαμβάνεται όλων των ζητημάτων που αφορούν το δομημένο περιβάλλον και τον τρόπο παραγωγής του. Ακόμα θα πρέπει να καθορίζει το ποιος δομεί και κυρίως ποιος είναι αρμόδιος για την ερμηνεία των όρων του. Επομένως πρέπει να καθορισθεί και ο ρόλος του αρχιτέκτονα, που ως ο μοναδικός καθ' ύλην αρμόδιος, μπορεί να θέτει και περιορισμούς στη διαδικασία αυτή.

Νομοθεσία: εργαλείο δημιουργίας ή εμπόδιο έκφρασης;

του **Χρίστου Πολύδωρα**, αρχιτέκτονα

Με τον παραπάνω τίτλο πιστεύω ότι εκφράζω το σύνολο των συναδέλφων Αρχιτεκτόνων που εργάζονται σαν ελεύθεροι επαγγελματίες στην παραγωγή κτηρίων στη χώρα μας.

Κανόνες και πλαίσια για τη δημιουργία του ΚΤΗΡΙΟΥ όπως αυτοί εκφράζονται με τον ΓΟΚ, τον Κτηριοδομικό, και τον οικιστικό Νόμο, είναι αναγκαίοι για να ορίσουν τις παραμέτρους που θα λάβει υπ' όψιν του ο μελετητής για να παράξει έργο – Δημιουργία.

Ας δούμε είναι έτσι; Είναι κατανοητή η νομοθεσία και δίνει στον αρχιτέκτονα την ελευθερία της έκφρασης; Ο ΓΟΚ παίζει αυτόν τον ρόλο; Εάν ναι, γιατί υπάρχουν χιλιάδες εγκύκλιοι και εκατοντάδες ερμηνευτικά σχόλια, και θα απαιτηθούν άλλα τόσα για να γίνει λειτουργικός; Γιατί καθημερινά γίνονται εκατοντάδες ερωτήματα στη ΔΟΚ από τα πολεοδομικά γραφεία; Γιατί ο κάθε ελεγκτής μηχανικός ερμηνεύει κατά το δοκούν, και απαγορεύει κάθε δυνατότητα δημιουργίας, κάθε διαφορετική ιδέα που θα ξεφύγει από τα τετριμμένα, όταν ο ΓΟΚ δεν τα επιτρέπει ρητά;

Η σύνθεση, η δημιουργία, δυστυχώς, πρέπει να περάσει από την Προκρούστεια κλίνη του ΓΟΚ και το αποτέλεσμα είναι αυτό που βλέπουμε γύρω μας. Ανάπηρη αρχιτεκτονική. Αντί ο ΓΟΚ να είναι ένα εργαλείο ευέλικτο που να αφήνει τη δημιουργία ελεύθερη, έχει καταστήσει άκαμπτος κηδεμόνας, που σκοπό έχει να στραγγαλίσει την ιδέα και να υποτάξει κάθε νέα έκφραση που δεν συμβιβάζεται με τα κατεστημένα πράγματα. Τελικά το χιλιόστο είναι ο πρωταγωνιστής στη δημιουργία ενός κτηρίου και όχι η ιδέα

σαν σύλληψη και έκφραση. Ο αρχιτέκτονας υποτάσσεται στη λογική της ενιαίας φόρμας και της Δαμόκλειου σπάθης, της υπέρβασης του χιλιόστου στην κάλυψη ή στη δόμηση και μόνο η μορφή προκύπτει.

Πολλές φορές κάνοντας συζητήσεις με φίλους που επισκέπτονται διάφορες χώρες του εξωτερικού, ακούω να μιλούν με ενθουσιασμό για την αρχιτεκτονική των κτηρίων σε αντίθεση με τη χώρα μας που τα κτήρια είναι κακόγουστα και σε γενικές γραμμές άχρωμα και χωρίς προσωπικότητα.

Γι' αυτό να τους εξηγήσεις ότι δεν είναι η έλλειψη έμπνευσης των Ελλήνων αρχιτεκτόνων αλλά τα εμπόδια που τους βάζει η ελληνική νομοθεσία;

Γι' αυτό να τους εξηγήσεις ότι οι Έλληνες αρχιτέκτονες και ιδέες έχουν και όταν φεύγουν από τη μέγκεν της ελληνικής νομοθεσίας –εργαζόμενοι στο εξωτερικό– μεγαλοουρούν.

Η ελληνική νομοθεσία όπως έχει διαμορφωθεί δεν έχει γίνει από αρχιτέκτονες, αλλά από τις αποφάσεις των δικαστηρίων ή του ΣτΕ.

Δεν μπορεί να νομοθετεί ο κάθε δικαστικός –παντελής άσχετος– για τον ΓΟΚ.

Δυστυχώς ο ΓΟΚ 1577/85 που υποτίθεται ότι ψηφίστηκε από όλα τα πολιτικά κόμματα του ελληνικού κοινοβουλίου, έχει καταστήσει κουρελόχαρτο από τις αποφάσεις του ΣτΕ ή του Αρείου Πάγου, και παρά την τροποποίηση με το Ν.2831/2000 δεν δίνει διέξοδο στα συσσωρευμένα προβλήματα, και συνεχείς αποφάσεις των δικαστηρίων έρχονται να τον ακυρώσουν ή να αδρανοποιήσουν μια σειρά από άρθρα του.

Η αισθητική είναι υποκειμενική σαν έννοια, και δεν περνάει από κανόνες που τους έχουν θεσπίσει άσχετοι, αλλά είναι έκφραση του μέτρου και ως τέτοιο είναι το εργαλείο της προσωπικής δημιουργίας του κάθε αρχιτέκτονα. Η δημιουργία των κτηρίων που σήμερα θαυμάζουμε, (από τα αρχαία, παραδοσιακά κτήρια ή νεοκλασικά) δεν οριοθετήθηκε από κανόνες τύπου ΓΟΚ, αλλά από τους κανόνες της αισθητικής και της λειτουργικότητας των κτηρίων.

Η αναφορά στα παραπάνω σε καμία περίπτωση δεν θέλει να ακυρώσει τον ΓΟΚ ή τον Κτηριοδομικό, αλλά να καταδείξει την ανικανότητά τους να γίνουν εργαλεία σύνθεσης και δημιουργίας. Θέλει να δώσει την αφετηρία συζήτησης για τη δημιουργία ενός νέου νομοθετικού πλαισίου που θα λαμβάνει υπ' όψιν του τις απαιτήσεις των καιρών μας, και θα είναι το εργαλείο της έκφρασης των αρχιτεκτόνων, και όχι χαλινάρι των ιδεών και της δημιουργίας.

Ο ΓΟΚ φτιάχνει κουτιά για κουτούς

του **Χρίστου Δίπλα**, αρχιτέκτονα

Το άρθρο αυτό γράφεται υπό τη μορφή «σημειώσεων προς σκέψη» (food for thought).

– Τι σημαίνει άδεια.

Αν ρωτηθεί το ευρύ κοινό ποια είναι η προϋπόθεση για να οικοδομήσει, η συντριπτική πλειονότητα θα απαντήσει «άδεια». Πού είναι η έννοια μελέτη, πού η αρχιτεκτονική δημιουργία και έμπνευση... Η άδεια ετυμολογείται ως μη-δέος, δηλαδή έλλειψη φόβου. Η κρατική υπηρεσία μάς «επιτρέπει» να οικοδομήσουμε. Το πλαίσιο της «άδειας» προσδιορίζει εν πολλοίς και το επάγγελμά μας και την όλη δράση μας ως αρχιτεκτόνων-δημιουργών (άραγε πόσοι συνάδελφοι μέλη του Κοινού των Αρχιτεκτόνων, κουνούν συγκαταβατικά το κεφάλι τους στο άκουσμα του όρου «αρχιτέκτων-δημιουργός»).

– Μια καλά οργανωμένη και ευνομούμενη κοινωνία αναλαμβάνει πάντοτε τις ευθύνες της όσον αφορά τη διαχείριση, χειραγώγηση, επόπτευση του δομημένου ή του υπό δόμηση χώρου. Αυτό αφορά και τη χωροταξική-πολεοδομική συνιστώσα, όσο και την οικοδομική-κατασκευαστική (που εμπεριέχει εμφανέστερα λειτουργικότητα και αισθητική και ιδεολογία).

– Αυτό αφορά, επίσης, αναλογικά ως προς τις ευθύνες τους κατ' αρχάς και τους εξής τρεις παράγοντες:

α) την οργανωμένη έκφραση της κοινωνίας-την πλευρά του κράτους,

β) τους πολίτες ως σύνολο, ήτοι ως ιδιοκτήτες, χρήστες και αποδέκτες των επιδράσεων του δομημένου περιβάλλοντος είτε σε μικροκλίμακα (κατοικία, χώροι εργασίας και συναλλαγών κλπ.), είτε σε κάπως μεγαλύτερη κλίμακα (γειτονιά, πόλη) ή και ακόμα μεγαλύτερη (γενικότερη χωροταξική διάρθρωση της χώρας) και

γ) τους αρχιτέκτονες-δημιουργούς, ως ιθύνοντες νόδες του σχεδιασμού από τη μια, αλλά και διερμηνευτές από την άλλη των επιθυμιών και των τάσεων των πολιτών σε ατομική ή και κοινωνική κλίμακα.

Υπάρχει και ένας τέταρτος, υποκρυπτόμενος ή και πασιφανής παράγοντας: ο οικονομικός. Ποιος κατέχει, ποιος χρηματοδοτεί, ποιος διαχειρίζεται, μέσα σε ποιους όρους και σε ποιο σύστημα: ο ιδιοκτήτης του ακινήτου, ο επιχειρηματίας-επενδυτής, οι οικονομικές ανάγκες, τάσεις και απαιτήσεις της αγοράς ακινήτων κλπ.

– Ο Βιτρούβιος είχε θέσει περιεκτικά το ζήτημα γραπτά ήδη από το 25 π.Χ. (Περί Αρχιτεκτονικής) επισημειώνοντας

ότι: «Την αρχιτεκτονική συνιστούν η καλούμενη από τους Έλληνες Τάξις, η καλούμενη από τους Έλληνες Διάθεσις, η Ευρυθμία, η Συμμετρία η Κοσμιότης και η καλούμενη από τους Έλληνες Οικονομία». Είναι λοιπόν πλαστή και ψευδεπίγραφη η κατά καιρούς προβαλλόμενη αξίωση για «αρχιτεκτονική χωρίς περιορισμούς» ή για «καθαρή αρχιτεκτονική». Το όλο ζήτημα είναι εντός των συγκεκριμένων πλαισίων και περιορισμών να παραχθεί το βέλτιστο αρχιτεκτονικό αποτέλεσμα (κάτι ξέρουν οι συμμετέχοντες σε αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς).

– Κι όμως. Γιατί ο αρχιτέκτων-δημιουργός νιώθει συχνά

πάνω αριστερά: Μεζονέτα σε νεόδμητη περιοχή. Ήξερε ο Μηχανικός όταν την σχεδίαζε ότι το υπόγειο θα έβγαινε ισόγειο, και επί πλέον θα κατασκευαζόταν και σοφίτα;
πάνω μέση: Κυτταειδείς μεζονέτες εν σειρά σε άλλη νεόδμητη περιοχή. Η πινακίδα γράφει «ΑΝΕΓΕΡΣΗ ΠΟΛΥΤΕΛΩΝ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ». Από κάτω συμπληρώνονται τα ονόματα αρχιτέκτονα και πολιτικού μηχανικού
πάνω δεξιά: Μεζονέτα σε νεόδμητη περιοχή. Ποιος την σχεδίασε-μελέτησε και ποιος την κατασκεύασε;

μέση: Εδώ «κλείστηκαν» και οι εξώστες... Όσο για το «πέργκολες» από οπλισμένο σκυρόδεμα σε κτήριο καταστημάτων
κάτω: Συνδυασμός ΓΟΚ, Μηχανικού και ΕΠΑΕ

«ασφύζια»; Ο νόμος βάζει φραγμό στην πνευματική δημιουργία; Ο εμφανής φραγμός είναι και ο πλέον ανώδυνος. Πρώτον, γιατί είναι κοινός για όλους (π.χ. ΓΟΚ, αν και συχνά –για μεγάλα κυρίως έργα– τον καταστρατηγούν ηχηρά οι «παρεκκλίσεις» (βλ. και ολυμπιακά ή συναφή έργα 2004). Δεύτερον, γιατί οι οικοδομικοί-κτηριοδομικοί φραγμοί είναι αναγκαίοι. Βέβαια, για άλλη μια φορά οι νόμοι αντανακλούν τα κοινωνικά συμφέροντα. Άρα τα ερωτήματα είναι ποιος νομοθετεί, για όφελος ποιου νομοθετεί, πώς νομοθετεί και πώς διαφυλάσσει-ελέγχει αυτό που νομοθετεί.

– Η μεγαλύτερη μέγκενη στη δημιουργία δεν είναι τόσο οι νομικοί περιορισμοί στο αρχιτεκτονικό έργο, όσο οι νομικο-οικονομικοί περιορισμοί... (π.χ. αν δεν έχεις δουλειά, δεν ασκείς αρχιτεκτονική. Αν είσαι αναγκασμένος να σχεδιάζεις-κτίζεις πολυκατοικιούλες ή μεζονετούλες σε υποβαθμισμένες περιοχές, ασκείς περιορισμένη αρχιτεκτονική. Αν σχεδιάζεις βάσει των επιταγών-επιλογών του χρηματοδότη-εργολάβου, ασκείς ανάπηρη αρχιτεκτονική κ.ο.κ.) Ακόμα και όταν ο επενδυτής και ο αρχιτέκτων συνενώνονται στο ίδιο πρόσωπο. Θα κλείσεις ημιυπαίθριους, ή θα έχεις υψηλότερο οικοπεδικό κόστος ανά τετρ. μέτρο από τον διπλανό σου; Η περίφημη «μελέτη εφαρμογής» τι ακριβώς αφορά; Πρόκειται για την αρχική της σημασία, ή αφορά μια άλλη, διαφορετική αρχιτεκτονικά, στατικά και μηχανολογικά μελέτη από την εγκεκριμένη άδεια; Το τελικό αρχιτεκτονικό δημιούργημα (το κτισμένο κτήριο, έτοιμο προς πώληση ή άμεση χρήση) μελετήθηκε έτσι εξ αρχής, ή «προέκυψε» βάσει αμιγούς συμφεροντολογικής κατεύθυνσης; Έχει αρχιτεκτονική υπόσταση, ή είναι «λίθοι, πλίνθοι, κέραμοι, ατάκτως ερριμμένα»;

– Φυσικά και είναι επιζητούμενος ο κρατικός έλεγχος στην οικοδομική δραστηριότητα, ως εκδήλωση της ευθύνης και της συνυπευθυνότητας του κράτους για την τήρηση των πολεοδομικών κανονισμών πάσης φύσεως και της αντοχής και της ασφάλειας των οικοδομών.

– Εννοείται, ότι ο έλεγχος πρέπει να είναι ο ίδιος και ίσος για όλους.

– Εκτός από τους θεσμοθετημένους, υφίστανται και οι άγραφοι νόμοι. Η ψυχολογία του κοινού. Ο αρχιτέκτων ως σχεδιαστής-παραγωγός του κτισμένου περιβάλλοντος την αγνοεί; Πόσο ισχυρός είναι ο κίνδυνος να θέσει εαυτόν εκτός παιχνιδιού; Και ο νοών νοεΐτω...

– Το αφετηριακό σχεδιαστικό μας εργαλείο είναι ο ΓΟΚ (Αυτό οι φοιτητές το μαθαίνουν ή εμπεδώνουν καμιά δεκαριά χρόνια αφού περάσουν τις πύλες των αρχιτεκτονικών σχολών). Ο ΓΟΚ του '85 είναι σαφώς καλύτερος από τον ΓΟΚ του '73. (Άσε που με τον ΓΟΚ '85 κτίζουμε περιοχές που μπήκαν στο σχέδιο όταν ίσχυε ο ΓΟΚ του '55, ή ο ΓΟΚ του '73). Ωστόσο, δεν είναι ΓΟΚ για αρχιτέκτονες. Είναι ΓΟΚ για εργολάβους. Ο ΓΟΚ δεν φτάνει κατοικίες ή άλλα οικοδομήματα για ελεύθερους ανθρώπους, σχεδιασμένα από ελεύθερους ανθρώπους. Φτιάχνει κουτιά για κουτούς από εξυπνάκηδες. Και το χειρότερο, με τη σειρά του το δομημένο περιβάλλον δημιουργεί σκλάβες ψυχές, χωρίς κρίση, αλλά αναλωσίμες και καταναλωτικές. ΑΥΤΟ ΘΕΛΕΙ Ο ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ-ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ;

Ανάμεσα στην πρακτικότητα και την ποιητική

του **Μιλτιάδη Κατσαρού**, αρχιτέκτονα ΜΑ

Ορισμένα ερωτήματα

– Πού είναι το πρόβλημα με τον ΓΟΚ;

Περί του Οικοδομικού Κανονισμού δηλαδή, αλλά περί τίνος ακριβώς; περί της οικοδομικής τέχνης, των οικοδομών, των οικοδόμων, των οικοδομούντων και των παραοικοδομούντων; ή μήπως περί της δόμησης του οίκου των ανθρώπων, το επιθυμητό, ουτοπικό ίσως, μοντέλο διαβίωσης που λείπει από τη συζήτηση.

– Γιατί λοιπόν υπάρχει ο ΓΟΚ;

Εάν η ακρόπολη των Αθηνών θεωρητικά αποτελεί το οικόπεδο του αρτιότερου αρχιτεκτονικού συνόλου κτηρίων που βρίσκονται εκεί, τότε αυτό είναι εντός ή εκτός σχεδίου; Πώς πιστοποιείται η αρτιότητα του ως προς το ελάχιστο πρόσωπο (βλ. Προπύλαια) και τη μη σύνδεση του με δρόμο. Πώς επίσης δικαιολογείται το ότι δεν τηρεί το κατά ΓΟΚ σύστημα χωροθέτησης και διάταξης των κτηρίων εντός του οικοπέδου, δηλαδή απόσταση 15 μ. «για τα εκτός» ή Δ «για τα εντός», ή επαφή με τα όρια αλλά με μεσοτοιχία, οπότε ο Ναός της Απτερού Νίκης καλώς αφαιρέθηκε από τη θέση του. Ίσως ακόμη να σκεφτούμε ότι και το κάστρο του Χλεμουτσίου, ή τα μοναστήρια των Μετεώρων και του Αγίου Όρους προσαβάνουν το περιβάλλον (εικ. 1) διότι είναι κτισμένα σε περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλους, και ως κτήρια είναι εκτός κάθε νομιμότη-

τας ως προς το θεσμοθετημένο οικοδομικό σύστημα, διότι έχουν πλήρως καταπατήσει όλους τους περιορισμούς περί μέγιστου ύψους, κάλυψης, δόμησης, όγκου, ή επιτρεπόμενου ύψους ορόφου.

Εάν πάλι κάποιος παραποιήσει της ιστορίας, μπορούσε αστεειυόμενος να χρονο-μεταφέρει σήμερα στη χώρα μας τον Λε Κορμπυζιέ, θα διαπίστωνε προς μεγάλη του έκπληξη, ότι αυτός (ο Λε Κορμπυζιέ) θα ήταν αδύνατον να εφαρμόσει σήμερα τις πρωτοποριακές (τότε) απόψεις του περί ενός σύγχρονου (modern) μοντέλου κατοίκησης, αυναντώντας να κατασκευάσει σε pilotis την περίφημη κατά τα άλλα Villa Savoye σε ένα φυσικό «εκτός σχεδίου» τοπίο. Εάν λοιπόν, δεν ήταν το Poissy του 1928-30, αλλά το Ντράφι του 2008, τότε ίσως το κίνημα του μοντερνισμού που διαμόρφωσε τη σύγχρονη αρχιτεκτονική να μην είχε υπάρξει ποτέ.

Αλλά και για τους σύγχρονους αρχιτέκτονες, γνωστούς ή άγνωστους, τα πράγματα δεν είναι καλύτερα. Είναι απορίας άξιο σε ποιο άρθρο του ΓΟΚ έπρεπε να προστρέξει ο αρχιτέκτονας Καλατράβα προκειμένου να εκδώσει την άδεια για την ανέγερση των στεγαστρών του πάνω από το Ολυμπιακό Στάδιο της Αθήνας, αφού είναι γνωστό ότι πάνω από το μέγιστο ύψος και εντός του ιδεατού στερεού επιτρέπονται μόνο πέργκολες και απολήξεις κλιμακοστασίων. Φανταστείτε τέλος την περίπτωση κτηρίων όπως το μουσείο μοντέρνας τέχνης του F. Ghery (εικ. 2), όπου για

δίπλα: Εικόνα 1
κάτω: Εικόνα 2

να εκδοθεί η οικοδομική του άδεια θα έπρεπε να υπολογίσουμε τον συντελεστή όγκου του ή αντίστοιχα ενός κτηρίου με βιοκλιματικό και ενεργειακό σχεδιασμό τους πολύπλοκους μαθηματικούς υπολογισμούς των οποίων ο αρμόδιος υπάλληλος ενός πολεοδομικού γραφείου θα πρέπει να ελέγξει.

Εάν λοιπόν αναλογιστούμε τα κτήρια που έχουν υλοποιηθεί προ ΓΟΚ ή ελλείψει ΓΟΚ, και αυτά που έγιναν μετά ΓΟΚ, θα αναρωτηθούμε με νόημα, γιατί υπάρχει ο ΓΟΚ και ποιος τον χρειάζεται;

– Ποιος χρειάζεται τον ΓΟΚ;

Οι σχέσεις ανάμεσα στην κρατική γραφειοκρατία με τους κανονιστικούς νόμους που εκδίδει, και την τέχνη της αρχιτεκτονικής ήσαν και θα είναι πάντα προβληματικές. Οι περισσότεροι των αρχιτεκτόνων έχουν γαλουχηθεί με την πίστη ότι «η σχέση της αρχιτεκτονικής με τη Φύση, τον άνθρωπο και την κοινωνία είναι σκοπός ηθικός, πνευματικός και αισθητικός και δευτερευόντως τεχνικός ή οικονομικός». Από την άλλη, το κύριο βάρος της ανοικοδόμησης και του (μη) σχεδιασμού της Αθήνας, αλλά και των υπολοίπων ελληνικών πόλεων έχει αφηθεί από συστάσεως του κράτους στην ακαλίνωτη ιδιωτική πρωτοβουλία και στην αυθαίρετη στέγαση. Ο σχεδιασμός του χώρου παραδόθηκε, με ομολογουμένως ευρεία κοινωνική συναίνεση και συμμετοχή, στη λογική της εμπορευματοποίησης της γης και της καιροσκοπικής οικονομικής ανάπτυξης που προέκυψε. Ο ΓΟΚ όπως αυτός πρωτο-εκδόθηκε το 1955, σε μια καίρια χρονική στιγμή κρατικής ανασυγκρότησης (αλλά και

άλλης μιας χαμένης ευκαιρίας)² ήρθε κατόπιν πιέσεων για αναδιάρθρωση και εκλογίκευση της καλπάζουσας κατασκευαστικής αγοράς και συνάμα για «νομιμοποίηση» του όγκου των ήδη υλοποιημένων αυθαιρέτων³ (ένα πολιτικό εύρημα προς απόκτηση κοινωνικής εύνοιας, το οποίο επαναλαμβάνεται τακτικά έως και σήμερα από τους κρατικούς φορείς). Όμως, «ο ρόλος του ΓΟΚ στη διαδικασία παραγωγής του χώρου δεν μπορεί ποτέ να είναι μονοσήμαντος και διεκπεραιωτικός. Η παρέμβαση του έχει και ποιοτικές επιπτώσεις, δηλαδή επιδρά άμεσα πάνω στην κατανομή των τιμών της γης στον χώρο, άρα επηρεάζει τη μορφή του δομημένου χώρου με κριτήρια οικονομικά καταρχήν και κοινωνικά κατά δεύτερον».⁴

Η ιδιωτική πρωτοβουλία εξακολουθεί να αντιμετωπίζει την κατοικία και γενικά την κτηριακή παραγωγή ως αποκλειστικά εμπορευματικό αγαθό, τάση που ενισχύεται από την εξοργιστική απουσία μια εξισορροπητικής δημόσιας αρχιτεκτονικής παραγωγής (εικ. 3). Η κυριαρχία αυτή της εμπορευματικής λογικής και στους κανόνες δόμησης που τίθενται με τον ΓΟΚ –π.χ. ο ορισμός των συντελεστών δόμησης και κάλυψης που συνοδεύει τα ρυμοτομικά, συνήθως έπειτα των γεγονότων, και έρχεται να νομιμοποιήσει μια εδραιωμένη κατάσταση– αδυνατεί ως φυσικό επακόλουθο να καθοδηγήσει ή να ευνοήσει έγκαιρα την αρχιτεκτονική ποιότητα της κτηριακής παραγωγής δημιουργώντας πια δύσκολα αναστρέψιμες καταστάσεις. Ακόμη και σήμερα ο κύριος όγκος των κτηρίων που ανεγείρονται ετησίως δεν είναι δυνατόν να θεωρηθούν ως προϊόντα αρχιτεκτονικής.

Στις περιοριστικές ιδιότητες της πολεοδομικής νομοθεσίας στο να οικοδομήσουν ένα θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο να ευδοκούν και όχι να εγκλωβίζονται αξιόλογες αρχιτεκτονικά δημιουργίες, θα συμπληρώναμε ως αιτίες α. την απαξίωση από την επίσημη πολιτεία της αρχιτεκτονικής μέσω της υποβάθμισης του κοινωνικού της ρόλου ή και του ευτελισμού των θεσμών που την προάγουν,⁵ β. την εμπλοκή στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό των κτηρίων κάθε παράγοντα με το ακρωνύμιο μηχανικός, εργολάβος, η επενδυτής, χωρίς ρόλους και κανόνες για τις αρμοδιότητες του καθενός από τους παραπάνω, γ. την τυραννία της αρχιτεκτονικής εσωστρέφειας που οδήγησε ήδη από τη δεκαετία του '60 στην αυτο-εξόριση της αρχιτεκτονικής σκέψης από τον μπανάλ κόσμο της κοινωνικής πρακτικής και των εν εξελίξει ρυθμιστικών διαδικασιών για τη λειτουργία της κατασκευαστικής αγοράς στο Βασίλειο της Τέχνης⁶ (εικ. 4).

– Γιατί τελικά έχουμε πρόβλημα με τον ΓΟΚ;
Πρόκειται περί ρητορικής ερώτησης, διότι ο ΓΟΚ δεν έχει πρόβλημα, αλλά είναι κυριολεκτικά πρόβλημα, όπως είναι τα μαθηματικά προβλήματα που πρέπει κάθε φορά προ της εξέτασης να επιλύουμε. Και αυτό είναι το πρόβλημα που έχουμε με τον ΓΟΚ, το ότι δηλαδή έγινε για να μας εξετάζει. Αλλά πώς είναι δυνατόν κάποιος που μιλάει τη γλώσσα «Α» να εξετάσει κάποιον που γνωρίζει τη γλώσσα «Β», για ένα θέμα που αφορά κάποιον τρίτο; Πώς μπορεί με τα ίδια κριτήρια να εξετάζεται κάποιος που μπορεί να είναι ή αρχιτέκτονας, ή τοπογράφος, ή έμπορος, ή ζαχαροπλάστης. Και από το γεγονός αυτό προκύπτει ένα ακόμη πρόβλημα που έχουμε με τον ΓΟΚ, το ότι θέτει εκτός ύλης ερωτήσεις περί της αρχιτεκτονικής ιδέας, περί της αρμονίας και της ευγλωττίας των μορφών,⁷ περί της απόδοσης ορθής κλίμακας και περί της γλυπτικής επεξεργασίας των όγκων – χωρίς π.χ. εγκλωβισμούς από την εξέταση του ΣΔ εντός του ιδεατού στερεού, περί της ποιητικής των υλικών κατασκευής, περί της δομής των κατασκευών, περί του κλίματος και του βιοκλιματικού σχεδιασμού, περί της καλής λειτουργίας και της κατάλληλης τυπολογίας των κτηρίων που σχεδιάζουμε, των μοντέλων διαβίωσης που προάγουμε. Αντί αυτών όμως το θέμα είναι τα ημιυπόγεια, οι ημιώροφοι, οι ημιυπαίθριοι, εμπορικές δικλείδες ασφαλείας ακριβών αντιπαροχών, ημιδιαφανείς και ημιτελείς λύσεις ανάγκης στερημένων οικιστικών ονείρων. Από την άλλη, αυτό που ξεχνιέται: δοχεία ζωής για να γεμίζουν με όνειρα και επιθυμίες⁸ (εικ. 5). Από τα υπόσκαφα της Σαντορίνης και τις υπερυψωμένες λιμναίες κατοικίες της Καστοριάς ως τον Αττικό αιθριακό τύπο κατοίκησης, η επιλογή του επιπέδου διαβίωσης και η μορφή του ορίζονταν από τις κλιματικές κυρίως συνθήκες (εικ. 6). Η κοντινότερη στο κλίμα έννοια ως θεμελιώδης συνθετικό αρχιτεκτονικού και πολεοδομικού σχεδιασμού που περιλαμβάνεται στην προβληματική του Οικοδομικού Κανονισμού και όχι μόνο, είναι το κλιματιστικό και η θέση του στο κτήριο.

Τελικά, το πρόβλημα που έχουμε με τον ΓΟΚ είναι ότι επιχειρεί, αφελώς και υποκριτικά, να διαπραγματευτεί και να μεσολαβήσει αντιφατικές και αντίπαλες θεωρήσεις, λογικές και πρακτικές περί του Οικοδομείν, οι οποίες τυποποιούν

δίπλα πάνω: Εικόνα 5
δίπλα μέση: Εικόνα 3
δίπλα κάτω: Εικόνα 4

κάτω: Εικόνα 6

μια οικο(δ)+(ν)ομική δραστηριότητα που κυριαρχείται από τον «αυτοπροσδιορισμό» των εμπλεκόμενων και χαρακτηρίζεται από την ημι-παρακαμψη κάθε θεσμικής ή θεσμοθετημένης οργάνωσης προς επίρρωση ιδιωφελών συμφερόντων.

– Τι κάνουμε τώρα με τον ΓΟΚ;
Φυσικά τα θέματα που προκύπτουν είναι πολλά και ουσιαστικά, και δεν επιλύονται ατομικά και περιληπτικά. Επίσης, τα ίδια θέματα, τα ίδια άλματα προβλήματα τίθενται και επανατιθενται εδώ και δεκαετίες, και παρ' όλα αυτά πρέπει να επιμένουμε. Αυτό που θα τοποθετούσαμε ως στρατηγική επιλογή για ένα κανονιστικό πλαίσιο δόμησης, θα ήταν καταρχήν η παρουσία μιας πλατφόρμας ανάπτυξης και διαμόρφωσης των θεωρητικών προσεγγίσεων που πρέπει να διέπουν το κάθε έργο που βαίνει προς άδεια υλοποίησης, π.χ. το ζήτημα του Οικοδομικού Τετραγώνου, και της τυπολογίας των κτηρίων. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να επαναφέρει στο προσκήνιο την επί της ουσίας συζήτηση για τον αρχιτεκτονικό και πολεοδομικό σχεδιασμό

των πόλεων αφενός, των κτηρίων αφετέρου, που δεν είναι άλλη από το μοντέλο διαβίωσης το οποίο σχεδιάζουμε, προάγουμε, και υλοποιούμε. Αναγκαία θα ήταν επίσης, η απλοποίηση των με φοβικά σύνδρομα διατάξεων, για τις οποίες και χρησιμοποιώντας τα λόγια του Δ. Φιλιππίδη, «η μαγική λύση βρίσκεται κρυμμένη ανάμεσα σε αλήθειες απλές αλλά και δύσκολα αποδεκτές. Η λύση θα πρέπει να αναζητηθεί όχι προς την κατεύθυνση που συχνά ακολουθείται – δηλαδή τη σταδιακή αύξηση του βαθμού πολυπλοκότητας, αλλά αντίθετα προς μια απλοποιητική, αλλά όχι απλουστευτική, απελευθέρωση των διαδικασιών, ενάντια στην τάση του καπιταλιστικού συγκεντρωτισμού και της γραφειοκρατίας»⁹. Το ζητούμενο για τους αρχιτέκτονες είναι το αρχιτεκτονικό αποτέλεσμα, το οποίο δεν μπορεί και δεν πρέπει να είναι τελικά τόσο διαφορετικό όταν πραγματώνεται μέσα από μια διαδικασία κατά ΓΟΚ, σε σύγκριση με έναν αρχιτεκτονικό διαγωνισμό ή με μια διπλωματική εργασία.

Σημειώσεις

1. Ε. Φέσσα-Εμμανουήλ, *Δοκίμια για τη Νέα Ελληνική Αρχιτεκτονική*, Αθήνα, 2001, σελ.115: αναφορά στους τρεις «τεχνίτες φιλοσόφους» και κορυφαίους αρχιτέκτονες (Καυτατζόγλου, Ζάκος, Κωνσταντινίδης) και στις θέσεις τους για την αρχιτεκτονική.
2. ΚΑ. Δοξιάδης, «Έως σήμερα οι οικισμοί μας κτίζονταν και εμείς τους παρακολουθούσαμε. Τώρα ήρθε η στιγμή να πάρουμε εμείς το ζήτημα στα χέρια μας και να κτίσουμε τους οικισμούς. Χρειάζεται πρόγραμμα και εφαρμογή του». *Ό.π.* σελ. 257.
3. *Ό.π.* σελ. 259-261.
4. Δ. Φιλιππίδης, *Για την Ελληνική Πόλη. Μεταπολεμική πορεία και μελλοντικές προοπτικές*, 1990, σελ. 37.
5. «...οι Πανελληνίου Διαγωνισμοί, ως στρεβλωμένη έκφραση του πραγματικού τους προσορισμού, που είναι η επιλογή και κυρίως η υλοποίηση της πιο καλής αρχιτεκτονικής ιδέας, ...έχουν μετατραπεί στην επίσημη, θεσμοθετημένη από την Πολιτεία διαδικασία δια της οποίας επιλέγεται και βραβεύεται ακριβώς και ειδικώς η αρχιτεκτονική που δεν θα υλοποιηθεί ποτέ». Α. Μπίρης, *Αρχιτεκτονική, Ιδέες που συναντούνται - Ιδέες που χάνονται*, Αθήνα 2005, σελ. 29.
6. Dianne Girardo, *Out of Site - A Social Criticism of Architecture*, 1989, εισαγωγή.
7. Αντιπαράδειγμα η απόσταση «Δ» = 3+0,1*H, αποτελεί Διάσταση με Δύναμη και Δυνατότητα να κατατροπώνει όλες τις μαθηματικές και αρμονικές σταθερές όπως το «φ» – λέγε χρυσή τομή, κ.ο.κ.).
8. «Την αληθινή αρχιτεκτονική την βρίσκει κανείς στα ανώνυμα παραδοσιακά κτήρια, ...στην προσφυγική παράγκα και στα υπόστεγα των παραλιακών ταβερνών», γιατί «α' αυτά τα ταπεινά κτίσματα επιβιώνει η ουσία (η αλήθεια) της πανάρχαιας (αρχαιοελληνικής) παράδοσης του μεγάρου με την τριμερή του διάρθρωση (δωμάτιο - υπόστεγο - αυλή)». Α. Κωνσταντινίδης Α., *Στοιχεία Αυτογνωσίας, Για μια αληθινή αρχιτεκτονική*, Αθήνα 1975, σελ. 310-312
9. Δ. Φιλιππίδης, *Ό.π.* σελ. 253-54.

Δόμηση εκτός σχεδίου

του **Κωνσταντίνου Γράφα**, αρχιτέκτονα MPhil

Η εκτός σχεδίου δόμηση έχει υπάρξει βασικός μοχλός διαμόρφωσης δομημένου περιβάλλοντος στη χώρα μας και πεδίο δραστηριότητας ελεύθερων επαγγελματιών αρχιτεκτόνων μηχανικών ανταποκρινόμενων σε ανάγκες κυρίως μικρο-ιδιοκτητών καθώς τα ποσοστά κερδοφορίας για τις μεγάλες κατασκευαστικές δεν είναι ακόμη ελκυστικά με τους εν ισχύ όρους δόμησης.

Ως αποτέλεσμα του παραπάνω η εκτός σχεδίου δόμηση έχει υπάρξει εργαλείο ελεύθερης άσκησης ανεξάρτητης αρχιτεκτονικής πράξης και επιστημονικής πρακτικής αλλά και ευκαιρία οικονομικής ανάπτυξης των πολλών μικρο-κεφαλαίουχων ιδιοκτητών. Ο μη ελκυστικός για τις μεγάλες κατασκευαστικές εταιρείες χαρακτήρας των εκτός σχεδίου επενδύσεων ελαττώνει τον βαθμό εμπορευματοποίησης του επιστημονικού προϊόντος και η άμεση εμπλοκή του ιδιοκτήτη στη διαδικασία οδηγεί σε προϊόντα-κτήρια καλύτερης κατασκευαστικής και συνθετικής ποιότητας από τα μαζικά παραγόμενα.

Με βάση τις παραπάνω διαπιστώσεις είναι απαραίτητο να αναγνωριστεί η χρησιμότητα της δόμησης εκτός σχεδίου καθώς εξασφαλίζει: α. το δικαίωμα της ανεξάρτητης εργασίας του μηχανικού ως κορυφαίου συμβούλου (lead consultant) σε ότι αφορά στην Τέχνη και Επιστήμη του, β. το δικαίωμα οικονομικής ανάπτυξης των μικρο-κεφαλαίουχων μικρο-ιδιοκτητών γης και γ. λόγω του μη εμπορευματοποιημένου χαρακτήρα, ευκαιρίες για προσφορά και εξέλιξη στην Τέχνη και Επιστήμη μας σύμφωνα με τους στόχους του μελετητή.

Η ανάγκη διατήρησης και βελτίωσης των όρων δόμησης εκτός σχεδίου με μόνη βάση το συμφέρον της Τέχνης και Επιστήμης αλλά και το κοινωνικό συμφέρον της χώρας, των πολλών δηλαδή μη προνομιούχων μικρο-ιδιοκτητών, είναι λοιπόν δεδομένη και αδιαμφισβήτητη και θα έπρεπε να καταστεί μη διαπραγματεύσιμη.

Παρ' όλα αυτά η εκτός σχεδίου δόμηση όπως εφαρμόζεται σήμερα δεν ανταποκρίνεται απόλυτα στην ανάγκη παράλληλης διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος με αποτέλεσμα περιβαλλοντικές αλλά και έμμεσες κοινωνικο-οικονομικές δυσμενείς επιπτώσεις.

Είναι συνεπώς απαραίτητο να αναλυθούν οι επιπτώσεις των εν ισχύ όρων δόμησης στις περιοχές αυτές και να εντοπιστούν οι αιτίες των μη επιθυμητών αποτελεσμάτων με σκοπό τη βελτίωση του τρόπου δόμησης εκτός σχεδίου και με μοναδικό γνώμονα την ελάττωση των δυσμενών επιπτώσεων στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, την αύξηση των προοπτικών βιωσιμότητας των μικρο-ιδιοκτητών και έμμεσα των τοπικών οικονομιών, του δικαιώματος

ελεύθερης εργασίας των ελευθέρων επαγγελματιών μηχανικών και τελικά της βιωσιμότητας και αυτονομίας της Τέχνης και Επιστήμης μας.

Σήμερα οι σκοποί διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος και προστασίας του από τη δημιουργία του τεχνητά δομημένου περιβάλλοντος εξυπηρετούνται με τον έλεγχο της δόμησης στις εκτός σχεδίου περιοχές κυρίως όσον αφορά στα: 1. το ποσοστό επιτρεπόμενης δόμησης, 2. το ποσοστό κάλυψης, 3. το ύψος των κτηρίων, 4. τον σχεδιασμό των σχέσεων της μάζας του κτηρίου (διάταξη των όγκων), 5. τις αποστάσεις από τα όρια της ιδιοκτησίας και 6. τον τρόπο πρόσβασης στην ιδιοκτησία.

Κοιτάζοντας τα επί μέρους παραπάνω σημεία μπορούμε αντίστοιχα να παρατηρήσουμε τα εξής:

1. Με σκοπό τον έλεγχο της υπερδόμησης σε σχέση με το φυσικό περιβάλλον, το ποσοστό της επιτρεπόμενης δόμησης περιορίζεται στα 200 τ.μ. ανά 4 στρέμματα ενώ παράλληλα επιτρέπεται περαιτέρω δόμηση εφόσον οι χώροι χαρακτηρίζονται ως υπόγεια (μη κυρίας χρήσης)
2. Το ποσοστό κάλυψης για κατοικίες περιορίζεται στα 200 τ.μ. ανά 4 στρέμματα.
3. Με σκοπό την αποφυγή οπτικής ρύπανσης και τον έλεγχο της σχέσης φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος το ύψος των κτηρίων περιορίζεται στα 7.5 μ. χωρίς τη στέγη.
4. Επίσης, για τη διασφάλιση της συνεκτικότητας του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος, επιβάλλεται η αποφυγή διάσπασης του όγκου του κτηρίου όπως επίσης και
5. Η τοποθέτηση του κτηρίου εκτός ζώνης 15 μ. από τα όρια της ιδιοκτησίας.

Με βάση τα παραπάνω και έχοντας αναγνωρίσει την ανάγκη ρύθμισης της σχέσης φυσικού-τεχνητού περιβάλλοντος αλλά και την πρόθεση και τρόπους παρέμβασης του νομοθέτη στην εκτός σχεδίου δόμηση, μπορούμε να εντοπίσουμε τον βαθμό κατά τον οποίο οι συγκεκριμένες παρεμβάσεις εξυπηρετούν τις προθέσεις. Μελετώντας τα αποτελέσματα του ήδη δομημένου με τις παραπάνω ρυθμίσεις περιβάλλοντος έχουμε τη δυνατότητα να εντοπίσουμε πιθανές ρυθμιστικές αστοχίες αλλά και αστοχίες στην εφαρμογή που μπορούν εύκολα να εξαλειφθούν με ανάλογες ρυθμιστικές διορθώσεις των κανόνων της εκτός σχεδίου δόμησης.

Συγκεκριμένα:

1. Στην ορεινού χαρακτήρα χώρα μας η πλειοψηφία της εκτός σχεδίου γης βρίσκεται στις πλαγιές των βουνών μας.

Η φυσική κλίση του εδάφους δημιουργεί προοπτικές για κατασκευή υπογείων τα οποία για πρακτικούς λόγους έχουν την πρόσοψη ελεύθερη και τις τρεις πλευρές εντός του εδάφους. Σε συνέχεια αυτού παρατηρείται η σχεδόν καθολική μετατροπή της χρήσης του υπογείου από βοηθητικό χώρο σε χώρο κυρίας χρήσης με πολύ όμορφη (τις περισσότερες φορές) θέα.

Το αποτέλεσμα της παραπάνω πρακτικής είναι: α. η δόμηση να υπερβαίνει τα 200 τ.μ. και β. το ύψος του κτηρίου στην πρόσοψη να υπερβαίνει τα 7.5 μ. που έχουν καθοριστεί ως ασφαλές όριο έτσι ώστε να μην προσβάλ-

μέση: Απόλυτη καταστροφή του περιβάλλοντος με τετραώροφους όγκους και οδοποιία σε δύο οικόπεδα 4 στρεμμάτων (πρόθεση Νομοθέτη: ένας όγκος, 200 τ.μ. κύριας χρήσης μόνο, ύψους 7.5 μ. σε κάθε οικόπεδο)

πάνω: Υποβάθμιση φυσικού περιβάλλοντος με διάσπαση όγκου σε πέντε (!) πανομοιότυπες κατασκευές εντός 4 στρεμμάτων (πρόθεση Νομοθέτη: ένας όγκος στο κέντρο της ιδιοκτησίας)

πάνω: πλήρης κάλυψη τεσσάρων στρεμμάτων με διάσπαση όγκου σε πέντε! κατοικίες με «υπόγεια». (πρόθεση Νομοθέτη: ένας όγκος 200 τ.μ. μόνο, στο κέντρο της ιδιοκτησίας)

λει ο παράγοντας του φυσικού περιβάλλοντος από το δομημένο. Οι προβλεπόμενες υποχωρήσεις στον όγκο του κτηρίου που προσφέρουν δικαίωμα ύψους μεγαλύτερου των 7.5 μ. λειτουργούν επιβαρυντικά.

Η παραπάνω πρακτικές δεν εξυπηρετούν την πρόθεση του Νομοθέτη και απαιτείται συγκεκριμένη ρυθμιστική παρέμβαση.

2. Παρόλο που ο Νομοθέτης προβλέπει την αποφυγή της διάσπασης όγκου με σκοπό να διατηρήσει τη συνεκτικότητα του δομημένου περιβάλλοντος σε σχέση με το φυσικό, δίνει το δικαίωμα στην ΕΓΙΑΕ να επιτρέψει τη διάσπαση του όγκου σύμφωνα με την κρίση της. Στις λεγόμενες «τουριστικές» περιοχές, οι οποίες είναι στην πλειοψηφία τους περιοχές φυσικού κάλλους οι ανάγκες κατασκευής «βίλλας διακοπών» και οι επιταγές των πρακτόρων, με τη στήριξη του ΕΟΤ, επιτάσσουν τη διάσπαση του όγκου σε 2, 3, 4 ή και 5 τμήματα. Η κατασκευή μεμονωμένων (συνήθως πανομοιότυπων) κατοικιών προς ενοίκιαση εξαπλώνεται σε ισάριθμα τμήματα της γης μη εξυπηρετώντας την πρόθεση του Νομοθέτη για συνεκτικότητα υποβαθμίζοντας το περιβάλλον σε σημαντικό βαθμό.

Εκτός λοιπόν από το υπεραυξημένο ποσοστό των προσώπων των κτηρίων με «υπόγεια» σε σχέση με το φυσικό περιβάλλον παρατηρούμε και τη διασπορά των 200 τ.μ. σε περισσότερους από έναν όγκους εις βάρος του φυσικού περιβάλλοντος αντίθετα με τις προθέσεις προστασίας του (βλέπε φωτογραφίες).

Οι παραπάνω πρακτικές δεν εξυπηρετούν τις προθέσεις

του Νομοθέτη όσον αφορά στον έλεγχο της δόμησης, της οπτικής ρύπανσης και την προστασία του περιβάλλοντος και πρέπει να αντιμετωπισθούν με απλές ρυθμιστικές ενέργειες και όχι με την αντιεπισημονική λύση της κατάργησης της εκτός σχεδίου δόμησης.

Προτεινόμενες ρυθμιστικές ενέργειες

Οι βασικές προτεινόμενες ρυθμιστικές ενέργειες που είναι δυνατόν να προωθηθούν και να καλύψουν τις αδυναμίες της εν ισχύ νομοθεσίας ενισχύοντας την πραγμάτωση των βασικών αρχών βιωσιμότητας πρέπει:

A. Να διατηρήσουν το δικαίωμα δόμησης σε 4 στρέμματα B. Να αποτρέπουν την κατασκευή υπογείων με μία ελεύθερη πρόσοψη (και την αναπόφευκτη αλλαγή χρήσης) με αποτέλεσμα τη δημιουργία προσώπων άνω των 7.5 μ. ακόμη και αν υπάρχει υποχώρηση του όγκου.

Γ. Να αποτρέπουν ύψος πρόσοψης άνω των 7.5 μ. σε ιδιοκτησίες με κλίση εδάφους ακόμη και αν υπάρχει υποχώρηση των ορόφων προς το βουνό (καθώς η οπτική γωνία δεν υφίσταται μόνο από τον χώρο έξω του κτηρίου αλλά και από απόσταση, ακόμη και από την απέναντι πλαγιά) (βλέπε φωτογραφίες).

Δ. Να απαγορεύουν τη διάσπαση όγκου για οποιονδήποτε λόγο.

E. Να επιτρέπουν μέγιστη δόμηση έως 160 τ.μ. η οποία είναι αρκετή για κατασκευή μίας κατοικίας ή δύο κατοικιών. Ανάγκη για περισσότερες κατοικίες να εξυπηρετείται από όμορη ιδιοκτησία 4 στρεμμάτων με ανάλογη ρύθμιση της ανασταλτικής απαίτησης περί ύπαρξης πρόσβασης (θέμα δεν άπτεται του παρόντος).

Συμπληρωματικά:

ΣΤ. Να απαγορεύουν την κατά παρέκκλιση δόμηση επί επαρχιακών δρόμων καθώς αυτή αλλοιώνει πλήρως τη σχέση δομημένου-φυσικού κατά μήκος του άξονα δύο οικισμών και δεν εξυπηρετεί τη βασική πρόθεση διατήρησης της συνεκτικότητας του δομημένου περιβάλλοντος επηρεάζοντας αρνητικά την ποιότητα του περιβάλλοντος κατά μήκος του άξονα σύνδεσης.

Οι παραπάνω προτάσεις ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του ορισμού της βιώσιμης ανάπτυξης ως συνισταμένη του τρίπτυχου περιβάλλον-κοινωνία-οικονομία. Αντιμετωπίζουν τις αδυναμίες της υπάρχουσας νομοθεσίας ενισχύοντας και προστατεύοντας τις προθέσεις του Νομοθέτη χωρίς να θέτουν σε κίνδυνο τη βιωσιμότητα, όχι μόνο του επαγγέλματος του μηχανικού και του μέλλοντος της ελεύθερα αναπτυσσόμενης επιστήμης μας αλλά και του φυσικού περιβάλλοντος και των κοινωνικο-οικονομικών συσχετισμών και ισορροπιών προς όφελος των πολιτών.

Δεν εξυπηρετούν τα συμφέροντα των μεγαλο-τουριστικο-κατασκευαστικών εταιρειών που προσπαθούν να εξασφαλίσουν ισχυρότατη θέση στην ελληνική αγορά με την αναμενόμενη ζήτηση 1.000.000 και πλέον κατοικιών διακοπών στις καλύτερες περιοχές της χώρας λειτουργώντας εις βάρος της επιστήμης, της κοινωνίας των πολιτών αλλά και της ελεύθερης αγοράς μέσω προσπαθειών πλήρους ελέγχου της.

Αρχιτεκτονική και νομοθεσία στην Ελλάδα

της **Βάλιας Αγαπίου**, αρχιτέκτονος-πολεοδόμου, Γραφείο ΓΟΚ και Πολεοδομικών Εφαρμογών του ΤΕΕ

Στην Ελλάδα είναι γνωστό ότι ισχύει μια πληθώρα πολεοδομικών διατάξεων και κανονισμών, οι οποίες δυστυχώς δεν αποτρέπουν την αυθαίρετη δόμηση και την καταστροφική τους από τους πολίτες, καθώς και την αδυναμία της πολιτείας και των δημοσίων Υπηρεσιών για την ενιαία εφαρμογή τους. Γενικά, ενώ συγκριτικά με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, έχουμε τη μεγαλύτερη, από άποψη ποσότητας πολεοδομική νομοθεσία και νομολογία για θέματα σχεδιασμού του χώρου σε όλες τις κλίμακες, ταυτόχρονα έχουμε

χρονο πολεοδομικό νομοθέτημα, αναφορικά με τον σχεδιασμό και τη διαχείριση του αστικού, κυρίως και γενικότερα του χώρου.

Το Β.Δ/γμα από 15-12-1923 «περί σχεδίων πόλεων κλπ.» εξεδόθη για να αντιμετωπίσει το κατεπείγον πρόβλημα της απότομης διόγκωσης του πληθυσμού των αστικών κέντρων, αλλά και του εξωαστικού χώρου, όπου και εγκαταστάθηκε το πλήθος των Μικρασιατών Ελλήνων προσφύγων. Το υπ' όψιν νομοθέτημα, πολλά από τα άρθρα του

και τεράστιο αριθμό αυθαιρέτων κατασκευών ή κατασκευών καθ' υπέρβαση των οικοδομικών αδειών των οικοδομών.

Η ανάγκη θέσπισης αυστηρών πολεοδομικών διατάξεων επεβλήθη για λόγους ιστορικούς, ειδικά μετά τη συρροή 1.500.000 προσφύγων, μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, οπότε υπήρξε απότομη αύξηση του πληθυσμού του νέου ελληνικού κράτους, που είχε τότε πληθυσμό περίπου 5.000.000 κατοίκων. Η προσέλευση στα μεγάλα αστικά κέντρα των προσφύγων, που έπρεπε να στεγαστούν επειγόντως υποχρέωσε το ελληνικό κράτος, προκειμένου να διαχειριστεί την κρίση, να νομοθετήσει το πρώτο σύγ-

ποίου ισχύουν ακόμη και σήμερα, αποτελεί μια ρύθμιση πρωτοποριακή για την εποχή της και είναι, κατά τη γνώμη πολλών ειδικών επιστημόνων του χώρου της πολεοδομίας και γενικά των επιστημών σχεδιασμού του χώρου, μοναδικό και ίσως το καλύτερο νομοθέτημα, που έχει ποτέ θεσπισθεί για τα θέματα σχεδιασμού και πολεοδόμησης. Ακολούθησαν οι Γενικοί Οικοδομικοί Κανονισμοί και άλλες διατάξεις πολεοδομικού και κτηριοδομικού χαρακτήρα, οι οποίες είναι η νομοθετική βάση, πάνω στην οποία οικοδομήθηκαν οι σύγχρονες ελληνικές πόλεις και μέχρι σήμερα ισχύουν με μικρές παραλλαγές και προσαρμογές.

Η ανάπτυξη των πόλεων, με τα νέα δεδομένα, με θέματα κυκλοφορικά, που δημιουργήθηκαν, λόγω της επέλασης των μεταφορικών μέσων και κυρίως μετά το τέλος της δεκαετίας του 1960 με την είσοδο στη ζωή της χώρας των ιδιωτικών μεταφορικών μέσων, που επηρέασαν καθοριστικά την ανάγκη επανασχεδιασμού των οδών, με την ανάγκη κάλυψης των κυκλοφοριακών φόρτων και του πλήθους των τροχοφόρων.

Οι παραπάνω παράγοντες επέβαλαν ρυθμίσεις που αφορούσαν στην ανάγκη προσαρμογής τόσο των γεωμετρικών χαρακτηριστικών των οδών, όσο και των οικοδομών, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι ανάγκες στέγασης στα αστικά κέντρα του νέου ρεύματος των εσωτερικών μεταναστών, μετά το τέλος του εμφυλίου πολέμου, οπότε παρατηρήθηκε ερήμωση του αγροτικού χώρου και διόγκωση των αστικών κέντρων, όπου συνέρρευσαν πλήθη εσωτερικών μεταναστών, κυρίως στο λεκανοπέδιο της Αττικής και στο πολεοδομικό συγκρότημα της Θεσσαλονίκης, χωρίς σχεδιασμό και υποδομές και χωρίς επαρκείς οικοδομές. Τα υπάρχοντα προπολεμικά κτήρια ήταν και πεπαλαιωμένα και μικρά, για να καλύψουν τον νέο πληθυσμό. Το

λιξη της κατασκευής, χιλιοστών ιδιοκτησίας του οικοπέδου, με αντιπαροχή την παραχώρηση έτοιμου κτίσματος σ' αυτούς και με εργολαβικό όφελος την απόκτηση έτοιμων διηρημένων ιδιοκτησιών, αντί αμοιβής στον κατασκευαστή.

Έτσι οικοδομήθηκαν τα ελληνικά αστικά κέντρα μεταπολεμικά, με την πλήρη απουσία του επισήμου κράτους να στεγάσει τους πολίτες με οργανωμένα οικιστικά προγράμματα, υποχρεώθηκε να αναγνωρίσει την επέκταση των εγκεκριμένων ρυμοτομικών σχεδίων των πόλεων, με την έγκριση των ιδιωτικών ρυμοτομικών σχεδίων που δημιουργήθηκαν, κατά παράβαση των διατάξεων του Β. Διατάγματος από 15-12-1923, με τη νομιμοποίηση των αυθαιρέτων κατασκευών και την πριμοδότηση, μέσω των μεγάλων συντελεστών δόμησης στα αστικά κέντρα της ανοικοδόμησης στη θέση των παλιών ισογειών, μονώροφων, το πολύ δώροφων ή τριώροφων οικοδομών σε πολυώροφα κτήρια στις ίδιες σε μέγεθος μικρές, λόγω μεγάλης κατάτμησης ιδιοκτησίες, με αποτέλεσμα την αύξηση της πυκνότητας στις ελληνικές πόλεις, χωρίς να έχει ληφθεί, λόγω απουσίας σχεδιασμού, η ανάλογη μέριμνα για τη δημιουρ-

κράτος σε απόλυτη οικονομική αδυναμία να εκπονήσει οργανωμένα οικιστικά προγράμματα στέγασης των εσωτερικών μεταναστών, «έκλεισε» τα μάτια στο φαινόμενο της αυθαίρετης κατάτμησης και καταπάτησης της δημόσιας και της εκκλησιαστικής γης, στην οποία οι εσωτερικοί μετανάστες οικοδόμησαν αυθαίρετα μικρά οικήματα για τη αυτοστέγησή τους. Ταυτόχρονα στις κεντρικές, εντός σχεδίου περιοχές των αστικών κέντρων, ίσχυσε το μοναδικό παγκοσμίως σύστημα της οικοδόμησης με το «σύστημα της αντιπαροχής», όπου ο οικοπεδούχος εκχωρούσε στους κατασκευαστές το δικαίωμα ανοικοδόμησης του οικοπέδου του, με σταδιακή παραχώρηση, κατά την εξέ-

για υποδομών και στοιχείων σύγχρονων αστικών κέντρων. Αποτέλεσμα ήταν η υποβάθμιση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος, η αύξηση των πυκνοτήτων, η απουσία ελεύθερων χώρων αστικού προσίνου και χώρων κοινωφελών λειτουργιών, ως αποτέλεσμα της οικονομικής αδυναμίας των Δήμων και Κοινοτήτων για την αποζημίωσή τους, με συνέπεια την ασφυκτική οικοδόμηση των κεντρικών περιοχών και της περιφέρειας τους καθώς και τη νομιμοποίηση των αυθαιρέτων κατασκευών, ως συνέπεια της απουσίας μηχανισμών ελέγχου των κατασκευών (ή και ενθάρρυνσής τους, μέσω της τιμωρησίας των αυθαιρετούντων), της αδυναμίας διάθεσης επαρκούς πολεοδομ-

μέση: Αεροφωτογραφία της Βούλας

δίπλα μέση: Αεροφωτογραφία του Κερατσινίου

μένης γης, οπότε ενισχύθηκε και διογκώθηκε το φαινόμενο της αυθαιρέτης επέκτασης των ελληνικών πόλεων και των αυθαίρετων κατασκευών, ως φυσικό επακόλουθο.

Στη νεοελληνική πραγματικότητα η μη ύπαρξη κτηματολογίου, δασικών χαρτών, ζωνών προστασίας ρεμάτων, αιγιαλού και παραλίας, περιοχών προστασίας ορεινών και παράκτιων χώρων, σε συνδυασμό με την απουσία μηχανισμού ελέγχου των κατασκευών και με μοναδική επίσημη φοροεισπρακτική πολιτική εκ μέρους της πολιτείας για την αντιμετώπιση της αυθαιρέτης δόμησης, που ανέχεται και τελικά «νομιμοποιεί» με την είσπραξη των σχετικών προστίμων, ως να επιβραβεύει τελικά την παράβαση κάθε έννοιας δικαίου, συνταγματικής νομιμότητας και ισονομίας των Ελλήνων πολιτών, συνεργώντας στην καταπάτηση της δημόσιας γης, της καταστροφής του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και έχοντας σε ομηρία τους πολίτες, που τους ωθεί σε αυθαιρεσία, αφού δεν τους διασφαλίζει επαρκή γη για κάλυψη των οικιστικών τους αναγκών, λόγω του ανεπαρκούς ή ελλείποντος σχεδιασμού του χώρου, ως ώφειλε.

Επιτέλους, μετά από πολλές δεκαετίες και με την ανοχή της πολιτείας για την εκτός σχεδίου δόμηση, όπως περιγράφηκε παραπάνω, χωρίς εγκεκριμένες χρήσεις γης και ρυθμίσεις, πρόκειται να νομοθετηθεί το Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο της χώρας, όπως και τα Ειδικά Χωροταξικά Σχέδια για τον Τουρισμό, τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας κ.λπ., ως βάση για την οικοδόμηση, σύμφωνα με σύγχρονους και επιστημονικά τεκμηριωμένους κανόνες και αρχές σχεδιασμού του χώρου.

Δυστυχώς έχει ήδη κακοποιηθεί τόσο το φυσικό, όσο και το ανθρωπογενές περιβάλλον, πολλές φορές ανεπανόρθωτα, από την πολιτική της χωρίς αρχές οικοδόμησης, που περιγράψαμε παραπάνω, οπότε τα περιθώρια θεραπείας των βλαβών στο φυσικό και οικιστικό περιβάλλον μοιάζει πολύ δύσκολο και απομένει να επισπευσθεί η ψήφισή του, ώστε να διασωθεί ότι απέμεινε, με την παρέμβαση επιτέλους του επισήμου κράτους στον σχεδιασμό και όχι με αποκλειστικό γνώμονα τις δυνάμεις της αγοράς, των επενδυτών και του real estate και των οικιστικών πιέσεων, που δεν καλύπτουν πλέον πρωτογενείς ανάγκες στέγασης, αλλά είναι στα πλαίσια φαινομένων απληστίας στη διαχείριση του χώρου, όπου πρυτανεύει η λανθασμένη αντίληψη των Νεοελλήνων ότι «κάθε ιδιοκτησία έχει εν δυνάμει δικαίωμα οικοδόμησης, χωρίς να τηρείται καμία αρχή προστασίας του περιβάλλοντος και πρόσπισης ζητημάτων δημοσίου συμφέροντος, σε βάρος της υγείας και της ζωής του συνόλου του πληθυσμού».

Η αρχιτεκτονική μέσα στα παραπάνω πλαίσια σχεδιασμού ή ώφειλε να ακολουθεί τυφλά τις πολεοδομικές διατάξεις, κοινές για όλη τη χώρα με ισοπεδωτική αντίληψη για τις ελληνικές πόλεις και χωρίς μέριμνα για τη διατήρηση της ιδιαιτερότητας κάθε πόλης ή οικισμού, με ελάχιστη παρέμβαση εκ μέρους των αρχιτεκτόνων στη διαμόρφωση περισσότερο ευπρόσωπων όψεων των κτηρίων και μόνο στην περίπτωση ειδικών κτηρίων, οπότε ο σχεδιασμός προκύπτει μετά από αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς ή υπάρχει αυξημένη ευαισθησία εκ μέρους του/των κυρίων του έργου για καλύτερη εμφάνιση των οικοδομών. Γενικά στατιστικά οι μελέτες, που συντάσσονται και υπογράφο-

νται από αρχιτέκτονες είναι μειοψηφία στο σύνολο των ελληνικών οικοδομών και εν τέλει οι κατασκευαστές είναι αυτοί που επιβάλλουν στους σχεδιαστές των κτηρίων μια ομοιόμορφη εμφάνιση με μόδες κατά καιρούς στα χρώματα ή στα επί μέρους μορφολογικά στοιχεία, όπως τα στρογγυλά μπαλκόνια ή τα τύπου «τούρτας» λευκά και σομόν κτήρια της τελευταίας δεκαετίας, την οποία ενισχύει η νομοθεσία, που «σχεδιάζει» το κτήριο μέσω ασφυκτικών όρων και περιορισμών δόμησης ενιαίων εν γένει σ'ολόκληρη τη χώρα, οπότε αναπαράγονται πανελληνίως μικρές Κυψέλες ή Παγκράτια. Τέλος η έννοια του άμεσου προσπορισμού κέρδους, μέσω της έγγκειας ιδιοκτησίας και της οικοδομής, που αποτέλεσε τον κινητήριο μοχλό αναθέρμανσης της ελληνικής οικονομίας, αποτελεί και σήμερα το κύριο επάγγελμα του μεγαλύτερου τμήματος του παραγωγικού δυναμικού, μαζί με τα συναφή επαγγέλματα των ασχολουμένων με τα υλικά και την εν γένει διαχείριση της γης και των οικοδομών.

Γενικά μόνον η διαφοροποίηση μέσω των ειδικών διαταγμάτων προστασίας ή ειδικών τοπικών ρυθμίσεων, μπορεί να επιτρέψει στους αρχιτέκτονες να επέμβουν περισσότερο καθοριστικά σε επιλογή καλύτερων μορφολογικών λύσεων, σε συνδυασμό με αυξημένους ελέγχους εκ μέρους οργάνων, όπως οι ΕΠΑΕ ή τα ΣΧΟΠ, στις περιπτώσεις, που η νομοθεσία υποχρεώνει την παραπομπή των μελετών στα όργανα αυτά πρόσθετου ελέγχου, τόσο για την προσαρμογή των κτηρίων στο γενικότερο περιβάλλον, όσο για την έγκριση παρεκκλίσεων στα ειδικά κτήρια ή όπου η νομοθεσία το επιβάλλει, όπου γενικά υπάρχει ανάγκη να ικανοποιηθούν πρόσθετες σχεδιαστικές απαιτήσεις για λόγους λειτουργικούς του κτηρίου ή για την κάλυψη αυξημένων απαιτήσεων του κυρίου του έργου ή ειδικής χρήσης του κτηρίου.

Η ανάγκη κωδικοποίησης και ενιαίας ερμηνείας των πολεοδομικών διατάξεων είναι επιτακτική, όπως και η ανάγκη να αυξηθεί ο διαρκής έλεγχος των κατασκευών από ειδικό σώμα ορκωτών επιθεωρητών κατασκευών, ώστε να εκλείψει το φαινόμενο της αυθαιρέτης ή καθ' υπέρβαση οικοδομικής αδείας δόμησης, με την ταυτόχρονη κατάργηση των διατάξεων της εκτός σχεδίου δόμησης, τη θεσμοθέτηση ζωνών προστασίας και επιτρεπόμενων χρήσεων γης σε όλη τη χώρα, μετά από ειδικές μελέτες χωροταξικές και πολεοδομικές και ταυτόχρονα με την αυστηρή τήρηση των διατάξεων περί αυθαιρέτων, τον καταλογοισμό των προβλεπόμενων υψηλών προστίμων, την άμεση κατεδάφιση όσων ανήκουν στις κατηγορίες όσων έχουν οικοδομηθεί σε χώρους δασικούς, ρέματα, αρχαιολογικά συστήματα, σε συνδυασμό με τον περιορισμό των διαδικασιών προσφυγών και ενστάσεων των αυθαιρετούντων, στα πλαίσια της ισχύουσας νομοθεσίας περί αυθαιρέτων κατασκευών. Είναι η τελευταία ευκαιρία με τη θεσμοθέτηση του Εθνικού Χωροταξικού Σχεδίου και των Ειδικών Χωροταξικών Σχεδίων για τον Τουρισμό, τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας κ.λπ., να οριστεί και το ενιαίο πλαίσιο δόμησης, με την πρόβλεψη επαχθών ποινών στους αυθαιρετούντες και των καθ' υπέρβαση των πολεοδομικών και οικοδομικών διατάξεων οικοδομούντες.

Πολεοδομικά Σχέδια: μια όψη του θεσμικού πλαισίου της αρχιτεκτονικής³

των Φανής Αναϊρούση,¹ Μάρως Ευαγγελίδου,² αρχιτεκτόνων-πολεοδόμων

Ο σύγχρονος πολεοδομικός σχεδιασμός προήλθε από τη μήτρα της αρχιτεκτονικής και λειτούργησε σαν πλαίσιο άσκησης της. Αυτή η σχέση είναι περισσότερο ή λιγότερο εμφανής στις διάφορες χώρες, ανάλογα με την εθνική παράδοση, και αποτυπώνεται στο θεσμικό σύστημα σχεδιασμού κάθε χώρας και το αντίστοιχο εκπαιδευτικό υπόβαθρο.⁴ Στην Ελλάδα σήμερα τείνει να χαθεί η σύνδεση πολεοδομίας και αρχιτεκτονικής, και το παρόν σημείωμα αποσκοπεί αφενός στην επισήμανση της σοβαρότητας αυτής της «απώλειας» και αφετέρου στη διατύπωση εργαλείων ανάκτησης της απολεσθείσας σχέσης, με αφορμή το θέμα του αφιερώματος, τη νομοθεσία.

Η «εικόνα της πόλης» ως στοιχείο του πολεοδομικού σχεδιασμού

Η ποικιλία αναγνώσεις της πόλης εμπλουτίζουν την επιστημονική προσέγγιση των αστικών φαινομένων και επηρεάζουν τις πολιτικές σχεδιασμού.⁵ Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το θέμα μας έχει η έννοια της «εικόνας της πόλης», έτσι όπως εισήχθη ήδη από τη δεκαετία του '60, όταν συνδέθηκε με την εμπειρία, γνώση και συναισθήματα που γεννά στους κατοίκους της⁶ και αναβιώνει σήμερα ως θέμα του στρατηγικού σχεδιασμού, στα πλαίσια του διεθνούς ανταγωνισμού και marketing των πόλεων. Η «εικόνα της πόλης» είναι διαχρονική έννοια που αποτυπώνει την εξέλιξη και τον συνδυασμό της αρχιτεκτονικής και πολεοδομικής φυσιογνωμίας. Μια «ωραία» εικόνα πόλης δεν προκύπτει αυθόρμητως, αλλά αντανακλά μια ιδιαίτερη μέριμνα του σχεδιασμού: από τις αναγεννησιακές πλατείες των πρώτων Ιταλών αρχιτεκτόνων ως τα σχέδια του ελληνικού νεοκλασικισμού, θέματα όπως οι άξονες, οι οπτικές φυγές, η διαφύλαξη της θέας, η ανάδειξη των δημοσίων κτηρίων (συμπεριλαμβανομένων εκκλησιών και βασιλικών ανακτόρων) αποτελούν τον πυρήνα των πολεοδομικών σχεδίων, ενώ σε επόμενο στάδιο εισάγονται έννοιες όπως διαδρομές, τοπόσημα, κόμβοι, μέτωπα ή φυσικά γραμμικά στοιχεία. Η μορφολογία του δημόσιου χώρου, αποτύπωμα του αστικού ιστού, είναι πεδίο διαφύλαξης της τοπικής ταυτότητας, και πλήθος λεπτομερών μορφολογικών κανονισμών επιστρατεύονται για να επιβάλλουν στην ιδιωτική δόμηση σεβασμό στις αρχές σχεδιασμού του δημόσιου χώρου στον οποίο προβάλλεται. Τα πολεοδομικά σχέδια αποτελούν από μόνα τους έργα τέχνης και είναι ταυτοχρόνως «Χάρτες» ανάγνωσης της πόλης.⁷

Η απώλεια της παραδοσιακής σύνδεσης αρχιτεκτονικής και πολεοδομικής θεώρησης είναι οδυνηρή και εικονίζεται

περίτρανα στις απρόσωπες, ομοιόμορφες ή άμορφες, ελληνικές πόλεις όπου τα «επιτεύγματα» της κυρίαρχης αρχιτεκτονικής ανάγονται είτε στο διεθνοποιημένο στυλ των (γυάλινων) κτηρίων γραφείων, είτε στα «κοιτιά με στρογγυλά μπαλκόνια»(!) έκφραση της τοπικής εργολαβικής ευρεσιτεχνίας.

Ο επιστημονικός προβληματισμός για την ανάλυση και στιγματισμό του φαινομένου είναι πλούσιος αλλά μονομερής: περιορίζεται κυρίως στην αρχιτεκτονική θεώρηση, (π.χ. συγκρίσεις ΓΟΚ 55/73) και οδήγησε στο «αίτημα» ριζικής αναμόρφωσης του ΓΟΚ/73, με στόχο την κατάλυση του

ασφυκτικού πλαισίου που επέβαλε, σε μια προσπάθεια περιορισμού των ενδεχόμενων αυθαίρετων υπερβάσεων. Σήμερα 23 χρόνια μετά τον ΓΟΚ/85, αξίζει να αναρωτηθούμε συλλογικά (ένα επόμενο αφιέρωμα του δελτίου;) μήπως και γιατί αποδειχθήκαμε ανίκανοι να διαχειριστούμε την «ογκοπλαστική ελευθερία» που επαγγέλθηκε...

Αιτίες και φαινόμενα της απώλειας σύνδεσης Πολεοδομίας και Αρχιτεκτονικής

Η ισοπεδωτική δράση του ενιαίου ΓΟΚ (παλαιού και νέου) είναι αδιαμφισβήτητη μια πρώτη αιτία αυτής της απώλειας. Η μη θεσμοθέτηση Ειδικών Οικοδομικών Κανονισμών –παρά τις προβλέψεις της νομοθεσίας ήδη από το 1923– ιδίως για τις μεσαίες πόλεις με ιδιαίτερη ταυτότητα ή τα χωριά, ήταν πάντα μία από τις ολιγωρίες του πολεοδομικού σχεδιασμού στην Ελλάδα, που αποδεικνύουν ότι γίνεται συστηματικά υποχρησιμοποίηση των δυνατοτήτων που παρέχει η νομοθεσία. Εξαιρέση στον κανόνα αποτελεί η πολιτική κήρυξης παραδοσιακών οικισμών, η συνδών η οποία όμως καλύπτει ένα εξαιρετικά περιορισμένο αριθμό οικισμών στο σύνολο της χώρας και «διαμερισματοποιεί» τη μορφολογική μέριμνα ως πολιτική προστασίας του ιστορικής κληρονομιάς μόνο και όχι του αστικού χώρου στο σύνολό του.

Η ανάγνωση των πολεοδομικών φαινομένων υπό το πρίσμα των κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών δεδομένων, και της πόλης ως αποτύπωση ταξικών αντιθέσεων, που αναπτύχθηκε μετά τη μεταπολίτευση υπό το φως της διεθνούς βιβλιογραφίας, απομείωσε ακόμη περισσότερο τη μορφολογική θεώρηση του πολεοδομικού σχεδιασμού. Η λεγόμενη «κοινωνική διάσταση» της πολεοδομικής πολιτικής της ΕΠΑ, με τη στροφή στην επικύρωση των αυθαίρετων ρυμοτομήσεων (αναγνώριση πραγματικής πόλης), την έμφαση στη προστασία της μικροϊδιοκτησίας, τη διαχείριση των εισφορών γης κ.λπ., συνοδεύτηκε από μια ελλιπή μέριμνα για τη μορφολογία του αστικού χώρου, επίπτωση που πέρασε σχετικά απαρατήρητη στην ελληνική αρθρογραφία.

Η υποτίμηση της φυσιογνωμίας του αστικού ιστού ως στοιχείο του γενικού πολεοδομικού σχεδιασμού επιβεβαιώνεται με το πέρασμα από το παλαιό ενιαίο «σχέδιο πόλεως» στη διάκριση δύο επιπέδων σχεδιασμού.⁸ Η εικόνα των ΓΠΣ με τα ισοπεδωτικά ράστερ ζωνοποίησης των χρήσεων γης, χωρίς ανάδειξη του οδικού δικτύου, δηλαδή του αστικού ιστού και του δημόσιου χώρου, καταργούν τον ρόλο τους σαν εργαλεία ανάγνωσης/ανάδειξης της φυσιογνωμίας της πόλης. Η εναπόθεση της θεσμοθέτησης των ρυθμίσεων που αφορούν τη φυσιογνωμία αποκλειστικά στο στάδιο της ΠΜΑ, εκτός του ότι παραπέμπει στις καλές αυτές το σημαντικό πεδίο του σχεδιασμού,⁹ οριστικοποιεί την απώλεια της ενιαίας αρχιτεκτονικής/πολεοδομικής θεώρησης: η κλίμακα των ΠΜΕΑ με την πληθώρα πινακίδων και πληροφοριών δεν προσφέρεται για ολοκληρωμένη μελέτη της αστικής ταυτότητας και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της, στη γενική μορφή και τα επί μέρους τμήματα (κέντρα, περιοχές μικτής κατοικίας, προάστια κ.λπ.). Επί πλέον η ανόητη διάκριση αρμοδιοτήτων ανά ΟΤ μεταξύ Υπουργού, Νομάρχη ή Περιφερειάρχη με τις συνεχείς παλινω-

σελ. 78

πάνω: Η Βασιλίσσης Σοφίας, ένας από τους λίγους ωραίους άξονες στην Αθήνα, απλά γιατί έχουν θεσμοθετηθεί εγκαίρως τρεις βασικοί όροι δόμησης: η απαγόρευση εμπορικών χρήσεων, η μεγάλη πρασιά και το ενιαίο ύψος...
κάτω: Η Βασιλίσσης Σοφίας, ένας από τους λίγους ωραίους άξονες στην Αθήνα, απλά γιατί έχουν θεσμοθετηθεί εγκαίρως τρεις βασικοί όροι δόμησης: η απαγόρευση εμπορικών χρήσεων, η μεγάλη πρασιά και το ενιαίο ύψος...

σελ. 79: Η θέα προς την Ακρόπολη, από τον λόφο Αρδηττού, διαφυλαγμένη τόσα χρόνια, σήμερα φιλτράρεται από τις αυθαίρετες επεκτάσεις του Γυμναστηρίου

δίες, διασπά την ενιαία θεώρηση ακόμα και στο κατεχοχόν τοπικό επίπεδο της ΠΜ.

Στις προδιαγραφές των νέων ΓΠΣ προβλέπεται η ανάλυση της «ποιότητας και φυσιογνωμίας του αστικού χώρου (τυπολογία ρυμοτομικού, αντιληπτικού άξονες, ποιότητα δημόσιου χώρου)» αλλά η πληροφορία αυτή χρησιμοποιείται μόνο ως πρόταση «περιοχών για αναθεώρηση». Γνώμη μας είναι ότι το κενό αυτό στον ρόλο του ΓΠΣ προέρχεται από τη μεταβατική θεώρηση του 1337/83, όπου δεν είχε άμεση εφαρμογή στις εντός σχεδίου περιοχές, και θάπρεπε να επανεξεταστεί, υπό το φως του νέου του ρόλου ως σχέδιο άμεσης θεσμοθέτησης των χρήσεων. Σε άλλες χώρες, τα πολεοδομικά σχέδια χρήσεων γης αποτελούν ένα συνθετικό «Καταστατικό Χάρτη» της πόλης, (ως εικόνα και αναπτυξιακό πρόγραμμα) και συμπεριλαμβάνουν τη μελέτη των στοιχείων φυσιογνωμίας της πόλης.

Από την αναγνώριση της φυσιογνωμίας της πόλης στα εργαλεία σχεδιασμού και ρύθμισής της. Οι κατάλληλες κλίμακες και ενδείξεις

Τα βασικά εργαλεία ρύθμισης ή παρέμβασης στη φυσιογνωμία, της πόλης, είναι αυτά που βλέπουν την πόλη τρισ-

διάστατα και όχι σαν επιφάνειες γης. Τα κανονιστικά δηλαδή εργαλεία προϋποθέτουν μια «εικονική ανάπλαση» της πόλης ως προς τους παραγόμενους όγκους η οποία πρέπει να γίνεται στο επίπεδο θεώρησης που της αντιστοιχεί και με τον βαθμό πληροφορίας που απαιτεί.

Ο υπερβολικά χαλαρός συντελεστής όγκου του ενιαίου ΓΟΚ επιτρέπει απίστευτες υπερβάσεις (πατάρια κλπ.) που δυστυχώς επιβεβαιώνουν την πρόληψη του νομοθέτη του ΓΟΚ/73!⁹ Τα υπερβολικά ύψη δεν λαμβάνουν υπό όψιν τις κλίσεις του εδάφους και επιτρέπουν απίστευτη κακοποίηση του αστικού τοπίου, ιδίως στα μέτωπα ρεμάτων/ακτών, ή στους πρόποδες των ορεινών όγκων δηλαδή στις παρυφές του σχεδίου στο ευάλωτο όριο της πόλης με τη φύση. Η κατάργηση των συστημάτων σε ήδη δομημένες περιοχές, και η απελευθέρωση του ύψους επιτρέπουν τη παρεμβολή μεμονωμένων παραφωνιών σε διαμορφωμένα μέτωπα.

Σε όλα τα ανωτέρω μπορεί να γίνει παρέμβαση με τη θέσπιση Ειδικού Πολεοδομικού Κανονισμού, αλλά, όταν αυτός εφαρμόζεται στην κλίμακα 1:1000, όπως προβλέπεται στο ελληνικό σύστημα σχεδιασμού με τις προδιαγραφές ΠΜΕΑ, περιορίζεται η δυνατότητα αντίληψης του όγκου ανά ΟΤ και επεξεργασίας κανόνων διάπλάσής του.

μέση: Μια ενδιαφέρουσα εφαρμογή στοάς σε αδόμητο οικόπεδο (όπως πρέπει αλλά δεν εφαρμόζεται), με περιορισμό της χρήσης του εμπορίου καυσόξυλων πίσω από τη στοά. Από το πρόγραμμα αναβάθμισης αξόνων 2004 της ΔΕΕΑΠ (Βουλιαγμένης και Ηλίου)

δίπλα πάνω: Όταν η πρασιά είναι μουσειό γλυπτικής και όχι αυθαίρετη καφετέρια. Μια ευχάριστη εικόνα από το λεωφορείο
δίπλα κάτω: Στην περίμετρο της πρώην βιομηχανικής περιοχής των λιπασμάτων στη Δραπετσώνα. Μόλις κατεδαφίστηκαν, από την Εθνική Τράπεζα, τα ιστορικά κτήρια του βιομηχανικού συγκροτήματος, ο τοπικός εργολάβος έσπευσε να «πουλήσει» τη θέα προς τη θάλασσα. Πού πήγε η ογκοπλαστική ελευθερία;

Προ της διάκρισης δύο επιπέδων, οι ρυθμίσεις πολεοδομικού κανονισμού στις εντός σχεδίου περιοχές γίνονται με την ονομαζόμενη κατά την περίοδο της ΕΠΑ «Αναθεώρηση στο 1:5000» ή άλλως «Αναθεώρηση όρων δόμησης χωρίς τροποποίηση ρυμοτομικών γραμμών», σχέδιο που είχε ευρεία χρήση είτε για δραστικές παρεμβάσεις όπως η μείωση των ΣΔ (1979), είτε για πληρέστερες ρυθμίσεις με ειδικά ΠΔ/τα π.χ. στους λόφους γύρω από αρχαιολογικούς χώρους, όπου προβλέφθηκαν λεπτομερείς τομείς υψών και ΣΔ, ρυθμίσεις που έχουν διασώσει τις γειτονιές αυτές από τη λαίλαπα των αυξημένων υψών του ΓΟΚ, ή ακόμα για τη θέσπιση ειδικών μορφολογικών κανονισμών σε περιοχές ιστορικών κέντρων, ή τέλος για την επιβολή απλών όρων δόμησης διεύρυνσης του δημόσιου χώρου όπως οι στοές και οι πρασιές που, δίνοντας έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα σε κάθε δρόμο, παράγουν 'προστιθέμενη αξία' στην πόλη.

Αυτό λοιπόν το ξεχασμένο είδος μελέτης το «Σχέδιο όρων δόμησης» που μπορεί να συμπεριλάβει και την κωδικοποίηση του θεσμικού καθεστώτος, όπως προκύπτει με

Σημειώσεις

1. Πρώην Δ/ντρια Πολεοδομικού Σχεδιασμού ΥΠΕΧΩΔΕ.
2. Υπεύθυνη Τομέα Ειδικών Μελετών στον ΟΡΣΑ.
3. Μια πρώτη προσέγγιση ανάλογου προβληματισμού έγινε στην εισήγηση με τίτλο: «Το αστικό περιβάλλον ως πλαίσιο άσκησης αρχιτεκτονικής: σημερινή εικόνα, νομοθεσία και πολιτικές» που παρουσιάστηκε στην Ημερίδα ΣΑΔΑΣ, (24.2.07) με θέμα «Πολιτικές για την αρχιτεκτονική και το αστικό περιβάλλον στην Ελλάδα» από τις γράφουσες και τη Ρ. Καλοκάρδου.
4. Για παράδειγμα στην Ισπανία δεν ασκείται το επάγγελμα του πολεοδόμου από μη αρχιτέκτονες, ενώ στην Ελλάδα τείνει να εκλείψει αυτό το δεδομένο.
5. Ενδιαφέρουσα συλλογή υλικού στο City Reader, edited by Gary Bridge and Sophie Watson, Blackwell publishing, 2002.
6. Βλέπε ομώνυμο βιβλίο του Kevin Lynch, Cambridge: The MIT Press, 1960
7. Βλέπε πρόσφατη έκδοση Δ. Φιλίππιδη, *Νεοκλασικές πάλεις στην Ελλάδα 1830-1920*, Μέλισσα, 2007.
8. Με τον Ν.2508/97 στο 1ο επίπεδο εντάσσονται τα ΡΣ, ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ και στο 2ο η ΠΜΕΑ και Γράξη Εφαρμογής.

τις τυχόν τροποποιήσεις και την ενιαία καταγραφή του ισχύοντος, προτείνουμε να ανασυρθεί από το παρελθόν, να επαναπολιτογραφηθεί ως είδος πολεοδομικού σχεδίου και να καταγραφεί στον υπό επεξεργασία κώδικα προεκτιμώμενων αμοιβών.¹⁰ Ας σκεφτούμε ότι τέτοιου τύπου μελέτες μπορούν να απορροφήσουν την περίσσεια των κονδυλίων της «Κοινωνίας της Πληροφορίας» και να παρέχουν στον αρχιτέκτονα-πολεοδόμο ένα πεδίο λανθάνοντος αντικειμένου εργασίας προς όφελος του επαγγέλματος, των ελληνικών πόλεων και του Έλληνα πολίτη.

9. Είναι γνωστό ότι ελάχιστα από τις μελέτες ΠΜΑ της ΕΠΑ θεσμοθετήθηκαν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα οι «Μελέτες Αναβάθμισης» του Δήμου Αθηναίων, που ακόμα στοιβάζονται σε κάποια αυρτάρια του ΥΠΕΧΩΔΕ.

10. Να μη συγχέεται με το ιδεατό στερεό το οποίο αποσκοπεί στην εξασφάλιση φωτισμού μέσα στο κτήριο και όχι τη μέριμνα για ενιαία μέτωπα ανά δρόμο και εμμέσως λειτουργεί περιοριστικά ως προς τον όγκο μόνο σε στενούς δρόμους.

11. Η επίλυση των τεχνικών ζητημάτων όπως ο τρόπος ανάθεσης, τα υπόβαθρα, η αμοιβή μελέτης κλπ. είναι απλή υπόθεση που αν δεν αναληφθεί κεντρικά από το ΥΠΕΧΩΔΕ μπορεί να γίνει με πρωτοβουλία ΟΤΑ ή ΠΕΧΩ. Ένα βασικό ζήτημα, η ενιαία θεσμοθέτηση, είναι σήμερα δεδομένη λόγω του ...άκρατου κρατικού συγκεντρωτισμού.

